MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

GIEDRĖ KAIRYTĖ
(TARPTAUTINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

ASMENŲ, SULAIKOMŲ NETARPTAUTINIO GINKLUOTO KONFLIKTO METU, STATUSAS IR APSAUGA PAGAL TARPTAUTINĘ HUMANITARINĘ TEISĘ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Justinas Žilinskas

Vilnius, 2015

Naudojami sutrumpinimai

1. THT – Tarptautinė humanitarinė teisė.
2. TGK – tarptautinis ginkluotas konfliktas.
3. NGK – netarptautinis ginkluotas konfliktas.
4. TŽTT – Tarptautinė žmogaus teisių teisė.
5. TRKK – Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas.
6. TBTJ – Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai.
7. TBTR – Tarptautinis baudžiamasis tribunolas Ruandai.
8. ŽK – Ženevos Konvencija.
9. I PP – 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos.
10. II PP – 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos Konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos.

TURINYS

ĮVADAS **4**

I. SULAIKYMAS GINKLUOTO KONFLIKTO METU **8**
1.1. Nelaisvės instituto ginkluotame konflikte raida 8
1.2. Sulaikymo elementai 10
1.2.1. Ginkluoto konflikto pradžia 10
1.2.2. Geografinis sulaikymo aspektas 13
1.3. Netarptautinio ginkluoto konflikto šalims taikoma teisė 14
1.3.1. Tarptautinės humanitarinės teisės taikymas 15
1.3.2. Tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymas 17
1.4. Sulaikymas pagal tarptautinę humanitarinę teisę 18
1.4.1. Internavimas 18
1.4.2. Baudžiamasis sulaikymas 24

II. SULAIKYTŲ ASMENŲ STATUSAS **28**
2.1. Karo belaisviai ir disidentai 28
2.2. Kombatanto privilegija ir amnestija 32
2.3. Karo belaisviams suteikiamos apsaugos taikymas disidentams 35

III. APSAUGA, TAIKOMA NETARPTAUTINIO GINKLUOTO KONFLIKTO METU SULAIKYTIEMS ASMENIMS **37**
3.1. Humaniškas elgesys 38
3.1.1. Kankinimų ir žiauraus elgesio draudimas 40
3.1.2. Asmens gyvybės apsauga 42
3.1.3. Draudimas luošinti ir atlikti mokslinius ir medicininius tyrimus 43
3.1.4. Pagarba asmens orumui ir apsauga nuo įžeidinėjimų, smurto, bauginimų ir minios smalsumo 44
3.1.5. Moterų apsauga 46
3.1.6. Represalijų draudimas 48
3.2. Materialinės sulaikymo sąlygos 48
3.2.1. Sulaikytų asmenų apgyvendinimas ir jiems garantuojamos sąlygos 49
3.2.2. Asmenų darbas 52
3.2.3. Teisė išpažinti religiją 53
3.2.4. Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komiteto veikla 54

IŠVADOS **57**

LITERATŪROS SĄRAŠAS **59**

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS **67**

SANTRAUKA **68**

SUMMARY **69**

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ **70**

ĮVADAS

Sulaikymas yra įprastas reiškinys ginkluoto konflikto metu, kurio vykdymu gali būti siekiama karinių, politinių ar teisinių tikslų. Sulaikymo vykdymas gali susilpninti oponento ginkluotąsias pajėgas, apsaugoti nuo ginkluotos jėgos protrūkio bei užtikrinti atsakomybę už tarptautinės humanitarinės teisės (toliau – THT) pažeidimus. Tačiau visų pirma sulaikymas yra laisvės apribojimo priemonė, kurio metu asmuo atsiduria priešo šalies valioje. Jis negali pasirūpinti savo gerove ir yra priklausomas nuo jam teikiamos malonės. Suprantama, taikomas laisvės apribojimas turi būti vykdomas teisėtomis priemonėmis. Todėl savavališkas laisvės apribojimas nėra toleruojamas nei nacionalinės, nei tarptautinės teisės kontekste.

Sulaikymo reguliavimas ginkluoto konflikto metu priklauso nuo vykstančio ginkluoto konflikto tipo. Todėl sulaikymo reguliavimo klausimas NGK metu yra opus ypatingai dabar, kai netarptautinio pobūdžio ginkluoti konfliktai užima lyderiaujančią poziciją šiuolaikinių realijų kontekste. Paskutinį dešimtmetį diskutuojamas sulaikymo, pagal THT klausimas išlieka probleminiu iki šių dienų, nes THT yra ribota teisės normų atžvilgiu NGK metu. Atsižvelgiant į tai, jog internavimas yra plačiai taikomas NGK metu, nėra aišku, kaip ir kokiu būdu THT užtikrina ir ar išvis numato sulaikymo vykdymą. Nuo pateikiamo atsakymo priklauso asmens laisvės suvaržymo teisėtumas ir konflikto šalių galimybė vykdyti tokį sulaikymą NGK metu.

Sulaikytųjų asmenų pažeidžiamumas ir atitinkamos apsaugos poreikis yra vienodas nepriklausomai nuo ginkluoto konflikto tipo. Todėl pagrindinis THT tikslas yra apsaugoti sulaikytuosius nuo neteisėto elgesio nukreipto jų atžvilgiu, o sulaikymą vykdančios ginkluoto konflikto šalies pareiga užtikrinti įtvirtintą humaniško elgesio reikalavimą asmenims, esantiems jos globoje. THT siekis užkirsti kelią netinkamam elgesiui, kankinimams, prievartos aktams, orumo pažeidimams ir pan., vienodai svarbus tiek TGK tiek NGK metu ir ginkluoto konflikto kvalifikavimas neturi daryti įtakos suteikiamoms apsaugos garantijoms. TGK metu sulaikytiems kombatantams taikoma 1949 m. III ŽK dėl elgesio su karo belaisviais (toliau – III ŽK).[1] Konvencijoje įtvirtinamas asmenų statusas apibrėžia jam taikomos apsaugos turinį. Tuo tarpu pagrindinė teisinė bazė taikoma NGK metu yra bendrasis ŽK 3 str., įtvirtinantis pareigą su visais sulaikytais asmenimis elgtis humaniškai. 1977 m. II papildomas protokolas dėl NGK aukų apsaugos [2] (toliau – II PP) papildo 3 str. jo nepakeisdamas detalesnėmis apsaugos garantijomis, kurios numatomos protokolo 4-6 str. Šiuo metu taikomos apsaugos garantijos stipriai evoliucionavo nuo lakoniško 3 str. teksto formuluotės. Taisyklės, nusistovėjusios valstybių

[1] 1949 m. rugpjūčio 12d. Ženevos Konvencija dėl elgesio su karo belaisviais. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 63-1907. Toliau tekste – III ŽK.
[2] 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II Protokolas), 1977. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 63-1910.

praktikoje virto paprotinės teisės normomis, kurios 2005 m. Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komiteto (toliau – TRKK) užsakymu buvo susistemintos į paprotinės teisės studiją. Todėl pagrindinis panašumas tarp skirtingų ginkluotų konfliktų gali būti įžvelgiamas sulaikytųjų asmenų apsaugos kontekste. Vis gi, kadangi apsaugos garantijos nėra pateikiamos viename konkrečiame dokumente, ne visuomet yra aišku, kokias garantijas THT suteikia NGK metu.

Nors valstybių praktika dėl teikiamos apsaugos sulaikytiesiems peržengė NGK sutartinės teisės ribą ir daugelis TGK metu taikomų taisyklių panašumų atsispindi NGK metu, tačiau pagrindinis skirtumas tarp tarptautinio ir netarptautinio ginkluoto konflikto išlieka remiantis konflikto subjektų atžvilgiu, kas suponuoja, jog sulaikytiems disidentams nėra užtikrinamas karo belaisvio statusas. Valstybės akimis jie yra nusikaltėliai, keliantys grėsmę valstybės saugumui, nacionalinei santvarkai ir suverenitetui. Jiems gali būti taikomos itin griežtos bausmės už dalyvavimą ginkluotame konflikte. Taikomos griežtos sankcijos dažnai lemia tai, kad disidentai nesilaiko karo įstatymų ir papročių, neužtikrina humaniško elgesio internuotiems valstybės ginkluotųjų pajėgų nariams, o pats konfliktas tampa nevaldomas ir kovojama visu pajėgumu. Atsižvelgiant į tai, kad netarptautinio pobūdžio ginkluoti konfliktai užima lyderiaujančią poziciją šiuolaikinių realijų kontekste, būtina ištirti priemones, kurių pagalba galėtų būti stiprinama THT ir užtikrinamas jos laikymasis.

Mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas sulaikymas, sulaikytųjų asmenų statusas ir apsauga NGK kontekste, Lietuvos teisės mokslininkų darbuose nėra išsamiai išanalizuotas. Paminėtina *Violetos Vasiliauskienės disertacija "Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste*" - autorė aptarė teroristų internavimą ginkluotame konflikte, atskleidžiant sulaikymo pagrindus ir procedūrinius principus. Tačiau atliktų tyrimų, susijusių su atskirais nagrinėjamos temos klausimais galima rasti užsienio teisės mokslininkų darbuose. Moksliniuose straipsniuose ir leidiniuose yra tiriami skirtingi šios temos probleminiai aspektai:

- Internavimo pagrindai, teisė sulaikyti asmenis analizuojami *R. Goodman, J. Pejic, A. Petrov, S. Sivakumaran* autorių darbuose.
- Asmenų statusas aptariamas *E. Crawford, G. Corn, M. O'connel, K. Okimoto.*
- Suteikiama apsauga nagrinėjama *E. Crawford, S. Sivakumaran, D. Cordula* darbuose.

Magistro baigiamajame darbe didelis dėmesys skiriamas pagrindinėms tarptautinėms THT sutartims (1949 m. III Ženevos Konvencijai dėl karo belaisvių apsaugos, I ir II Ženevos konvencijų Papildomiems protokolams). Darbe remiamasi doktrininiais TRKK šaltiniais - THT paprotinės teisės studija, *Jean S. Pictet* redaguotais Ženevos Konvencijų komentarais padėsiančiais atskleisti THT normų prasmę, dėl taikomos apsaugos. Taip pat TRKK

komentarais, rekomendacijomis, raportais, kurie susiję su nelaisvės NGK reguliavimo stiprinimu, procesinių sulaikymo taisyklių nustatymu ir rekomendacijomis. Analizę bus siekiama sustiprinti Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų (Jugoslavijos ir Ruandos) praktika, analizuojančia sulaikymo sąlygų klausimus.

Magistrinio darbo reikšmė. Magistro baigiamajame darbe sulaikytųjų asmenų statuso ir apsaugos analizė pateiks THT taikymo apimties gaires NGK metu. THT reguliavimo susisteminimas NGK metu vykdomo sulaikymo atveju, gali būti naudingas pedagoginiais tikslais. THT ribų sulaikymo klausimu nustatymas, reikšmingas nustatant valstybės nacionalinės teisės veikimą ginkluotame konflikte.

Tiriamos problemos:

- Kokiu pagrindu NGK šalys gali vykdyti sulaikymą, jeigu THT neįtvirtina teisės sulaikyti NGK metu?
- Jeigu THT neįtvirtina karo belaisvio statuso sulaikytiems asmenims NGK metu, kokiomis priemonėmis būtų galima užtikrinti karo belaisviams taikomos apsaugos analogišką poveikį?
- Kokia apimtimi THT užtikrina NGK metu sulaikytiems asmenims suteikiamą apsaugą? Kokias apsaugos garantijas suteikia?

Tikslas ir uždaviniai. Magistro darbo tikslas – nustatyti kokiu mastu THT reguliuoja sulaikymą NGK metu, koks statusas taikomas sulaikytiesiems, kokia teisinė apsauga garantuojama.

Tikslui pasiekti, keliami tokie uždaviniai:

1. Išanalizuoti sulaikymo pagal THT sampratą, sulaikymo režimus ir teisinį reglamentavimą.
2. Nustatyti NGK konflikto šalių teisę sulaikyti.
3. Nustatyti karo belaisvio statuso taikymo galimybes nevalstybinių ginkluotųjų pajėgų nariams.
4. Išanalizuoti NGK metu sulaikytų asmenų apsaugos sistemą, lyginant ją su karo belaisviams suteikiama apsauga.

Darbo analizei naudojami teisiniai mokslinio tyrimo metodai:

Istorinis teisinis – bus naudojamas atskleisti THT teisės normų prasmę.

Teisinių dokumentų analizės - naudojamas analizuojant 1949 m. Ženevos Konvencijas ir jų papildomus protokolus, siekiant nustatyti jų reguliavimą susijusį su sulaikymo metu taikomomis apsaugos garantijomis.

Lyginamasis teisinis – naudojamas lyginant TGK ir NGK teisės normas bei sulaikomų asmenų teisinę padėtį.

Mokslinės literatūros analizės – tyrime naudojami teisės mokslininkų darbai, siekiant atskleisti, pagrįsti ir įrodyti iškeliamas problemas.

Analitinis kritinis metodas – bus naudojamas akcentuojant THT teisinio reguliavimo trūkumus.

Apibendrinimo – bus naudojamas apibendrinti tyrimo dalis, jas susisteminant ir išskiriant svarbiausius aspektus.

Tyrimo struktūra. Tiriamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios darbo dalys, tyrimo išvados ir naudotos literatūros sąrašas. Įvade aptariamas darbo aktualumas bei tiriama problematika, problemos naujumas ir problemos ištyrimo lygis, tikslas ir numatomi tyrimo uždaviniai bei ginamieji teiginiai. Pirmojoje dalyje aptariama NGK konflikto šalims taikytina teisė, sulaikymo samprata ginkluotų konfliktų kontekste bei NGK šalių teisė vykdyti internavimą. Antrojoje dalyje aptariamas karo belaisvio statusas ir jo poveikis sulaikytiems asmenims TGK metu. Išskiriami pagrindiniai statuso elementai ir numatomas galimas panašaus poveikio taikymas NGK dalyviams. Trečiojoje dalyje analizuojama THT suteikiama apsauga sulaikytiems asmenims NGK metu, palyginant ją su karo belaisviams taikomos apsaugos garantijomis. III ŽK normos naudojamos kaip gairės, siekiant atskleisti suteikiamos apsaugos normas bei jų turinį.

Ginamieji teiginiai.

1. NGK reglamentuojančios THT normos nenumato ginkluoto konflikto šalims teisės sulaikyti, tačiau leidimas sulaikyti kyla iš paprotinės THT ir pagrindinio humaniško elgesio įpareigojimo, įtvirtinto 1949 m. ŽK bendrajame 3 str. bei jį papildančiame 1977 m. II Papildomame Protokole.
2. NGK metu sulaikytiems disidentams nėra suteikiamas karo belaisvio statusas, tačiau šiam statusui panašią apsaugą galima pasiekti remiantis priemonėmis, kurias įtvirtina THT.
3. Nors sutartinė THT neišsamiai nustato sulaikytiems asmenims taikomą apsaugą, ją galima nustatyti remiantis sutartiname tekste įtvirtintų principų pagrindu bei paprotine THT.
4. Karo belaisviams taikomos apsaugos normų pagrindas atsispindi NGK metu sulaikytiems asmenims teikiamai apsaugai.

I. SULAIKYMAS GINKLUOTO KONFLIKTO METU

1.1. Nelaisvės instituto ginkluotame konflikte raida

Karių įkalinimas kaip priemonė sumažinti priešo pranašumą buvo žinomas nuo ginkluotų konfliktų istorijos pradžios. Senaisiais laikais sulaikytieji neturėjo jokių teisių, o tolimesnis jų likimas priklausė nuo užkariautojų gailestingumo – sulaikytieji tapdavo sulaikančiojo kario nuosavybe ir buvo paverčiami vergais.[3] Nors humaniško elgesio apraiškų galima rasti Senajame Testamente[4] ar Sun Tzu karo mokyme, [5] tačiau belaisvių gyvybė nebuvo vertinama, o žiaurus elgesys jų atžvilgiu buvo natūrali karo pasekmė. Sulaikytieji buvo išnaudojami, sulaikomi siekiant išgauti informaciją ar už juos buvo reikalaujama karinės išpirkos. Išpirkos reikšmė sumažėjo po Trisdešimtmečio karo pabaigos[6], kai Vestfalijos taikos sutarties LXIII straipsnio pagrindu sulaikytieji buvo paleisti pasibaigus ginkluotiems veiksmams nereikalaujant išpirkos.[7] Profesionalių valstybinių ginkluotųjų pajėgų kūrimasis paskatino kitokį elgesį ir su karo belaisviais. Sulaikytieji priešo valstybės kariai patekdavo ne į juos sulaikančių individų rankas, bet valstybės globon, o išpirką už karo belaisvius pakeitė lygiaverčiai mainai.[8]

Naujo požiūrio į nelaisvėje esančius asmenis plėtojimą paskatino Žano Žako Ruso „Visuomeninės sutarties" [*"Du Contrat Social"*] teorija, kurioje buvo teigiama, jog karo tikslas yra sunaikinti priešo valstybę, todėl teisė žudyti tokios valstybės gynėjus yra tol, kol jie kovoja. Kai jie nuleidžia ginklus ir pasiduoda, jie nebelaikomi priešais ir niekas neturi teisės atimti jų gyvybės. [9] XVIII amžiuje, plėtojantis humaniškumo idėjoms keitėsi ir valstybių požiūris į belaisvius, pvz. 1789 m. Didžiosios Prancūzijos revoliucijos dokumentuose buvo įtvirtintos normos, kurių pagrindu karo belaisvius turi saugoti tauta ir įstatymas, taip pat juose buvo nustatytas vienodas elgesys su savais ir priešo kareiviais. Tačiau ginkluotų kovos veiksmų lauke, net ir įstatyminis taisyklių įtvirtinimas didelės įtakos neturėjo ir žiaurumų nenutraukė.[10] Pirmoji tarptautinė sutartis, kuri įpareigojo šalis karo belaisvių apsaugos klausimu buvo 1785 m. dvišalė

[3] Morris,S.R. Morris, S.R. The Laws of War: Rules by Warriors for Warriors. *Army Law*. [interaktyvus] 1997, 4(4). [žiūrėta 2015-05-12] <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/law/rules_by_warriors.pdf> P. 1.
[4] The King James Version of The old Testament. 2 Kings 6:21-22.
[5] Sun Tzu Art of War. Griffin, S. B. translation. p. 76. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-05-08] <http://web.stanford.edu/class/polisci211z/1.1/Sun%20Tzu.pdf>
[6] Trisdešimtmetis karas buvo religinis karas tarp didžiųjų Europos valstybių, vykęs 1618-1648 m.
[7] The Treaty of Münster. [interaktyvus] 1948 [žiūrėta 2015-05-12] <http://www1.umassd.edu/euro/resources/dutchrep/14.pdf> Article LXIII.
[8] Levie, H. S. *Prisoners of War in International Armed Conflict.* Naval War Colledge International Law Studies.Vol. 59. Newport, Rhode Island: Naval War College Press, 1907. P. 5, 397-398.
[9] Jean-Jacques Rousseau. *The Social Contract*. <http://www.earlymoderntexts.com/pdfs/rousseau1762.pdf> p. 52
[10] Čiočys, P.A. *Tarptautinė Humanitarinė teisė*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio karo akademija, 2002. P. 42

sutartis tarp Prūsijos ir JAV.[11] 1863 m. Franc Lieber parengtas Kodeksas, skirtas Jungtinių Amerikos Valstybių ginkluotosioms pajėgoms, taip pat atspindėjo kitokį požiūrį į karo belaisvius ginkluoto konflikto metu ir buvo svarbus vėlesnių tarptautinių dokumentų, susijusių su belaisvių apsauga, rengimo šaltinis.[12]

XIX amžiuje teisininkai ir diplomatai siekė kodifikuoti karo teisę, kartu ir įtvirtinti elgesio normas į nelaisvę patekusiems asmenimis. 1874 m. liepos 27 d. Rusijos caro Aleksandro II iniciatyva, Briuselyje susitiko 15 Europos valstybių atstovų tam, kad apsvarstytų Rusijos vyriausybės pateiktą karo įstatymų ir papročių projektą, tačiau ši konvencija nebuvo ratifikuota, nes ne visos valstybės sutiko su šio dokumento privalomumu. 1880 m. Oksforde, Tarptautinės teisės institutas priėmė karo įstatymų ir papročių vadovą, tačiau šis dokumentas taip pat nebuvo oficialaus pobūdžio. Šie karo teisės kodifikacijos bandymai daug prisidėjo formuojant valstybių požiūrį į sulaikymą ginkluoto konflikto metu, ko pasekoje 1899 m. buvo sušaukta pirmoji Hagos Konferencija ir parengta antroji Hagos Konvencija skirta karo įstatymų ir papročių kodifikavimui.[13]

Pirmojo Pasaulinio karo metu pastebėta, kad nuostatos reguliuojančios elgesį su karo belaisviais nepakankamai užtikrina jų apsaugą, todėl TRKK Ženevoje parengtas susitarimas skirtas karo belaisvių apsaugai, kuris buvo pasirašytas 1929 m. liepą.[14] Tarptautinėje teisėje nebuvo minimas NGK ir su juo susijusių asmenų apsauga, nes tai buvo laikoma valstybės suvereniteto reikalu, o tokie konfliktai tarp valstybės ir disidentų buvo suprantami kaip civiliniai karai ar sukilimai su kuriais valstybės tvarkydavosi pačios. Tradicinės armijos, paremtos disciplina ir ginkluoto konflikto teise, karine etika ir garbės kodeksu, paklūstančios vadovybės komandoms ir kontrolei – tokios armijos vaidmuo gerokai sumenko po II Pasaulinio karo. Tuo metu padidėjo ginkluotų konfliktų skaičius, kuriuose dalyvavo nevalstybiniai subjektai, siekiantys išsivaduoti iš kolonijinio jungo[15], kuriems nebuvo būdinga etika, egzistuojanti kaip garbės reikalas reguliariose ginkluotose pajėgose[16]. Kadangi tai buvo ideologiniai konfliktai, pasižymintys savo didžiu žiaurumu, 1949 m. buvo priimtas sprendimas įtvirtinti bent minimalią

[11] Bevans, C. I. *Treaties and other international agreements of the United States of America 1776-1949*. Vol. 8. Washington: U. S. Government Printing Office, 1971. [interaktyvus] July 9-September 10, 1785 Amity and commerce treaty between United States and Germany (Prussia). pp.78-87, Article XXIV [žiūrėta 2015-05-08] <https://archive.org/details/treatiesotherint08unit>

[12] Levie, H. S., supra note 8, p. 7-8; Jenks, C ; Jensen,E. T. Indefinite Detention Under The Laws of War. *Stanford Law and Policy Review.* 2011, 22: 101 – 156, p.106-107.

[13]Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War. [interaktyvus] Brussels, 27 August 1874. [žiūrėta 2015-05-08]
<https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=42F78058BABF9C51C12563CD002D6659&action=openDocument>

[14] Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. [interaktyvus] Geneva, 27 July 1929 [žiūrėta 2015-05-08] < https://www.icrc.org/ihl/INTRO/305?OpenDocument>

[15] Green, L.C. *The Contemporary law of armed conflict*. 3rd edition. New York: Mancherster University Press, 2008. p. 54.

[16] Bassiouni, M. C. The New Wars and the Crisis of Compliance with the Law of Armed Conflict by Non-State Actors. *Journal of Criminal Law and Criminology.* 2008, 98 (3): 712 - 806. P. 762.

humanitarinę apsaugą asmenims esant NGK. Reaguojant į pastaruosius įvykius, 1949 m. buvo parengta patobulinta Ženevos Konvencija dėl karo belaisvių apsaugos, o ŽK įtrauktas bendrasis 3 str., kitaip dar vadinamas „mini konvencija", suteikiantis fundamentalias garantijas asmenims NGK metu.[17]

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad nelaisvės institutas ginkluotame konflikte įvairiais istorijos laikotarpiais buvo suprantamas skirtingai ir apsauga bei elgesys su sulaikytaisiais keitėsi ir progresavo nuo belaisvių vergovės iki tarptautinio statuso suteikimo ir išsamių elgesio taisyklių reglamentavimo TGK metu. Nuo 1949 m. ŽK ir jų Papildomų protokolų iki šių dienų, nėra priimta tarptautinių sutarčių, detalizuojančių NGK metu sulaikytų asmenų apsaugą. ŽK didžiausias dėmesys skiriamas TGK reguliavimui, o dabartinė realybė vis dažniau priverčia kovoti netarptautinio pobūdžio konfliktus, kurių reglamentavimas THT yra labai menkas (3 str. ir II PP).

1.2. Sulaikymo elementai

Tam, kad sulaikytajam būtų taikoma THT suteikiama apsauga, be abejonės, turi vykti ginkluotas konfliktas, o sulaikymas turi būti grindžiamas ginkluoto konflikto aplinkybėmis, t.y. teigiant, jog sulaikymas vykdomas pagal THT, turi būti priežastinis ryšys tarp sulaikymo ir ginkluoto konflikto. Pasak S. D. Murphy „karo įstatymai veikia per laiko ir geografinę sferas; didelis dėmesys yra skiriamas kada „ginkluotas konfliktas" prasidėjo ir baigėsi <…>"[18]. Būtent šie elementai padeda nustatyti kur ir kokiam laikui THT taikoma visa apimtimi. Toli ieškoti nereikia, pati THT pateikia gaires kada, kur ir kaip ilgai ji turi būti taikoma.[19] Nuo vykstančio ginkluoto konflikto tipo (TGK ar NGK) priklauso sulaikytųjų asmenų statusas. Ginkluoto konflikto tipas taip lemia ir kokios THT normos, reglamentuojančios sulaikomų asmenų apsaugą bus taikomos.

1.2.1. Ginkluoto konflikto pradžia

Prieš aptariant NGK, vertėtų trumpai aptarti ir TGK, siekiant atskleisti šių dviejų konfliktų pagrindinius skirtumus. THT pradedama taikyti tik konstatavus, kad vyksta ginkluotas

[17] Green, L.C., supra note 15, p. 54, 346.
[18] Murphy, S. D. Envolving Geneva Convention Paradigms in the 'War on Terrorism': Applying the Core Rules to the Release of Persons Deemed 'Unpriviledged Combatants. *George Washington University Law Review* [interaktyvus] 2007, 75(1105): 1 - 53. [žiūrėta 2015-05-08] <http://scholarship.law.gwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1901&context=faculty_publications> P. 39.
[19] Blank, L.R. Defining the Battlefields in Contemporary Conflict and Counterterrorism: Understanding the Parameters of the Zone of Combat. *Georgia Journal of International and Comparative Law.* 2010, 39(1): 1 – 30. P. 4, 16.

konfliktas. Tam, kad ginkluotas konfliktas būtų laikomas tarptautiniu, visų pirma jame turi dalyvauti dvi valstybės. Pagal bendrąjį ŽK 2 str., Konvencijos taikomos „visais atvejais, kai skelbiamas karas arba kyla koks nors kitas dviejų arba kelių aukštųjų susitariančiųjų šalių ginkluotas konfliktas, net jei viena iš jų karo nepripažįsta“. TGK normos taip pat bus taikomos ir okupacijos atveju.[20] O nuo 1977 m., priėmus I PP tarptautinis ginkluotas apima ir tokią situaciją, kai „tautos kovoja su kolonijine valdžia, svetimšalių okupacija ir rasistiniais režimais”. [21] Remiantis ŽK 2 str. komentaru būtų galima teigti, kad ginkluotu konfliktu laikomas bet koks nesutarimas tarp valstybių, kai panaudojamos ginkluotosios pajėgos, nepaisant konflikto trukmės ar aukų skaičiaus.[22] 1945 m. priėmus Jungtinių Tautų Chartiją, formali karo deklaracija prarado savo teisinę reikšmę ir šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje didžiausias dėmesys yra skiriamas būtent jėgos panaudojimo faktui. Taigi tradiciškai TGK reglamentuojančios THT normos bus taikomos tuomet, kai tarp valstybės ginkluotųjų pajėgų vyks susirėmimas, panaudojant ginkluotą jėgą.

NGK reglamentuojantis bendrasis ŽK 3 str. taikomas „jeigu kyla netarptautinis ginkluotas konfliktas vienos iš aukštųjų susitariančiųjų šalių teritorijoje”. Nors 3 str. aiškiai įtvirtina konflikto tipą, tačiau koks ginkluotas konfliktas turi būti laikomas netarptautiniu iš straipsnio teksto nėra aišku. NGK apibrėžimas gali būti išskiriamas vadovaujantis doktrina bei tarptautinių tribunolų praktika. Atsižvelgiant į sudėtingą tuometinę situaciją buvusioje Jugoslavijoje, TBTJ *Tadic* byloje išskyrė taisyklę, pagal kurią NGK bus tuomet „kai naudojama užsitęsusi ginkluota prievarta tarp valstybės ir organizuotos grupės ar tarp tokių grupių valstybėje”.[23] Remiantis šioje byloje pateiktu apibrėžimu, 3 str. apima ginkluotą konfliktą tarp valstybės ir nevalstybinės organizuotos grupės (toliau – disidentai) arba tarp disidentų tarpusavyje. Lyginant su ŽK bendrojo 3 str. taikymu, II PP susiaurina protokolo taikymą nustatydamas, kad konfliktas turi vykti tik tarp valstybės ir disidentų.[24]

Tačiau ne visiems ginkluotiems susirėmimams tarp valstybės ir disidentų arba pastarųjų tarpusavyje bus taikomas 3 str. *Pavyzdžiui*, ginkluotu konfliktu nėra laikomi vidiniai neramumai ar įtampa, riaušės, sporadiški prievartos aktai ar kiti panašūs veiksmai[25]. Todėl svarbu nustatyti kada ginkluotas susirėmimas bus laikomas ginkluotu konfliktu, kuriam bus taikoma THT. TBTJ *Tadic* byloje išskyrė intensyvumo ir organizuotumo kriterijus, kurie padeda nustatyti ribą,

[20] I-IV ŽK, 2 str. 2d.
[21] 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konliktų aukų apsaugos (I Protokolas), 1977. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 63-1909. 1 straipsnis.
[22] Pictet J.S. (ed) et al. *The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary III Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War*. International Committee of The Red Cross: 1960. P. 23 article 2.
[23] ICTY Prosecutor v. Tadic, Decision on the Defence Motion for Interluctory Appeal on Jurisdiction. Decision 1995. Para. 70.
[24] II PP 1 str.
[25] II PP 1 str. 2 d. pripažįstama, jog ši nuostata yra visuotinai taikoma visų NGK atveju. Tai patvirtina ir Romos statuto 8 str. (b). Baudžiamojo Teismo Statutas. *Valstybės žinios,* 2003 Nr. 49-2165.

skiriančią vidinius neramumus nuo ginkluoto konflikto.[26] Visų pirma, ginkluoti veiksmai turi vykti tarp daugiau ar mažiau organizuotų ginkluotų pajėgų. Pagal ŽK 3 str. organizuotumo kriterijus reikalauja, kad disidentai galėtų vykdyti besitęsiančius ginkluotus veiksmus, t.y. turi būti vaidmenų pasiskirstymas grupėje, gebėjimas planuoti vykdomus karinius veiksmus. II PP nustato griežtesnius kriterijus nurodant, jog disidentai turi turėti ne tik hierarchinę struktūrą, t.y. vadovybę, bet turi jai paklusti ir įgyvendinti nenutrūkstamus ir suderintus karo veiksmus bei galėtų įgyvendinti protokolo nuostatų taikymą kontroliuojamos teritorijos dalyje[27]. Anot J. Žilinsko „vienas iš pagrindinių organizacinių netarptautinio ginkluoto konflikto šalies požymių turėtų būti politinio pobūdžio, t.y. konflikto šalis turi veikti kaip politinis – karinis subjektas, jos motyvai negali būti vien privačios naudos siekimas, kerštas ar pan." [28] Trumpai tariant, dalyvavimas ginkluotoje kovoje neturi būti paremtas vien neramumų sukėlimu dėl savanaudiškų paskatų ir disidentai turi veikti ne kaip pavieniai nusikaltėliai, bet grupės vardu. II PP komentare taip pat nurodoma, kad disidentai paprastai siekia nuversti teisėtą valstybės vyriausybę arba atsiskirti nuo esamos valstybės, siekiant sukurti savąją.[29] TRKK parengtame komentare dėl tiesioginio dalyvavimo ginkluotame konflikte nurodoma, kad organizuota grupė yra pakankamai karine prasme organizuota grupė, kad karo veiksmai galėtų būti vykdomi konflikto šalies vardu, nors ne visada tomis pačiomis priemonėmis, intensyvumo laipsniu ar rafinuotumo lygiu kaip valstybės ginkluotosios pajėgos.[30] Taigi grupės organizuotumo kriterijų galima nustatyti atsižvelgiant į jų vykdomų karinių operacijų pobūdį, t.y. ar jie veikia vienu vardu ar kaip atskiri individai, ar organizacijoje egzistuoja disciplina ir karinių operacijų planavimas ar priešingai, vykdomi sporadiški veiksmai.

Ginkluoto kovos intensyvumo kriterijus gali būti įvertinamas atsižvelgiant į vykdomų išpuolių skaičių, trukmę ir susirėmimų intensyvumą, į ginklų tipą ir kitos karinės įrangos naudojimą, ginkluotąsias pajėgas sudarančių asmenų skaičių, aukų skaičių, nuosavybės sunaikinimo mastą, taip pat ar konfliktas patraukė JT Saugumo Tarybos dėmesį, pabėgėlių iš karinių zonų skaičiaus padidėjusį skaičių.[31]

---

[26] ICTY Prosecutor vs. Dusko Tadic, Trial Chamber Judgment. 1997, No. IT-94-1-T. Para. 562 ; TRKK ginkluoto konflikto apibrėžimo studijoje taip pat pabrėžė, jog ginkluoto konflikto egzistavimui įtakos turi kovos intensyvumas ir organizuotų grupių egzistavimas. International Law Association. Final Report on the Meaning of Armed Conflict in International Law. [interaktyvus] Hague Conference 2010. [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source>

[27] II PP 1 str.

[28] Žiliskas, J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose. *Jurisprudencija.* 2008, 2(104): 91 – 101. P. 94.

[29] Sandoz, I. (ed) at al., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of August 1949.* Dordrecht: ICRC/ Martinus Nijfoff Publishers, 1987. (Protocol II) para. 4341, p. 1319.

[30] Melzer, N. Interpretive Guidance on the Notions of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law. [interaktyvus] ICRC, 2009 [žiūrėta 2015-05-07] <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0990.htm> p. 32.

[31] ICTY Prosecutor v. Haradinaj. Judgment. Case No. IT-04-84-T, 2008. Para. 49.

Nors NGK konstatavimui būtina tenkinti objektyviuosius kriterijus, tačiau ginkluoto konflikto konstatavimas priklauso ir nuo subjektyvaus valstybės, vienos iš konflikto šalių sprendimo. Daugeliu atvejų yra delsiama pripažinti, kad kilęs konfliktas valstybės viduje pasiekė ginkluoto konflikto kvalifikavimui reikalingą ribą, nes valstybei pripažinus NGK egzistavimą reiškia, jog ji nesugeba užtikrinti savo saugumo ir susitvarkyti su jos viduje vykstančiais ginkluotais veiksmais. Todėl prieš konstatuojant, kad vyksta ginkluotas konfliktas dažnai jau būna padaryta didžiulė žala tiek įvairiems objektams, tiek asmenims. Labai retai, tačiau pasitaiko atvejų, kai tarptautinė organizacija pripažįsta, jog valstybėje vyksta NGK (pvz. 2014 m. liepos 23 d. TRKK paskelbė Ukrainoje vykstantį netarptautinio pobūdžio ginkluotą konfliktą). Tačiau paprastai TRKK susilaiko nuo tokių pareiškimų, nes jis užima neutralų vaidmenį ginkluoto konflikto situacijoje.

Todėl galima teigti, jog nors NGK kvalifikavimui didelę reikšmę turi objektyvūs kriterijai – disidentų organizuotumas ir ginkluotų veiksmų intensyvumo laipsnis, tačiau teisė spręsti, dėl 3 str. taikymo paliekama valstybei. Išskirtiniais atvejais, kai delsiama kvalifikuoti konfliktą, tarptautinė organizacija, tokia kaip JT Saugumo taryba ar TRKK gali pateikti savo poziciją dėl THT taikymo.

1.2.2. Geografinis sulaikymo aspektas

Karo veiksmų teatro sąvoka, kuri sąveikauja su neutraliteto teise yra žinoma TGK metu. TGK metu, valstybės yra skirstomos į dalyvaujančias ginkluotuose veiksmuose ir nedalyvaujančias, t.y. neutralias. ŽK 2 str. numato ginkluotą konfliktą tarp „dviejų arba kelių aukštųjų susitariančiųjų šalių". Automatiškai karo veiksmų teatras bus ten, kur vyks ginkluotųjų pajėgų susirėmimas ar naudojama jėga konflikto šalių teritorijoje,[32] nes neutraliteto teisė draudžia vykdyti bet kokias karines operacijas neutraliose teritorijose ar naudotis tokia teritorija kariniais tikslais.[33] Todėl THT teisė bus taikoma tik valstybių, konflikto šalių teritorijose.

Konvencijų 3 str. nurodo, jog NGK turi vykti vienos iš susitariančiųjų šalių teritorijoje. Taigi galima būtų manyti, kad 3 str. netiesiogiai apibrėžia konflikto geografinę ribą. TBTJ *Tadic* byloje išaiškino, jog THT taikoma visoje valstybės, konflikto šalies teritorijoje nepriklausomai nuo vietos kurioje vyksta faktiniai ginkluoti veiksmai.[34] Todėl vykstant konfliktui toje valstybėje visa apimtimi bus taikomas bendrasis 3 str., nes pagrindinis THT tikslas yra asmenų apsauga, o NGK metu, ši apsauga būtent ir kyla iš 3 str. Veikimą visoje valstybės teritorijoje taip pat galima

[32] Blank, L.R., supra note 19, p. 5.
[33] Dinstein, Y. *War, Aggression and Self-Defence.* 4th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 25, 26;
[34] ICTY Prosecutor vs. Tadic., supra note 26.

įžvelgti ir iš 3 str. taikymo asmenims apimties – aktyviai nedalyvaujantiems ginkluotuose veiksmuose asmenims, prie kurių priskiriami ginkluotų pajėgų nariai, nebedalyvaujantys konflikte ir kiti *hors de combat*. Būtent asmenų, kuriems taikoma konvencinė apsauga sąrašas taip pat leidžia teigti, jog THT veikia ne tik faktinių ginkluotų veiksmų teritorijoje, bet visoje valstybės teritorijoje.

Šiuolaikiniai ginkluoti konfliktai pakoregavo 3 str. taikymo apimtį. Be klasikinio NGK, kai konfliktas vyksta tarp valstybės ir disidentų arba tarp disidentų tos valstybės teritorijoje, NGK taip pat yra laikomos situacijos, kai valstybinės konflikto šalies ginkluotąsias pajėgas sudaro keleto valstybių ginkluotosios pajėgos arba, kai tarptautinės ar regioninės organizacijos ginkluotosios pajėgos kovoja valstybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas pusėje[35]. NGK apima ir situaciją, vykstančią už vienos valstybės ribų, nepriklausomai nuo to ar ta valstybė, kurioje vyksta NGK, yra konflikto šalis[36] (pvz. JAV ir Al Queda). Todėl dabartinėse bendrojo ŽK 3 str. straipsnio interpretacijose teigiama, kad jo taikymas apima NGK situaciją, vykstančią ir už vienos valstybės ribų. Kitaip tariant, taikomas bet kurios valstybės, konvencijų dalyvės teritorijoje, jeigu ginkluotas konfliktas tenkina subjektų reikalavimą bei organizuotumo ir intensyvumo kriterijus.

Nuo ginkluoto konflikto kvalifikavimo momento priklauso, kokia teisė bus taikoma ir kokia apsauga bus taikoma konflikto aukų atžvilgiu. Kol ginkluotas konfliktas nepasiekia NGK ribos, sulaikytų asmenų apsaugą reguliuos tarptautinė žmogaus teisių teisė (toliau – TŽTT), o THT taikymas priklausys nuo ginkluoto konflikto kvalifikavimo netarptautiniu momento.

1.3. Netarptautinio ginkluoto konflikto šalims taikoma teisė

Pripažįstama, jog NGK metu yra taikoma valstybės nacionalinė teisė, TŽTT ir THT (sutartinė ir paprotinė). Savaime suprantama, kad disidentams, nepriklausomai nuo to, ar jie yra ar ne tos valstybės prieš kurią kovoja piliečiai, nacionalinė atitinkamos valstybės teisė bus taikoma ir pastarieji bus atsakingi už nacionalinės teisės pažeidimus.

THT numato, jog NGK reglamentuojančios teisės normos yra taikomos nepriklausomai nuo šalių prigimties, t.y. taikomos tiek valstybinei, tiek nevalstybinei ginkluoto konflikto šaliai. Tačiau, remiantis tarptautine teise, nėra aišku, kokiu būdu yra įtvirtinami įpareigojimai disidentams. Todėl pirmojoje šio skyrelio dalyje siekiama atskleisti kokiu būdu THT įpareigoja konflikto šalis. Antrojoje dalyje apžvelgiamas TŽTT veikimas ginkluoto konflikto metu.

[35] *Internment in Armed Conflict: Basic Rules and Challenges.* [interaktyvus] International Committee of the Red Cross Opinion Paper. November 2014. P. 2 [žiūrėta 2015-05-11] <https://www.icrc.org/en/document/internment-armed-conflict-basic-rules-and-challenges>

[36] Schmitt, M.N. Charting the Legal Geography of Non-International Armed Conflict. *International Law Studies. 2014, 90:* 1 – 19. P. 12.

1.3.1. Tarptautinės humanitarinės teisės taikymas

Sulaikymo atveju labai svarbu, kad konflikto šalys laikytųsi ŽK nustatytų elgesio įsipareigojimų. Priešingu atveju ne tik pažeidžiamos sulaikytojo teisės, bet toks pažeidimas gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę. ŽK 3 str. ir II PP 4 str. aiškiai nurodo, kad jis taikomas visoms NGK šalims.[37] THT įtvirtina abipusiškumo principą ir riboja konflikto dalyvius nepriklausomai nuo jų prigimties. Visų pirma dėl to, kad ginkluoto konflikto aukos turi būti apsaugotos nuo disidentų pajėgų. Antra, jeigu nebus laikomasi šalių lygybės principo NGK metu, mažesni šansai, jog konflikto šalys laikysis THT normų - tiek valstybės ginkluotosios pajėgos, nes jie neturės galimybės pasinaudoti jos teikiama apsauga, tiek priešinga konflikto šalis, tvirtinant, jog jie nėra saistomi THT įsipareigojimų.[38]

Dėl THT taikymo valstybei klausimas nekyla. Ji laisva valia pasirinko laikytis sutartinių teisės normų tapdama konvencijų dalyve. Bendras visų keturių ŽK 1 str., įtvirtina pareigą laikytis prisiimtų įsipareigojimų ir užtikrinti pagarbą THT bet kokiomis aplinkybėmis. Valstybėms prisiimtų įsipareigojimų privalomumą taip pat įtvirtina tarptautinėje teisėje taikomas *pacta sunt servanda*[39] principas. Tačiau kokiu pagrindu laikytis THT įpareigojami disidentai, nėra iki galo aišku. Juk paprastai disidentai nėra laikomi šalimi, galinčia prisiimti tarptautinius įsipareigojimus sutarčių pagrindu. Tuo labiau, atsižvelgiant į NGK pobūdį, kai organizuota grupė kovoja prieš teisėtą vyriausybę, naivu būtų manyti, jog ši, pažeidinėdama nacionalinės teisės normas norės laikytis įsipareigojimų, dėl kurių taikymo neturėjo galimybės išreikšti savo sutikimo.[40] Kita priežastis, kuri taip pat nėra labai motyvuojanti laikytis THT yra tai, jog nepaisant to, kad disidentų elgesys ir bus teisėtas pagal THT, pagal nacionalinę teisę jiems vis tiek kils baudžiamoji atsakomybė.[41] Todėl iškyla klausimas, kokiu būdu jiems kyla pareiga užtikrinti THT įsipareigojimus. Tarp teisės mokslininkų vyrauja keletas nuomonių, kodėl disidentams kyla pareiga laikytis THT normų. Vieni teisės mokslininkai teigia, kad pareiga laikytis THT kyla tarptautinio papročio pagrindu, kiti mano, kad dėl tarptautinių sutarčių taikymo trečiosioms šalims taisyklės, treti teigia, kad ši pareiga kyla iš valstybių nacionalinės teisės normų. Trumpai aptarsime visas tris nuomones.

---

[37] ŽK 3str. "kiekviena konflikto šalis"

[38] Sassòli, M., Bouvier, A., Quintin A. *How Does Law Protect in War?*. Vol. I, Third Edition. ICRC, [interaktyvus] 2011. [žiūrėta 2015-04-20] <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0739.htm>. Chapter 12. P. 25.

[39] 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.13-480. 26 str.

[40] Cassese, A. The Status of Rebels Under the 1977 Geneva Protocol on Non-International Armed Conflicts. *International and Comparative Law Quaterly.* 1981, 30(2): 416 – 439. P. 424.

[41] Sassoli, M. Taking Armed Groups Seriously:Ways to Improve their Compliance with International Humanitarian Law. *International Humanitarian Legal Studies*. 2010, 1: 5 – 51. P. 26.

A. Cassese siūlymu, visų pirma reikia atsigręžti į paprotinės sutartinės teisės įtaką trečiosioms šalims. Nors Vienos Konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės taikoma tik valstybėms,[42] tačiau joje kodifikuoti tarptautiniai papročiai turi platesnę taikymo sritį, nes jie reglamentuoja sutarčių poveikį bet kokiam tarptautiniam subjektui esančiam trečiąja šalimi[43]. Konvencijos 34 - 36 straipsniai numato, kad atitinkama sutartis gali suteikti teises ir įpareigoti trečiąją šalį, kai: sutarties šalys siekia nustatyti tokį įsipareigojimą ir jei trečioji šalis sutinka priimti tokias teises ir pareigas.[44] Pats ŽK 3 str. aiškiai ir be dviprasmybių sako, jog jis taikomas abejoms konflikto šalims. Taigi susitariančios šalys pačiame sutarties tekste labai aiškiai pareiškė ketinimą įpareigoti trečiąją šalį, disidentus. Tačiau kas liečia antrąjį kriterijų, vargu, ar disidentai norės prisiimti įsipareigojimus, dėl kurių taikymo jie neturėjo galimybės išreikšti sutikimo.[45] Remiantis tarptautinių sutarčių teisės *pacta tetriis* taisykle, vis gi nėra aišku kiek ji gali būti perkeliama valstybės ir disidentų santykiams reguliuoti, nes jos paskirtis yra užtikrinti santykius tarp valstybių.[46]

Kita vyraujanti pozicija remiasi valstybės nacionalinės teisės veikimu. Šiuo požiūriu įsipareigojimai disidentams kyla per valstybės ratifikuotas tarptautines sutartis, kurios tampa nacionalinės teisės dalimi ir yra privalomos visiems valstybės piliečiams.[47] Tačiau sunkumai laikantis šio požiūrio iškiltų jeigu disidentai kontroliuotų valstybės teritorijos dalį ar visą teritoriją, kurioje nacionalinė teisė galėtų būti paskelbiama negaliojančia. Tokiu atveju, nustotų galioti ir ŽK .[48]

J. M. Henckaerts nuomone, disidentams 3 str. privalomumas kyla iš paprotinės teisės. Mokslininkas teigia, kad tai, jog disidentai negali būti tarptautinės sutarties šalimi, neturi įtakos tarptautinių papročių taikymui, kurie riboja konflikto šalis nepriklausomai nuo atitinkamos sutarties ratifikavimo. Jeigu disidentai siekia nuversti vyriausybę ar atsiskirti nuo motininės valstybės ir priklausyti tarptautinei bendruomenei, tai savaime aišku jie turi ir laikytis tos bendruomenės nustatytų taisyklių.[49] Kadangi yra remiamasi paprotine teise, toks požiūris disidentų atžvilgiu yra priimtinesnis, nes papročio taikymas yra privalomas valstybei, nepriklausomai nuo jos išreikšto noro įsipareigoti tam tikrų teisės normų atžvilgiu. Tarptautinio papročio individualų taikymą patvirtina ir TBTJ savo sprendime *Tadic* byloje, kur nurodoma, jog

[42] 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės., supra note 39, 1str.
[43] Cassese, A., supra note 40, p. 423.
[44] 1969m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės., op. cit., 34-36 str.
[45] Moir, L. *The Law of Internal Armed Conflict*. New York: Cambridge University Press, 2002. P 53.
[46] Kleffner, J.K. The Applicability of International Humanitarian Law to Organized Armed Groups. *International Review of the Red Cross.* 2011, 93: 443 – 461. P. 458.
[47] Cassese, A., supra note 40, p. 429 ; Moir, L., op. cit., p. 53.
[48] Ibid, p. 429-430.
[49] Henckaerts, J.M. Binding Armed Opposition Groups through Humanitarian Treaty Law and Customary Law. *Proceedings of the BrugesCollo1uium, Relevance of International Humanitarian Law to Non-State Actors, 25th-26th october 2002.* Collegium No. 27, 2003, p. 123-138. P. 128.

individuali baudžiamoji atsakomybė kyla tarptautinio papročio pagrindu.[50] Taigi individualūs asmenys pagal tarptautinę teisę gali būti tiesioginių teisių ir pareigų turėtojai. TBTR *Akayesu* byloje teigė, kad bendrasis 3 str. yra įgijęs paprotinės teisės statusą, kadangi veikos, įvykdomos NGK metu yra kriminalizuojamos daugumos valstybių nacionalinėje baudžiamojoje teisėje ir yra laikomos bendrojo 3 str. pažeidimu. Teismo teigimu, nors II PP teisės normų visuma ir nėra pripažįstama tarptautinės paprotinės teisės dalimi, tačiau kai kurios normos, kaip pavyzdžiui 4 str. numatytos fundamentalios garantijos, kurios patvirtina ir papildo bendrąjį 3 str. taip pat gali būti laikomos paprotinės teisės dalimi.[51]

Darbo autorės manymu, THT teisės taikymas remiantis tarptautinio papročio taikymu tinkamiausiai įpareigoja disidentus laikytis NGK teisės, nes paprotinė teisė yra visuotinai taikoma ir jos privalomumas konflikto šalims nepriklauso nuo jų išreikšto sutikimo taikyti sutartinės teisės normas.

1.3.2. Tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymas

Ginkluotas konfliktas nėra riba, ties kuria nustoja galioti TŽTT normos. Žmogaus teisių taikymą NGK metu galima įžvelgti II PP preambulėje: „nenumatytais galiojančių teisės normų atvejais žmogų ir toliau gina humaniškumo principai ir visuomenės sąžinės reikalavimai".

Ginkluoto konflikto kontekste THT yra *lex specialis* TŽTT atžvilgiu. Tarptautinis Teisingumo Teismas *Branduolinių ginklų byloje* nagrinėdamas 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto taikymą ginkluoto konflikto situacijoje pasisakė, jog nors TŽTT norma nustato savavališką gyvybės atėmimo draudimą, tačiau tokio draudimo turinį detaliau nustato THT, reguliuojanti elgesį ginkluoto konflikto metu.[52] Taigi nors TŽTT nustato pagrindinę taisyklę (*lex generalis)*, ginkluoto konflikto atveju, THT pateikia šios taisyklės turinį (*lex specialis)*. Todėl esant teisės normų kolizijai ginkluoto konflikto atveju, bus taikoma THT, kuri sukonkretina atitinkamą taisyklę ginkluoto konflikto aplinkybių kontekste.

Būtina atkreipti dėmesį ir į šių skirtingų tarptautinės teisės šakų praktinį veikimą, t.y. tai, kad THT ir TŽTT nėra "lygiavertės" teisės šakos ginkluoto konflikto metu, nes jų pagrindinio taikymo kontekstas priklauso nuo skirtingų aplinkybių.[53] TŽTT skirta reguliuoti santykius taikos metu, o THT, priešingai, nustato taisykles taikomas tik vykstant ginkluotam

[50] ICTY Prosecutor vs. Tadic., supra note 26, para 661-662; Prosecutor v. Tadic., supra note 23, para 134.
[51] ICTR Prosecutor v. Akayesu. Trial Judgment. Case No. ICTR-96-4-T. Para. 608-610.
[52] International Court of Justice. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. I.C.J. Advisory Opinion of 8 July 1998. P. 240, para. 25.
[53] Debuff, E. Report on Expert meeting on procedural safeguards for security detention in non-international armed conflict, Chatham House and International Committee of the Red Cross, London, 22-23 September 2009. *International Review of the Red Cross Reports and Documents*. 2009, 91(876): 859 – 881. P 861.

konfliktui. Todėl ne visuomet "taikos teisė" atitiks ypatingas ginkluoto konflikto aplinkybes. Remiantis Tarptautinio Teisingumo Teismo požiūriu, pateiktu patariamojoje nuomonėje dėl okupuotos Palestinos sienos „kai kurios teisės bus išimtinai tarptautinės humanitarinės teisės klausimai, kitos gali būti išimtinai žmogaus teisių teisės klausimai, dar kitos gali būti abiejų teisės šakų klausimai"[54]. Tačiau šios situacijos nebuvo detalizuotos. Todėl iki galo nėra aišku, kaip TŽTT veikia ginkluoto konflikto metu.

Neaiškus ir TŽTT taikymas NGK šalims. Kaip jau minėjome, THT nustato vienodas pareigas ir yra taikoma tiek valstybei tiek disidentams. Savo ruožtu TŽTT įpareigojimus pateikia tik valstybėms, dėl kurių jos išreiškė norą įsipareigoti. Todėl TŽTT suponuoja, kad jos taikymo subjektas turi vykdyti valdžios funkcijas. THT nėra reglamentuojama, kad nevalstybinė ginkluoto konflikto šalis turėtų įgyvendinti valstybinės valdžios funkcijas, juolab, kad tokio reikalavimo negalėtų įgyvendinti dauguma nevalstybinio pobūdžio konflikto šalių.[55] Todėl galima daryti išvadą, kad nors TŽTT yra taikoma ginkluoto konflikto metu, tačiau ji įpareigoja tik valstybes, tarptautinių ar regioninių susitarimų dalyves. Todėl disidentai neturi pareigos užtikrinti žmogaus teisių teisės nuostatų ginkluoto konflikto metu. Išskyrus, jeigu nevalstybinės grupės *de facto* vykdo valstybės dalies teritorijos kontrolę, tokiu atveju, yra pripažįstama, kad jie privalo užtikrinti pagrindines žmogaus teises asmenims, esantiems jų valdomoje teritorijoje[56].

1.4. Sulaikymas pagal tarptautinę humanitarinę teisę

1.4.1. Internavimas

Kombatantų internavimas TGK metu. TGK metu asmens laisvės suvaržymas kyla iš jo turimo kombatanto statuso, kadangi valstybės ginkluotųjų pajėgų nariai visada kelia realią grėsmę priešingos konflikto valstybės saugumui. Sulaikyti kombatantai įgyja karo belaisvio statusą, kurį įtvirtina III ŽK 4 str. ir I PP 43 str. Pagrindinis internavimo tikslas yra ne nubausti kombatantą, bet sulaikyti jį nuo tolesnio dalyvavimo ginkluotame konflikte. Suteikiama apsauga remiasi etiniu, kariniu ir politiniu elementais. Manoma, jog humaniškas elgesys su karo belaisviais kyla dėl įsitikinimo, jog sulaikytas kombatantas nebekelia grėsmės sulaikančiajai

[54] International Court of Justice. *Legal Consequences of the Construction of Wall in the Occupied Palestinian Territory* I.C.J. Advisory opinion of 9 July 2004 Reports. Para. 106.
[55] Sivakumaran, S. *The Law of Non-International Armed Conflict.* New York: Oxford University Press, 2012. P. 85.
[56] Report of the Sectretary-General's Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka. [interaktyvus] 31 March 2011 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/sri-lanka/> p. 54.

valstybei, o pats asmenų sulaikymas turi karinio pranašumo vertę, nes tai gali pristabdyti priešo karines operacijas.[57]

Kadangi kombatantai yra teisėtai naudojantys ginkluotą jėgą priešingos valstybės ginkluotųjų pajėgų nariai, o karinės operacijos ginkluotame konflikte nėra laikomos prieštaraujančios tarptautinei teisei jeigu jos vykdomos teisėtais būdais ir priemonėmis,[58] tai karo nelaisvė nėra suprantama kaip bausmė. Todėl karo belaisvių laikymo vietos negali būti kalėjimai ar kitos patalpos skirtos nuteistiesiems laikyti. Jie turi būti apgyvendinami belaisvių stovyklose.[59]

III ŽK 5 str. numato, kad karo nelaisvės režimas pradedamas taikyti iš karto, kai tik asmenys atsiduria priešo valioje. Tai reiškia, kad nuo to momento, kai kombatantas yra sulaikomas, sulaikančioji valstybė yra atsakinga už elgesį vykdomą jo atžvilgiu. Karo belaisvis papuola priešo valstybės globon, o jo gyvybė ir gerovė priklauso nuo priešo valios. Todėl valstybė, veikianti per ginkluotąsias pajėgas, turi pareigą laikytis ir užtikrinti III ŽK ir I PP normas, nustatančias elgesį su belaisviais.[60] Vos tik asmuo yra sulaikomas, sulaikančioji valstybė turi pateikti informaciją apie nelaisvėje esantį asmenį Valstybei globėjai[61], Nacionaliniam biurui[62], taip pat, Centrinei agentūrai (jeigu ji įkuriama)[63]. Valstybei globėjai tarpininkaujant turi būti pranešama visa su sulaikymu ir su sulaikytojo asmeniu susijusi informacija jo pilietybės valstybei, ar valstybei kuriai jis priklauso. Sulaikančioji valstybė neprivalo taikyti sulaikymo teisėtumo peržiūros, kadangi karo belaisvio keliama grėsmė valstybės saugumui išlieka visą ginkluoto konflikto laikotarpį.[64]

Pagal III ŽK 118 str. nelaisvė baigiasi galutiniu paleidimu ir repatriacija pasibaigus karo veiksmams. Šio straipsnio svarba pasireiškia vėlgi atsižvelgiant į tokių asmenų laisvės apribojimo tikslą – laisvė apribojama, kad jie negalėtų imtis ginklo prieš sulaikančiąją valstybę, o šalims teisė sulaikyti asmenis be teismo sprendimo egzistuoja tik iki konflikto pabaigos[65]. Todėl konfliktui pasibaigus nelieka sulaikymo priežasties, tokiu atveju karo belaisviai turi būti paleidžiami ir repatrijuojami. Tolesnis sulaikymas būtų savavališkas asmens laisvės suvaržymas, kuris prieštarauja THT ir pagal I PP 85 str. 4 d. b) p. yra laikomas sunkiu protokolo pažeidimu.

---

[57] Fleck, D. *The Handbook of International Humanitarian Law* . Second Edition. New York: Oxford University Press, 2008. P. 365, 372.
[58] Ibid.
[59] III ŽK 22, 21 str. ; The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, p. 128.
[60] Fleck, D., op. cit., p. 373.
[61] III ŽK 69 str.
[62] III ŽK 122 str.
[63] III ŽK 123 str.
[64] Pejic, J. Conflict Classification and the Law Applicable to Detention and the Use of Force. *International Law and the Classification of Conflicts.* Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 81 – 116. P. 86.
[65] O'Connell, M. E. The Choice of Law Against Terrorism. *National Security Law and Policy*. [interaktyvus] 2010, 4(343): 343 - 368 [žiūrėta 2015-05-12] <http://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/749> p. 352

Karo belaisvio paleidimo ir repatriacijos procedūros gali būti sustabdomos kai asmuo yra kaltinamas baudžiamojo nusikaltimo padarymu, t.y. iki baudžiamojo proceso pabaigos ir esant būtinybei iki bausmės atlikimo pabaigos.[66] Kadangi ginkluotų veiksmų pabaiga yra labiau fakto klausimas, mažai priklausantis nuo paliaubų susitarimo, [67] todėl dėl konflikto pabaigos sprendžiama, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.

Disidentų internavimas NGK metu. Kadangi THT yra ribota teisės normų atžvilgiu reguliuojant NGK, anot R. Goodman dėl šio priežasties „kas yra leidžiama TGK, yra leidžiama NGK. Taigi jei THT leidžia valstybėms sulaikyti civilius [TGK], THT tikrai leidžia valstybėms vykdyti tokius veiksmus [NGK metu]". [68] Nepripažinus galimybės taikyti tokį sulaikymą, konflikto šalims liktų tik dvi alternatyvos: arba priešą paleisti arba nužudyti, o pastarasis elgesys neabejotinai prieštarautų THT tikslui ir pagrindiniams principams,[69] pavyzdžiui draudimui duoti įsakymą nepalikti nei vieno gyvo[70]. Todėl jeigu priešingos konflikto šalies pajėgų narys išreikštų norą pasiduoti ir jis vietoj sulaikymo būtų nužudomas, tai pažeistų humaniško elgesio reikalavimą.

Bendrasis 3 str. neišskiria internavimo režimo ir nors II PP 4 str. įveda internavimo sąvoką, tačiau jos reikšmė nėra detalizuojama, o numatytas elgesys su sulaikytaisiais yra identiškas tiek internavimo, tiek baudžiamojo sulaikymo atveju. Įtvirtintame sutartiniame tekste nėra numatyta procesinių apsaugos priemonių, kuriomis galėtų pasinaudoti internuotas asmuo. Būtent todėl, kad konvencijų rengėjai laikėsi nuomonės, jog valstybės, kurioje vyksta ginkluotas konfliktas nacionalinė teisė sureguliuos šį klausimą ir buvo neatsižvelgta į galimybę, jog tokį sulaikymą gali taikyti ir nevalstybinė konflikto šalis.[71]

Nors 3 str. tiesiogiai neįtvirtina teisės sulaikyti asmenis dalyvaujančius ginkluotame konflikte, tačiau užuominų apie tokią galimybę galima įžvelgti pačiame tekste. Čia aiškiai nurodoma, kad straipsnis taikomas „aktyviai nedalyvaujantiems karo veiksmuose, įskaitant ir ginkluotųjų pajėgų narius <…> tapusius *hors de combat* dėl <…> sulaikymo". II PP 5 str. komentaras nurodo, jog sulaikymas dėl ginkluoto konflikto priežasčių apima tiek asmenis, kuriems taikomas baudžiamasis persekiojimas, tiek asmenis, iš kurių laisvė atimta dėl saugumo priežasčių.[72] Kadangi bendrasis 3 str. nedraudžia sulaikymo, o II PP 5 str., kuris papildo 4 str. dėl fundamentalių garantijų taikomų sulaikytiesiems išskiria, jog sulaikymu laikomas ir

[66] III ŽK 119 str.
[67] UK Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict*. New York: Oxford University Press, 2004. P. 205.
[68] Goodman, R. The Detention of Civilians in Armed Conflict. *American Journal of International Law*. 2009, 48: 48-74, p. 50.
[69] Debuff, E., supra note 53, p. 863.
[70] Henckaerts, J.M ; Doswald-Beck, L. *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*. ICRC. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. Rule 46, p. 161.
[71] Pejic, J., supra note 64, p. 90.
[72] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1386, para. 4568.

internavimas, galima būtų teigti, jog NGK teisė numato internavimą ir suteikia leidimą internuoti asmenis, keliančius realią grėsmę sulaikančiosios konflikto šalies saugumui tol, kol neišnyksta priežastys sąlygojusios tokį laisvės apribojimą[73]. Šis pagrindas pabrėžia internavimo išimtinę prigimtį ir išlaiko balansą tarp pareigos užtikrinti asmens laisvės apsaugą ir sulaikančiosios vadovybės pareigą imtis atitinkamų priemonių, siekiant apsisaugoti nuo keliamos grėsmės valstybės saugumui. Be abejonės, tiesioginis dalyvavimas ginkluotuose veiksmuose bus pakankamai pagrįstas pagrindas sulaikyti asmenį dėl keliamos grėsmės. Nors toks sulaikymas dažnai naudojamas, siekiant išvengti baudžiamojo proceso ar jį atidėti, internavimas negali būti naudojamas turint tikslą pakeisti baudžiamąjį procesą, kai toks jo vykdymas NGK aplinkybių procese yra įmanomas. Sulaikymas negali būti taikomas, siekiant išgauti informaciją iš asmens, ar norint patenkinti žvalgybinius interesus, išskyrus situaciją, kai pats asmuo kelia grėsmę saugumui dėl jo paties vykdomos veiklos.[74] Atsižvelgiant į tai, jog internavimas, kaip asmens laisvės suvaržymo priemonė yra būdingas tik ginkluoto konflikto metu, jis reiškia laisvės apribojimą dėl saugumo priežasčių, kai asmeniui nėra pareiškiami baudžiamieji kaltinimai.[75] Todėl logiška, kad išnykus priežastims, sąlygojusioms sulaikymą, turi pasibaigti ir internavimas.

Jeigu sutartinė ir paprotinė THT suteikia valstybei leidimą internuoti, tai remiantis šalių lygybe, kurią įtvirtina THT, leidimas suteikiamas ir disidentams. Tokiu atveju, pastarieji negali būti baudžiami vien už sulaikymo praktikavimą ginkluoto konflikto metu pagal THT teisę, kol jie laikosi ginkluoto konflikto teisės vykdydami sulaikymą, bet gali būti baudžiami pagal valstybės nacionalinę teisę[76]. Problema disidentams dėl internavimo kyla todėl, kad jie dažnai neturi galimybės užtikrinti THT keliamų standartų sulaikytiesiems, esantiems jų globoje.[77] Jeigu jie nekontroliuoja atitinkamos teritorijos, kurioje galėtų vykdyti efektyvią savo valdžią, veikia slaptai ir neturi ir/arba negali užtikrinti sulaikymo sąlygų, tokiu atveju gali tik nuginkluoti, apklausti ir privalo paleisti sulaikytuosius.[78] Tokį požiūrį pateikia ir TBTJ *Dedalic* byloje, nagrinėdamas nehumaniško elgesio su sulaikytaisiais sąlygas. Teismo teigimu, jeigu sulaikytiems asmenims nesuteikiama apsauga tenkinanti bent minimalius standartus, tai jų atžvilgiu negali būti taikomas ir sulaikymas.[79] Tačiau priešo paleidimas susilpnina karinį disidentų pranašumą, todėl jiems nėra naudingas. Vietoj to, kaip praktika byloja, asmenys

[73] Debuff, E., supra note 53, p. 863.
[74] Pejic, J. The protective scope of Common Article 3: more than meets the eye. *International Review of the Red Cross.* 2011, 93(881): 189 – 225. P. 209.
[75] Pejic, J. Terrorist Acts and Groups: A Role For International Law? *The British Year Book of International Law*. 2004, (1): 71 – 100. P. 83.
[76] Debuff, E., supra note 53, p. 870.
[77] Petrov, A. O. Non-state Actors and Law of Armed Conflict Revisited: Enforcing International Law through Domestic Engagement. *Journal of Conflict and Security Law.* 2014, 19(2): 279 – 316. P. 294.
[78] UK Ministry of Defence., supra note 67, p. 390.
[79] ICTY Prosecutor v. Delalic. Judgment. Case No IT-96-21-T. Para. 557.

verčiau nužudomi, nei paleidžiami.[80] Bet tai nėra absoliuti taisyklė. Kaip Kwane Nkrumah rašė, disidentai taikydami internavimą susiduria su daugeliu problemų, ypač jeigu nevalstybines ginkluotąsias pajėgas sudaro nedidelis kiekis kovotojų, kurie „kartais net neturi bazinės stovyklos, negali skirti laiko, energijos ar atsargų juos (*internuotuosius – aut. past.)* prižiūrėti. Todėl kartais reikia juos paleisti, prieš tai areštavus ginklus ir atsargas. Bendrai, kaip įmanoma su jais turi būti elgiamasi humaniškai. Jei priešas išlaiko viltį, kad jis liks gyvas jeigu pasiduos, jo noras kovoti gerokai sumažės. Tačiau jeigu priešas nėra tikras dėl disidentų humaniško elgesio belaisvių atžvilgiu, jis kovos su didesniu įniršiu tikėdamas, kad išsigelbėjimo nėra."[81] Taigi pagrindinis reikalavimas nelaisvėje laikomų ginkluotųjų pajėgų narių atžvilgiu yra humaniško elgesio užtikrinimas.

Iš nevalstybinės konflikto šalies nėra reikalaujama, kad ši užtikrintų identiškas sulaikymo sąlygas, kurias valstybė taiko belaisviams. Pavyzdžiui, nėra reikalaujama, kad konflikto šalys įsteigtų belaisvių stovyklas. Tačiau privaloma apsaugoti asmenis nuo ginkluoto konflikto pavojų. Pagrindinis uždavinys vykdant sulaikymą yra užtikrinti, kad minimali apsauga ir garantijos būtų užtikrinamos.[82] Sulaikytiems taikomos apsaugos garantijos plačiau bus analizuojamos 3 skyriuje. Verta tik pažymėti, kad ŽK 3 str. įtvirtina pagrindinį humaniško elgesio įpareigojimą, kurio pagrindu su visais asmenimis turi būti elgiamasi humaniškai.

Nors THT nedraudžia internavimo, tačiau nepateikia taisyklių, kokiu pagrindu toks sulaikymas turėtų būti vykdomas. Kadangi NGK teisėje nėra numatomos procedūrinės internavimo garantijos, valstybės šių taisyklių ieško nacionalinėje teisėje ir prisiimtuose TŽTT įsipareigojimuose. Nesant internavimo reglamentavimo nacionalinėje teisėje, toks sulaikymo vykdymas gali būti laikomas savavališku. Savavališkas sulaikymas draudžiamas tiek THT, tiek TŽTT. Laisvės apribojimo teisėtumas nustatomas remiantis sulaikymo pagrindu ir procedūrinių garantijų taikymu. Svarbu pabrėžti, jog turi egzistuoti sulaikymo priežastis, atsižvelgiant į pradinį sulaikymą ir į jo tęstinumą.[83] Todėl siekiant užkirsti kelią neteisėtam laisvės apribojimui TRKK nurodo, jog turi būti aiškus sulaikymo pagrindas, pirmiausia, grindžiant saugumo užtikrinimo būtinybe bei numatant tokio sulaikymo sąlygas ir procedūras tam, kad būtų išvengiama asmenų dingimo ir tam, kad būtų tinkamai nustatomas poreikis dėl asmens tolesnio laisvės apribojimo.[84] Pagal TŽTT asmens laisvės suvaržymas, priežastys ir sąlygos turi būti

[80] Henckaerts, J.M ; Doswald-Beck, L. Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice. ICRC. Cambringe: Cambridge University Press, 2005. P. 976-977.
[81] Nkrumah, K. Handbook of Revolutionary Warfare. [interaktyvus] New York 1969. [žiūrėta] p. 113-114 <https://libyadiary.files.wordpress.com/2012/09/handbook-of-revolutionary-warfare-a-guide-to-the-armed-phase-of-the-african-revolution.pdf>
[82] Sivakumaran, S., supra note 55, p. 297.
[83] Pejic, J. Unlawful/Enemy Combatants: "Interpretations and Consequences". *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultiness: Essays in Honour of Yoram Dinstein*. Leiden. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, 336 – 355. P. 350.
[84] Customary International Humanitarian Law Vol I, supra note 70, Rule 99, p. 344.

reglamentuojamos valstybių nacionalinėje teisėje.[85] Šio sulaikymo sąlygos turi būti įtvirtintos įstatymu ar kitu specialiuoju teisės aktu. Tačiau TŽTT reguliavimas, vykdant internavimą NGK metu nėra taikomas disidentams, tuo labiau, kad ne visos disidentų grupės gebėtų užtikrinti keliamus sulaikymo standartus. Dėl šios priežasties, 2005 m. TRKK oficialiai patvirtino procedūrines sulaikymo garantijas, kurias rekomenduojama taikyti, vykdant sulaikymą NGK metu, abejoms konflikto šalims. Čia pateikiamas sąrašas teisių, kurios turi būti suteiktos sulaikytajam: teisė būti informuotam dėl sulaikymo priežasčių; sulaikytųjų registracijos vedimas; teisė apskųsti internavimo teisėtumą; teisė į periodinį sulaikymo teisėtumo peržiūrėjimą, kuris turi būti atliekamas ne rečiau kaip du kartus per metus; teisė turėti gynėją; galimybė dalyvauti teismo procese asmeniškai ar per įgaliotą gynėją; ryšių su išoriniu pasauliu palaikymas; teisė pateikti pastabas dėl sulaikymo sąlygų ar netinkamo elgesio.[86]

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog nors leidimas internuoti gali būti randamas THT, bet teisė taikyti tokią sulaikymo priemonę priklauso nuo valstybės pozicijos, t.y. valstybėms teisė kils tuomet, jeigu nacionalinėje teisėje bus įtvirtintas internavimo pagrindas, sąlygos ir procedūrinės garantijos. Kas liečia disidentų vykdomą sulaikymą – jie gali būti baudžiami už tokio sulaikymo vykdymą pagal valstybės nacionalinę teisę (pvz. už pagrobimą). Taigi disidentų teisėtai vykdomas sulaikymas galėtų būti vykdomas nebent tik tokiu atveju, jeigu valstybė suteiktų tokią teisę.

Apibendrinant, galima teigti, jog internavimas ginkluoto konflikto metu yra grindžiamas kylančia grėsme sulaikančiosios konflikto šalies saugumui. Tai nėra baudžiamojo poveikio priemonė, todėl nėra ir negali būti taikoma kaip alternatyva kriminaliniam sulaikymui, o internuotieji turi būti laikomi atskirai nuo nuteistųjų. Tiek TGK tiek NGK metu nelaisvės režimas prasideda nuo asmens sulaikymo momento. Kadangi karo belaisviai kelia grėsmę konflikto šaliai viso ginkluoto konflikto metu, III ŽK neįtvirtina peržiūros dėl sulaikymo teisėtumo mechanizmo ir toks sulaikymas paprastai yra vykdomas iki ginkluoto konflikto pabaigos. Jeigu jiems nėra pateikiami baudžiamieji kaltinimai, karo belaisviai turi būti paleidžiami ir repatrijuojami. NGK metu internuotiesiems turi būti sudaryta galimybė į sulaikymo teisėtumo peržiūrą. Todėl asmenys gali būti sulaikomi tol, kol jie individualiai kelia realią grėsmę sulaikančiosios konflikto šalies saugumui. Kovotojai, sulaikyti su ginklu rankoje

[85] Human Rights Committee, General Comment 29, States of Emergency (article 4). [interaktyvus] U.N. Doc. CCCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 2001. [žiūrėta 2015-05-08] <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrc29.html> para. 3, 15.

[86] Pejic, J. Procedural principles and safeguards for internment/ administrative detention in armed conflict and other situations of violence. *International Review of the Red Cross*, 2005, 87(858): 375 – 391. P. 384 – 391.; Pateikiama oficiali TRKK pozicija dėl internavimo taisyklių taikymo. Šios procedūrininės gairės buvo priimtos TRKK vedant dialogą su valstybėmis, tarptautinėmis ir regioninėmis organizcijomis. Paskelbtos kaip Priedas 1 ICRC Report on "International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts" presented to the 30th International Conference of the Red Cross and Red Crescent. [interaktyvus] Geneva 2007 [žiūrėta 2015-04-19] <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0892.pdf>

neabejotinai kelia grėsmę valstybei viso ginkluoto konflikto metu. Tačiau skirtingai nei TGK metu, kai pasibaigus ginkluotam konfliktui internuotieji karo belaisviai turi būti paleidžiami, ŽK bendrasis 3 str. ir II PP neįtvirtina sulaikymo pabaigos momento, todėl, remiantis visuotine praktika sulaikytasis turi būti paleidžiamas išnykus jo sulaikymą sąlygojusioms priežastims.

Mūsų nuomone, dabartinis internavimo reguliavimas, kuris remiasi THT ir TŽTT nuostatomis neatitinka ginkluoto konflikto aplinkybių. Praktikoje internavimą vykdo abi konflikto šalys, tačiau pagal valstybės nacionalinės teisės normas disidentai negali vykdyti sulaikymo, o remiantis TŽTT pastarieji paprastai nesugebės įgyvendinti keliamų reikalavimų, kadangi žmogaus teisių teisė nustato taisykles, kurias paprastai galės įgyvendinti tik valstybės. Dėl šios priežasties iškyla neatitikimas tarp THT pagrindinių principų – jeigu disidentai nevykdys sulaikymo ir nužudys ginkluotųjų pajėgų narį, išreiškusį norą pasiduoti ir taip išsaugoti savo gyvybę, pagal THT bus pažeidžiamas humaniško elgesio reikalavimas. Tačiau jeigu disidentai vykdys sulaikymą, kuriuo bus užtikrinamas humaniškas elgesys su sulaikytaisiais ir tokiu būdu nepažeis THT, bet toks sulaikymo vykdymas vis tiek prieštaraus THT nuostatai, draudžiančiai savavališką laisvės apribojimą, be kita ko, toks sulaikymo vykdymas bus neteisėtas pagal valstybės nacionalinę. Todėl būtina suformuluoti konkrečias internavimo taisykles THT rėmuose, kurios galiotų tiek valstybinei konflikto pusei, tiek disidentams. Toks tikslas gali būti pasiektas valstybių susitarimu, priimant internavimo gaires, atsižvelgiant į ginkluoto konflikto aplinkybes.

1.4.2. Baudžiamasis sulaikymas

ŽK įpareigoja valstybes kriminalizuoti veikas, prilygstančias sunkiems konvencijų pažeidimams ir tokiu pagrindu taikyti baudžiamąjį persekiojimą asmenims, įvykdžiusiems atitinkamas veikas ir taip pažeidusiems THT.[87]

TGK metu sulaikytiems valstybės ginkluotųjų pajėgų nariams kombatanto privilegija taikoma tik tol, kol šis laikosi ginkluoto konflikto teisės. Vadinasi, karo belaisviui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už veikas, įvykdytas prieš patekus į priešo nelaisvę, jeigu jo veiksmai prilygsta karo nusikaltimui, taikai ar nusikaltimui žmoniškumui arba nėra susiję su ginkluotu konfliktu[88]. Pareiškus baudžiamuosius kaltinimus karo belaisviai gali būti laikomi kalėjime ar kitose nuteistųjų kalinimo vietose su ta sąlyga, jei taip būtų elgiamasi ir su sulaikančiosios valstybės ginkluotųjų pajėgų nariais. Tačiau ir tokiu atveju pagal ŽK asmenys turi teisę pareikšti skundus remiantis III ŽK 78 ir 126 str. Jei ginkluotas konfliktas dar nėra

[87] III ŽK 129 str.
[88] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 85, p. 413-423.

pasibaigęs, asmuo nepraranda III ŽK apsaugos net jei ir yra teisiamas arba nuteistas pagal sulaikančiosios valstybės nacionalinius įstatymus dėl veikos, padarytos prieš patekus į nelaisvę[89]. Svarbu pabrėžti, jog pasibaigus ginkluotam konfliktui asmenys, kurie patraukiami baudžiamojon atsakomybėn, taip pat asmenys, kurie yra teismo sprendimu nuteisti už įvykdytus kriminalinius nusikaltimus, esant būtinybei nėra repatrijuojami iki teismo sprendimo paskelbimo, lemiančio asmens išteisinimą ar iki bausmės atlikimo pabaigos.[90]

Iki TBTJ įsteigimo[91], NGK dalyviams nebuvo taikoma baudžiamoji atsakomybė už THT normų, reguliuojančių NGK pažeidimus.[92] Tačiau situacija dėl NGK metu įvykdomų nusikaltimų pasikeitė, kai TBTJ *Tadic* byloje nustatė, jog individuali baudžiamoji atsakomybė kyla už rimtus 3 str. bei kai kurių II PP straipsnių pažeidimus pagal paprotinę teisę.[93] Po tragiškų įvykių buvusioje Jugoslavijoje ir Ruandoje bei jų metu įvykdytų THT pažeidimų, 1998 m. buvo priimtas Romos Statutas, kuriame numatomos veikos, įvykdytos NGK metu, laikomos karo nusikaltimais.[94]

Baudžiamasis sulaikymas NGK metu gali būti vykdomas remiantis nacionaline teise, išskyrus, jeigu procesas yra vykdomas įsteigto baudžiamojo tribunolo ar tarptautinio baudžiamojo teismo. Valstybės turi teisę sulaikyti ir bausti asmenis už THT pažeidimus, o pagal nacionalinę teisę ir už įvykdytas veikas, kriminalizuojamas nacionalinėje teisėje. Atsižvelgiant į tai, kad THT įtvirtina vienodus įpareigojimus konflikto šalims, jos turi turėti ir lygias galimybes užtikrinti pagarbą THT.[95] M. Sassòli teigimu, tai reiškia, kad disidentai turi gebėti įsteigti nuolatinį teismą, tačiau toks teismas turi būti įsteigiamas pagal įstatymą. Todėl sunku įsivaizduoti, kaip disidentai sukurs savo teisės aktus ir tai yra rimtas trūkumas taikant THT. Kadangi jie ne tik negalės skirti bausmių priešingos konflikto šalies ginkluotųjų pajėgų nariams, bet tokiu atveju jie yra varžomi vykdyti baudžiamąjį persekiojimą savo organizuotos grupės nariams, kurie įvykdo THT pažeidimus .[96]

Tačiau diplomatinių konferencijų metu valstybės ir nesiekė įteisinti organizuotų grupių teismų sukūrimo ar jų egzistavimo. Valstybių siekis buvo uždrausti kolektyvinį persekiojimą

[89] III ŽK 85str.
[90] Kūris, P.; Požarskas, M. *Tarptautinės teisės apybraižos.* Vilnius: Mintis, 1985. P. 443.
[91] Tarptautinis baudžamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai įsteigtas 1993 m. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezolucija nr. 827, 1993-05-25.
[92] Rogers, A.P.V. *Law on the battlefield*. Second edition. Manchester: Manchester University Press, 2004. P. 234.
[93] Prosecutor v. Tadic., supra note 23, para. 94,128-134 .
[94] Dorman, K; *at. al. Elements of War Crimes under Rome Statute of the International Criminal Court. Sources and Commentary.* ICRC. Cambridge University Press, 2003. *Foreword by Dr. Jacob Kellenberger*, p. ix-x; Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Statutas, supra note 25, 8str. (c, d, e).
[95] Sassòli, M. The Separation between the Legality of the Use of Force and Humanitarian Rules to Be Respected in Warfare: Crucial or Outdated? *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultiness: Essays in Honour of Yoram Dinstein.* Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 241- 264. P. 257.
[96] Ibid.

(*"summary execution")*.[97] „Nuolatinio teismo" sąvoka, įtvirtinta originaliame konvencijų 3 str. tekste II PP buvo papildyta teismo, suteikiančio „pagrindines nepriklausomumo ir nešališkumo garantijas" sąvoka.[98] Tokia formuluotė buvo pasirinkta būtent dėl to, kad buvo mažai tikėtina, jog disidentai galės įsteigti „nuolatinį teismą" pagal nacionalinę teisę.[99]

Pagal paprotinę teisę teismas atitiks THT keliamą nuolatinio teismo reikalavimą, jeigu toks teismas „buvo įsteigtas ir organizuojamas laikantis įstatymų ir procedūrų galiojančių valstybėje".[100] ŽK 3 str. 1 dalies d) punktas numato pagrindinį teisingo teismo principą, pagal kurį draudžiama „nuteisti ir vykdyti bausmes be prieš tai teisėto teismo paskelbto nuosprendžio, suteikiant visas teismines garantijas, kurias pripažįsta kaip būtinas visoms civilizuotoms tautoms". II PP 6 str., atspindintis paprotinę tarptautinę teisę[101] nurodo, jog asmenys turi būti teisiami teisme, suteikiančiame „pagrindines nepriklausomumo ir nešališkumo garantijas" kartu papildydamas 3 str. pagrindinėmis teisminio proceso garantijomis. Teisė į teisingą teismą įtvirtinama ir I PP 75 str. 4 d., kurio tekstas paremtas 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto nuostatomis, kurios sustiprina THT ir neleidžia nukrypti nuo teisės į teisingą teismą net ginkluoto konflikto šalyje metu.[102] Teisė į teisingą teismą ir į visas esmines teisminio proceso garantijas yra laikoma paprotinės teisės norma, taikoma nepriklausomai nuo ginkluoto konflikto tipo.[103]

Ir nors disidentai įsteigtų teismą, vien teismo įsteigimo nepakanka. Šis turi atitikti nuolatinio, nepriklausomo ir nešališko teismo reikalavimus. Vadinasi *ad hoc* įsteigtas teismas netenkins numatytų kriterijų. Disidentų teismai ne visada galės įvykdyti numatytas garantijas (pavyzdžiui principas *nullum crimen sine lege*, įtvirtintas II PP 6 str. 2 d. c) p., kuris reiškia, kad nė vienas asmuo negali būti laikomas kaltu padaręs baudžiamąjį nusikaltimą dėl kokios nors veikos ar neveikimo, kuris jį darant nebuvo įstatymų laikomas baudžiamuoju nusikaltimu. Šis principas taip pat yra įtvirtinamas I PP 75 str. 4 d. c) p. Taip pat numatoma, kad asmeniui už padarytas veikas turi būti taikoma individuali atsakomybė,[104] o savo ruožtu II PP protokolo 4 str. 2 d. b) p. įtvirtina kolektyvinių bausmių draudimą. Individuali baudžiamoji atsakomybė ir kolektyvinių bausmių draudimas yra laikomi tarptautiniu papročiu. Pagal II PP 6 str. 2 d. a) p. kaltinamasis nedelsiant turi būti informuojamas apie kaltinimą bei jam turi būti suteikiamos

[97] Pictet J.S. (ed) et al., ICRC. The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary IV Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, International Committee of the Red Cross: 1958. Article 3. p. 39.
[98] 3str. lietuviškame vertime pateikiama "teisėto teismo" sąvoka, tačiau originaliame ŽK tekste įtvirtinama "nuolatinio teismo" sąvoka.
[99] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1398, para 4600.
[100] Customary International Humanitarian Law Vol I, supra note 70, rule 100, p. 355.
[101] Pejic, J., supra note 83, p. 351
[102] Pejic, J., supra note 64, p. 86.
[103] Customary International Humanitarian Law Vol I, supra note 70, rule 100, p. 352.
[104] II PP 6 str. 2 d. b) p.; I PP 75 str. 4d. b) p.

visos reikiamos teisės ir gynybos priemonės. II PP detalizuoja teises, kurios turi būti suteikiamos kaltinamajam – teisė būti išklausytam ir esant poreikiui prašyti vertėjo, teisė prašyti iškviesti liudytojus ir pateikti įrodymus.[105] II PP 6 str. 2 d. f) p. numato draudimą versti kaltinamąjį prieš save duoti parodymus ar prisipažinti kaltu. Nuteistasis turi teisę apskųsti nuosprendį, remiantis protokolo 6 str. 3 d.

Taigi, galima teigti, kad THT pakankamai išsamiai nustato teisingo teismo garantijas NGK metu, o jų neužtikrinimas sulaikytiesiems gali būti siejamas ne su taisyklių trūkumu, bet su nenoru jas įgyvendinti.[106] NGK teisėje įtvirtintos garantijos praktiškai atitinka III ŽK numatytas garantijas taikomas karo belaisviams.[107] Tačiau būtina pažymėti, jog TGK metu numatoma, jog bausmes karo belaisviams gali skirti ir administracinė institucija[108], t.y. karo teismas, skirtingai nei NGK metu taikomo 3 str., pagal kurį bausmes skirti įgalinama tik teisminė institucija. Teisminių garantijų suteikimas NGK metu yra pakankamai aukšto standarto, todėl disidentai net ir įsteigę teismą pagal savo teisę, vargu ar sugebės užtikrinti minėtas garantijas.

[105]Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1398, para 4602.
[106] 31st. Intenational Conference of the Red Cross and Red Crescent ICRC Report, *IHL and the challenges of contemporary armed conflicts*. [interaktyvus] Geneva 2011 [žiūrėta 2015-05-08] <https://www.icrc.org/eng/assets/files/red-cross-crescent-movement/31st-international-conference/31-int-conference-ihl-challenges-report-11-5-1-2-en.pdf> p. 16; Dormann, K. Detention in Non-International Armed Conflicts. *Non-International Armed conflict in the Twenty-first Century*. [interaktyvus] *US Naval War College.* 2012,88: 347 – 366. P. 353. [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/356612716.pdf>
[107] Karo belaisviams suteikiamos teisminės nuostatos įtvirtinamos III ŽK 87, 99, 104 - 106 str.
[108] III ŽK 102 str.

II. SULAIKYTŲ ASMENŲ STATUSAS

"Karo belaisvis! Tai mažiausiai apgailėtina kalinio kategorija, bet nepaisant to, tai vis tiek slegia. Tu esi priešo valioje. Nuo jo žmoniškumo priklauso tavo gyvybė ir nuo jo gailesčio priklauso tavo kasdieninė duona. Tu privalai paklusti jo įsakymams, eiti ten kur jis pasakys, apsigyventi, kur yra siūloma (" stay where you are bid"), laukti jo gerumo ("await his pleasure"), būti kantriam." [109]

2.1. Karo belaisviai ir disidentai

TGK metu visi asmenys yra skirstomi į dvi kategorijas – civilius ir kombatantus. Taigi, jeigu individui nėra taikoma III ŽK garantuojanti karo belaisvių apsaugą, jam bus taikoma IV ŽK užtikrinanti civilių apsaugą bei I PP 75 str. numatantis fundamentalias apsaugos garantijas. Nors pagrindinės teikiamos apsaugos garantijos civiliams ir karo belaisviams yra tos pačios,[110] tačiau tik sulaikyti kombatantai įgyja karo belaisvio statusą pagal III ŽK, t.y. tik karo belaisviams yra taikoma kombatanto privilegija ir garantuojama asimiliacijos teisė – taisyklė, pagal kurią kombatantams garantuojamos tokios pačios teisės kaip ir sulaikančiosios valstybės ginkluotosioms pajėgoms (pvz.: teisiami tuose pačiuose teismuose ir pagal tas pačias procedūras).

Dėl šios priežasties yra labai svarbu tinkamai nustatyti kas yra laikomi karo belaisviais, kurie gali teisėtai naudoti ginkluotą jėgą prieš oponentą TGK metu. Kriterijai, padedantys nustatyti ar asmuo turi būti laikomas karo belaisviu yra numatyti III ŽK 4 str. Šio straipsnio pirmoje dalyje numatoma, kad karo belaisviais visuomet yra laikomi valstybės ginkluotųjų pajėgų nariai ir savigynos bei savanorių būriai, įeinantys į valstybinių ginkluotųjų pajėgų sudėtį. I PP 43 str. apibrėžia, kad „ginkluotąsias pajėgas sudaro visos organizuotos ginkluotosios pajėgos, grupės ir daliniai, kuriems vadovauja asmuo, atsakingas šaliai už savo pavaldinių elgesį, net jei tai šaliai atstovauja vyriausybė ir valdžia, kurios nepripažįsta priešiška šalis". Analogiškai III ŽK 4 str. taip pat nurodoma, kad karo belaisviais yra laikomi reguliariųjų ginkluotųjų pajėgų nariai, priklausantys konflikto šaliai, net jei jų nepripažįsta laikanti belaisvius valstybė.[111] Tokiems ginkluotųjų pajėgų nariams yra keliami reikalavimai - turėti atsakingą vadovybę, vadovautis karo įstatymais ir papročiais bei išsiskirti iš civilių gyventojų (III ŽK 4 str. A. 2 d.). Taigi karo belaisvio statusas visada preziumuojamas valstybei priklausančių ginkluotųjų pajėgų

[109] Vinston S. Churchil. A Roving Commission 259 (1930). Cituota iš Levie, H. S, supra note, 8, p. 1.
[110] išskyrus nuostatas, susijusias su sulaikytų asmenų darbu.
[111] III ŽK 4 (A)(3).

nariams, kurie yra valstybės reguliariųjų pajėgų nariai arba gali būti tokiems prilyginami jeigu atitinka numatytus reikalavimus, nepriklausomai nuo to, ar priešiška šalis pripažįsta oponentą.

Svarbus karo belaisvio suteikimo aspektas yra tai, kad kombatantai turi išsiskirti iš civilių asmenų. III ŽK nepateikia tokio reikalavimo, tačiau valstybių pareiga užtikrinti, kad ginkluotųjų pajėgų nariai išsiskirtų iš priešo ginkluotųjų pajėgų ir nuo civilių gyventojų.[112] Todėl, atsižvelgiant į visuotinai priimtą praktiką, reguliariosios valstybės ginkluotosios pajėgos turi dėvėti uniformas ar kitus skiriamuosius ženklus. Kai nėra galimybės išsiskirti iš civilių aprangos kriterijumi, I PP 43 str. 3 d. numatoma, jog karo belaisvio statusas bus išsaugotas tuomet, jei bus atvirai nešiojamas ginklas:

1. kiekvieno karinio susidūrimo metu ir
2. tada, kai jį, vykstant pajėgų išsidėstymui prieš puolimą, kuriame jis turi dalyvauti, mato priešininkas.

Jeigu ginkluotųjų pajėgų narys netenkina numatytų išsiskyrimo iš civilių reikalavimų, jis nepraranda karo belaisviams taikomos apsaugos pagal III ŽK ir I PP, tačiau tokiu atveju jis netenka teisės į karo belaisvio statusą[113]. Todėl skirtingai nei karo belaisvis, kuris karines operacijas vykdo teisėtai, asmuo gali būti baudžiamas, remiantis valstybės nacionaline teise už veikas, kurias įvykdė tiesiogiai dalyvaudamas ginkluotuose veiksmuose[114] ir pagal THT tokie veiksmai gali būti prilyginami apgaulei, kurios draudimas įtvirtinamas I PP 37 str.[115]

Atsižvelgiant į karo belaisvio statuso taikymo nevalstybiniam subjektui TGK metu galimybes, tokia praktika skatina svarstyti karo belaisvio statuso suteikimo galimybes ir NGK metu. Tačiau nuo ŽK bendrojo 3 str. priėmimo valstybių nuomonė nepasikeitė dėl tokio statuso suteikimo disidentams, kadangi NGK metu valstybei ne tik kyla fiziška grėsmė dėl jos teritorijos vientisumo, tačiau taip pat nukenčia pačios valstybės autoritetas.[116] Vienas iš pagrindinių skirtumų tarp TGK ir NGK tiek pagal sutartinę, tiek pagal paprotinę teisę yra tai, jog NGK dalyviai nėra laikomi kombatantais, o iš to seka, jog nėra laikomi ir karo belaisviais. NGK teisė neišskiria statusu paremtų asmenų kategorijų. Nors kartais asmenys, tiesiogiai dalyvaujantys ginkluotuose veiksmuose yra vadinami "kombatantais", tačiau šis terminas naudojamas tik bendrine reikšme, siekiant pabrėžti, kad tokie asmenys nesinaudoja civiliams suteikiama apsauga nuo užpuolimo, bet toks termino vartojimas nereiškia kombatanto ar karo belaisvio statuso, kurie

[112] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article. 4 , p. 52.
[113] I PP 44 str. 4 d.
[114] Crawford, E. *The Treatment of Combatants and Insurgents under the Law of Armed Conflict*. Oxford: Oxford University Press, 2010. p. 68.
[115] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol I. Article 44, p. 539, para 1720.
[116] Corn, G. S. Thinking the Unthinkable: Has the Time Come to Offer Combatant Immunity to Non-State Actors? *Stanford Law and Policy Review*. 2011, 253: 253 – 294. P. 276 – 281.

taikomi TGK metu.[117] Valstybės nenori garantuoti disidentams teisėtos konflikto šalies pripažinimo, kurių ketinimai ir siekiai yra nuversti esamą valdžią ar užsitikrinti atitinkamos teritorijos kontrolę.[118] Baiminamasi, kad kombatanto statuso suteikimas tik paskatintų asmenis prisijungti prie disidentų, ryšium su tuo, jog jie nebus baudžiami už ginkluotos jėgos panaudojimą prieš valstybę.[119]

Kadangi disidentai tiek valstybės, prieš kurią jie kovoja, tiek tarptautinės bendruomenės akimis yra laikomi nusikaltėliais, pažeidžiančiais valstybės baudžiamąją teisę.[120] ŽK 3 str. įtvirtina, jog šio straipsnio taikymas "nedarys įtakos juridiniam konflikto šalių statusui". Tiek 3 str. tiek II PP komentarai akcentuoja, jog NGK reglamentuojančių teisės normų taikymas nesuteikia konflikto šalims tarptautinio statuso[121] ar jokio kito specialaus teisėto statuso[122]. Galioja valstybės nacionalinė teisė ir valdžios institucijos gali vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už veikas, susijusias su ginkluotu konfliktu.[123] *Pavyzdžiui*, baudžiamoji atsakomybė pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą kyla asmenims, kurie „kūrė organizacijas ar ginkluotas grupes, turinčias tikslą neteisėtu būdu pakeisti <...> valstybės konstitucinę santvarką, kėsintis į jos nepriklausomybę, pažeisti teritorijos vientisumą, arba dalyvavo tokių organizacijų ar grupių veikloje"[124]. Tačiau disidentai, skirtingai nei karo belaisviai, kurie nėra baudžiami vien už dalyvavimą ginkluotame konflikte, gali būti baudžiami pagal valstybės nacionalinę teisę ne tik už tiesioginį dalyvavimą ginkluotame konflikte, bet už visus atliktus smurtinius veiksmus įvykdytus tol, kol šie buvo įsitraukę į ginkluotą kovą (pavyzdžiui disidentas, kuris nužudė ginkluotųjų pajėgų narį NGK metu gali būti baudžiamas ir už kario nužudymą). Savo ruoštu valstybės ginkluotųjų pajėgų narys nužudęs disidentą, nebus kaltinamas dėl nusikalstamos veikos įvykdymo.

Būtina pažymėti, jog nelygybė tarp konflikto šalių kyla valstybės nacionalinės teisės pagrindu dėl to, kad disidentai yra laikomi nusikaltėliais už ginkluotos jėgos panaudojimą, kai tuo tarpu valstybių ginkluotųjų pajėgų nariai nacionalinės teisės yra įgalioti naudoti ginkluotą jėgą, siekiant atkurti viešąją tvarką.[125]

---

[117] O'Connell, M. E. Combatants and the Combat Zone. *University Richmond Law Review.* [interaktyvus] 2009, 43(3) [žiūrėta 2015-05-08] <http://lawreview.richmond.edu/combatants-and-the-combat-zone/>

[118] Crawford, E., supra note 114, p. 73.

[119] Klefffner, J. K. From 'Belligerents' to 'Fighters' and Civilians Directly Participating in Hostilities – on the Principle of Distinction in Non-international Armed Conflicts One Hundred Years After The Second Hague Peace Conference. *Netherlands International Law Review.* 2007, 54(2): 315 – 336. P. 322.

[120] Cassese, A. *International Law*. Second edition. New York: Oxford University Press, 2005. P. 429.

[121] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 3, p. 44.

[122] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1344, Para. 4441.

[123] Ibid.

[124] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 89-2741. 121 str.

[125] Okimoto, K. The Protection of Detainees in International Humanitarian Law. *The Geneva Conventions Under Assault*. London: Pluto Press, 2010, p. 99 – 135. P. 108.

Tiek ŽK 3 str. tiek II PP teisės normų rengimo metu, sulaikytiems NGK metu buvo siūloma įtvirtinti tą pačią apsaugą, kuri reglamentuojama III ŽK dėl karo belaisvių apsaugos. Tačiau su sąlyga, jeigu bus tenkinami III ŽK 4 str. įtvirtinti kriterijai. O tie kovotojai, kurie bent jau išsiskirs iš civilių ir laikysis protokolo nuostatų vykdydami karines operacijas, neturėtų būti baudžiami mirties bausme vien dėl dalyvavimo ginkluotame konflikte.[126] Vis dėlto, toks siūlymas nepasiteisino, ir galima išskirti vieną iš motyvų. III ŽK įtvirtina aukštesnį suteikiamos apsaugos standartą. Paprastai ginkluotosios grupės, lyginant su valstybe, turi mažesnius resursus, tiek kariniu tiek administraciniu požiūriu. Netgi jei disidentai kontroliuoja dalį valstybės teritorijos ir joje veikia administracinė sistema, tikėtina, kad jie neturės veikiančios efektyvios teisminės sistemos ar karo belaisvių stovyklų, kurios atitiktų III ŽK ir I PP keliamus reikalavimus. Atsižvelgiant į tai, kad disidentai ne visada galėtų užtikrinti numatytas apsaugos garantijas paimtiems į nelaisvę ginkluotųjų pajėgų nariams, jie nepajėgtų užtikrinti TGK teisės, kas vestų prie dar didesnių THT pažeidimo mastų.[127] Būtent dėl šios priežasties reikia pabrėžti ginkluotą konfliktą, kuriam taikomas ŽK 3 str. Iš tiesų disidentai ne visuomet gali užtikrinti įtvirtintas minimalias šio straipsnio apsaugos garantijas ir paprastai šio konflikto taikymo ribose disidentai ne visuomet prilygsta valstybinei konflikto šaliai. Bet kai ginkluoti veiksmai pasiekia II PP numatyto intensyvumo ribą, kai konfliktas vyksta ilgą laiko tarpą, kai disidentai turi ne tik vadovybę, atsakingą už vykdomas karines operacijas, bet ir administracinę valdymo sistemą, kurią įgyvendina atitinkamoje valstybės teritorijoje bei vadovaujasi THT normomis, tokiu atveju reikia pripažinti, kad karo belaisvio statuso suteikimas galėtų paskatinti disidentus pasiduoti arba elgtis su sulaikytaisiais ginkluotųjų pajėgų nariais humaniškai ir laikytis THT normų ginkluoto konflikto metu.[128]

Kaip jau minėjome, NGK teisė nesuteikia konflikto šalims karo belaisvio statuso, bet šio statuso pagrindiniai elementai yra įtvirtinami sutartinėje bei paprotinėje teisėje. Vienas iš veiksnių, sąlygojančių ginkluotų grupių nenorą laikytis THT yra griežtos bausmės numatytos valstybių nacionalinėje teisėje. Todėl amnestijos taikymas už dalyvavimą ginkluotame konflikte padėtų išspręsti kombatanto privilegijos klausimą NGK metu.

[126] III ŽK 4 str. (A) (2) - disidentai yra organizuoti ir turi atsakingą vadovybę; išsiskiria iš civilių nešiodami sutartinį skiriamąjį ženklą kuris matomas iš toli; atvirai nešioja ginklą; karinių operacijų metu laikosi karo įstatymo ir papročių.; Canadian Draft Protocol to the Geneva Conventions of 1949 Relative to Conflicts Not International Character. CE/Plen. 2 bis. ANNEXES to the Report of Commision II concerning the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts. Article 1, p. 57.

[127] Crawford p., supra note 114, p. 75.

[128] Ruys, T. The Syrian Civil War and the Achiles‘ Heel of the Law of Law of Non-International Armed Conflict. *Stanford Journal of International Law.*2014, 50(247): 247 – 280. P.272.

2.2. Kombatanto privilegija ir amnestija

TGK metu kombatantams yra taikoma kombatanto privilegija – apsauga nuo baudžiamojo persekiojimo už ginkluotos jėgos panaudojimą.[129] Pagal I PP 43 str. 2 d. „konflikto šalies ginkluotųjų pajėgų nariai <...> yra kombatantai, t.y. turi teisę tiesiogiai dalyvauti karo veiksmuose". Kombatanto privilegija sąlygoja tai, jog TGK metu kombatantai gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn tik už karo nusikaltimus ir už tarptautinės teisės pažeidimus. Kadangi TGK šalys yra valstybės (išskyrus tautas, kovojančias su kolonijine valdžia, svetimšalių okupacija ir rasistiniais režimais), kombatantai yra laikomi teisėtai naudojantys ginkluotą jėgą ir kol jų veikimas nepažeidžia THT, tol jų dalyvavimas ginkluotame konflikte nėra kriminalizuojamas.

Bendroji taisyklė yra ta, kad sulaikyti kombatantai įgyja karo belaisvio statusą ir yra paleidžiami pasibaigus ginkluotiems veiksmams.[130] Taigi kombatanto privilegija, yra jo turimo statuso esmė, suteikianti imunitetą nuo tokių kriminalinių veikų kaip žudymas, užpuolimas ir nuosavybės sugadinimas.[131] Toks požiūris motyvuojamas pasikeitusiu TGK šalių vertinimu. Iki XVIII amžiaus ginkluoto konflikto priešu buvo laikomas kiekvienas asmuo, kovojantis už atitinkamą valstybę. Tačiau plėtojantis humanistinėms idėjoms, požiūris į ginkluotųjų pajėgų narius pasikeitė, t.y. buvo pripažinta, kad konflikto šalis yra valstybė, o valstybinių ginkluotųjų pajėgų nariai vykdo valstybinius įgalinimus ir nėra atsakingi už patį ginkluotą konfliktą. Todėl pasibaigus ginkluotiems veiksmams kombatantai nebekelia grėsmės priešingos konflikto šalies saugumui. Tačiau išimtinėmis aplinkybėmis - dėl asmenų sveikatos priežasčių, karo belaisviai gali būti paleidžiami nelaukiant ginkluotų konflikto pabaigos, turint omenyje, kad jie negali kelti grėsmės priešingai konflikto šaliai. Išimtinė repatriacija konfliktui dar nepasibaigus yra taikoma sunkiai sergantiems ar sunkiai sužeistiems belaisviams. Jie privalo būti išsiunčiami į tėvynę, kai tik gali keliauti arba gali būti įkurdinami neutralioje valstybėje.[132]

NGK teisė neįtvirtina kombatanto privilegijos, bet II PP skatina valstybes, pasibaigus ginkluotiems veiksmams taikyti amnestiją sulaikytiems dėl ginkluoto konflikto priežasčių.[133] Žinoma, asmeniui, pažeidusiam THT normas amnestija negali būti taikoma, o valstybėms kyla pareiga persekioti asmenį dėl įvykdytų tarptautinės teisės pažeidimų. Tokiu atveju disidentai gali

[129] Solf, W A. The Status of Combatants in Non-International Armed Conflicts Under Domestic Law and Transnational Practice. [interaktyvus] *The American University Law Review.* 1983, 33(35): 53 – 65. P. 57-58 [žiūrėta 2015-05-08] < http://www.aulawreview.org/pdfs/33/33-1/solf.pdf>
[130] III ŽK 118 str. numato karo belaisvių paleidimą ir repatriaciją pasibaigus konfliktui.
[131] Crawford, E., supra note 114, p. 53.
[132] III ŽK 109-110 str.
[133] II PP 6 str. 5d.

būti toliau sulaikomi, kol teisingas ir nepriklausomas teismas priims sprendimą dėl jų paleidimo ar paskirs bausmę dėl baudžiamojo įkalinimo.

Kaip jau minėjome, paprastai valstybės nacionalinėje teisėje numato baudžiamąjį persekiojimą už ginkluotos jėgos naudojimą nukreiptą valstybės atžvilgiu. Todėl nepriklausomai nuo to, ar disidentai laikysis THT ar ne, jiems kils baudžiamoji atsakomybė. Tokia valstybių pozicija neskatina disidentų užtikrinti THT nuostatų. Todėl manytina, kad amnestijos suteikimas disidentams, dalyvaujantiems ginkluotuose veiksmuose, kurie nepažeidžia nei sutartinės, nei paprotinės THT, nepadaro sunkių žmogaus teisių pažeidimų ar karo nusikaltimų, gali paskatinti juos laikytis ginkluoto konflikto teisės. Tai pabrėžiama ir 2009 m. JT Generalinio Sekretoriaus parengtame pranešime, kuriame teigiama, kad valstybės turi pačios skatinti disidentų ginkluotas grupes laikytis tarptautinės humanitarinės teisės. Teise grįsto elgesio paskata gali būti amnestijos suteikimas dalyvaujantiems ginkluotame konflikte asmenims, jeigu jie neįvykdė karo nusikaltimų ir sunkių TŽTT pažeidimų.[134]

A. Reiter atliktame tyrime dėl amnestijos suteikimo NGK metu pateikiama informacija, jog nuo 1970 m. iki 2008 m. sulaikytiems asmenims dėl ginkluoto konflikto priežasčių atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės arba amnestija buvo garantuojama daugiau negu 600 atvejų.[135] A. G. Reiter teigimu, priklausomai nuo to, kokiu ginkluoto konflikto metu amnestija yra taikoma, skiriasi ir ja siekiami tikslai. Amnestijos suteikimas gali būti skirstomas į keletą rūšių:

1) taikoma dar vykstančio ginkluoto konflikto metu;
2) taikoma kaip taikos susitarimo dalis;
3) taikoma kai konfliktas jau yra pasibaigęs.[136]

Kai amnestija yra taikoma ginkluoto konflikto metu, daugeliu atvejų toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra taikomas disidentams, kurie savanoriškai pasiduoda valstybės ginkluotosioms pajėgoms, nepriklausomai nuo to ar pasiduoda individualūs asmenys, ar asmenų grupės. Amnestijos suteikimo garantavimu siekiama kaip galima greičiau pasiekti taiką, arba bent jau priartėti prie taikos, pašalinus disidentus iš kovos lauko ir taip susilpninant disidentų pajėgas. Toks amnestijos taikymas naudingas, kai yra nevieningos oponentų pajėgos arba egzistuoja keletas disidentų pajėgų darinių, kurie yra tarpusavyje susiskaldę. Tokiu atveju išardžius silpnesniąją grandį galima sutelkti visas pajėgas kovai su likusiais. Tačiau ne visuomet amnestijos taikymas valstybei garantuos taikos užtikrinimą. Toks amnestijos suteikimas

[134] UN Security Council Report of the Secretary-General on the protection of civilians in armed conflict. [interaktyvus] S/2009/227, 29 May 2009 [žiūrėta 2015-05-12] <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POC%20S2009277.pdf> P. 9, para. 44.
[135] Reiter, A G. Examining the Use of Amnesties and Pardons as a Response to Internal Armed Conflict. *Israel Law Review*. 2014, 47(1): 133 – 147. P. 139.
[136] Ibid., p. 141.

disidentams gali reikšti valstybės silpnumą prieš oponentą. Todėl dažniausiai pats amnestijos suteikimas tik ir lieka valstybės politiniu pareiškimu, kurio siūlymo disidentai nepriima, manydami, jog jie konflikto situacijoje yra stipresni ir galintys laimėti kovą arba tiesiog nepasitikėdami tokiais valstybės deklaruojamais veiksmais. Amnestijos suteikimas ginkluoto konflikto metu nedaro didelės įtakos siekiant taikos, tačiau kartais gali įtakoti vyraujančio smurto sumažėjimą.[137]

Antroji amnestijų rūšis – kai nuostata dėl amnestijų suteikimo tampa taikos susitarimo dalimi. Amnestijos suteikimas disidentams tampa paskata derėtis su valstybės atstovais dėl ugnies nutraukimo. Garantuodama amnestiją valstybė bando pelnyti oponentų pasitikėjimą ir pasiekti susitarimą dėl taikos. Kartais disidentai gali pareikalauti, kad amnestija būtų suteikiama iš anksto, t.y. prieš pradedant derybas dėl taikos. A. Reiter, pateikia Indonezijos pavyzdį, kuri 2005 m. sausio mėnesį suteikė amnestiją Aceh sukilėliams taikos derybų pradžioje. Vėliau, tų pačių metų balandį amnestijos suteikimas buvo įtrauktas į taikos susitarimą tarp konflikto šalių, kuris ir užbaigė ginkluotą konfliktą Indonezijoje.[138] Ugandoje vykusio konflikto metu 1988 m. taikos sutartyje amnestijos suteikimas disidentams buvo šio susitarimo dalimi, tačiau tai nesustabdė ginkluoto konflikto ir taika nebuvo pasiekta.[139] Taip pat Ukrainoje, vykstančio netarptautinio ginkluoto metu tarp Ukrainos valstybinių ginkluotų pajėgų ir disidentų 2015 m. vasario 12 d. pasirašytame Minsko susitarimo 5 punkte randama nuostata dėl amnestijos nuo baudžiamojo persekiojimo ir bausmių skyrimo asmenims susijusiems su įvykiais Donetsko ir Luhansko regionuose.[140] Tačiau šis susitarimas taip pat nebuvo lemiamas taškas dėl taikos įtvirtinimo Ukrainoje, kadangi jo nuostatos nėra įgyvendinamos ir ginkluoti veiksmai toliau vykdomi Ukrainos regionuose.

Dažniausiai valstybės amnestijas taiko jau pasibaigus ginkluotam konfliktui. Taip parodomas valstybės siekis judėti pirmyn, neatsigręžiant į konfliktinį laikotarpį. Atleidimas buvusiai konflikto šaliai, paleidžiant nors ir nedidelę dalį sulaikytų disidentų gali būti vykdomas siekiant vienokių ar kitokių politinių tikslų (pavyzdžiui, sustiprinti esamą politinių lyderių poziciją).[141]

Dėl amnestijos suteikimo disidentams NGK metu pasisako ir paprotinė THT – pasibaigus ginkluotam konfliktui valdžios institucijos turi stengtis taikyti kuo platesnę amnestiją

[137] Reiter, A G., op. Cit., p. 142.
[138] Ibid., p. 144-145.
[139] Apuuli, K. P. Amnesty and International Law: The case of the Lord's Resistance Army insurgents in Northern Uganda. [interaktyvus] *African Journal on Conflict Resolution.* 2005, 5(2): 33 – 61. P. 44 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/39391/30316>
[140] Ukraine Today. Minsk Agreement: Ukraine peace deal terms in English. [interaktyvus] 2015-02-12 [žiūrėta 2015-05-08] <http://uatoday.tv/news/minsk-memorandum-in-english-unofficial-translation-of-ukraine-peace-deal-408912.html>
[141] Reiter, A G., supra note 135, p. 145-146.

asmenims, kurie dalyvavo konflikte, arba tiems asmenims, kurių laisvė buvo suvaržyta dėl ginkluoto konflikto priežasčių, išskyrus asmenis, kurie įtariami įvykdę ar jau nuteisti už karo nusikaltimus.[142] Grindžiant šią paprotinę taisyklę yra pateikiama daugybė pavyzdžių, kai valstybės taikė amnestiją NGK metu, remiantis susitarimais, taikos sutartimis, nacionaliniais teisės aktais, JT rezoliucijomis.[143] *Pavyzdžiui* Didžiosios Britanijos kariniame vadove net gi įtvirtinama nuostata dėl amnestijos taikymo asmenims, kurių laisvė buvo suvaržyta dėl ginkluoto konflikto priežasčių, jeigu ginkluotas konfliktas atitinka II PP taikymo ribą.[144]

Žinoma, amnestijos suteikimas nėra tas pats kaip kombatanto privilegija, kadangi pastaroji yra neatskiriama kombatanto apsaugos nuo baudžiamojo persekiojimo dalis. Valstybės ginkluotųjų pajėgų nariams, kombatanto privilegija taikoma nuo pat TGK pradžios ir internavimo atveju jie gali tikėtis, kad pasibaigus ginkluotam konfliktui, laisvė bus garantuojama. Disidentai, priešingai nei karo belaisviai, priklauso nuo valstybės valios ir turimos valstybės pozicijos amnestijų suteikimo klausimu, todėl negali pagrįstai tikėtis, jog pasibaigus ginkluotam konfliktui jiems nebus taikoma baudžiamoji atsakomybė.[145] Tačiau amnestijos suteikimo pasekmės atitinka kombatanto privilegiją. Anot S. Sivakumaran, funkcinis poveikis sulaikytajam dėl ginkluoto konflikto priežasčių yra tapatus. Todėl, siekiant atkurti taiką, nutraukti besitęsiančius žiaurumus, valstybė taikydama amnestiją nebūtinai turi rinktis tarp karo belaisvio statuso suteikimo ir nacionalinės baudžiamosios teisės taikymo.[146]

2.3. Karo belaisviams suteikiamos apsaugos taikymas disidentams

Konflikto šalys pagal ŽK 3 str. gali susitarti dėl karo belaisviams taikomos apsaugos nuostatų sulaikytų asmenų atžvilgiu. *Pavyzdžiui* 1991 m. lapkričio 27 d. tarp Kroatijos ir Socialistinės federacinės Jugoslavijos respublikos pasirašytame susitarimo memorandume dėl THT taikymo, trečiajame punkte buvo numatyta, kad sulaikytiems kovotojams bus taikoma III ŽK apsauga.[147]

1954 – 1962 m. ginkluotame konflikte tarp Prancūzijos ir Alžyro nacionalinio išsivadavimo, 1957 m. Prancūzijos vyriausybė priėmė dokumentą, kuriame buvo deklaruojama, jog požiūris į disidentus, sulaikytus dėl ginkluoto konflikto priežasčių, kurie neįvykdė turto prievartavimo nusikaltimo, skiriasi nuo požiūrio į tokius asmenis, kurių veikla buvo susijusi su

[142] Customary International Humanitarian Law Vol I, supra note 70, Rule 159, p. 611.
[143] Plačiau apie praktiką – Henckaerts, J.M, supra note 80, Rule 159, p. 4017.
[144] UK Ministry of Defence., supra note 67, p.390.
[145] Crawford E., supra note 114, p. 104.
[146] Sivakumaran, S., supra note 55, p. 520.
[147] Sassoli M., Bouvier A., Quitin A. How does Law Protect in War? *Croatia, Memorandum of Understanding of November 27, 1991* [interaktyvus] 14-12-2011 Case Study [žiūrėta 2015-05-04] <https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/yugoslavia-agreements-case-study.htm>

banditizmu ir terorizmu. Todėl jų atžvilgiu taikoma apsauga kaip tik įmanoma turėtų atitikti karo belaisviams garantuojamą.[148] Tuoj po šio dokumento, 1958 m. kovo 19 d. Prancūzijos vyriausybė išdavė įsakymą, kuriame buvo teigiama, jog valdžios institucijos atsisako sistemingo baudžiamojo persekiojimo nukreipto prieš Alžyro nacionalinio išsivadavimo armijos narius, nusprendusius pasiduoti. Pasirašytame memorandumo tekste buvo įtvirtinama, kad asmenys nebus sistemingai pristatomi teisminėms institucijoms, išskyrus tuos atvejus, kai asmens elgesys prilygsta žiauriam elgesiui arba demonstruojamas fanatizmo laipsnis, galintis pakenkti kaliniams.[149] „Disidentai sulaikyti su ginklu rankoje, kurie nėra kaltinami dėl teroristinių nusikaltimų prieš tampant ginkluotos grupės nariais, nėra persekiojami baudžiamąja tvarka, bet jie yra internuojami karinėse stovyklose. Su jais elgiamasi kaip su priešo ginkluotųjų pajėgų nariais" – taip skambėjo Prancūzijos karinės vadovybės Alžyre laiško tekstas, siųstas Prancūzijos teisingumo ministrui 1959 m.[150] Taigi, nors disidentams nebuvo suteiktas karo belaisvio statusas, tačiau su jais buvo elgiamasi kaip su valstybinių ginkluotųjų pajėgų nariais, taip užtikrinant karo belaisviams taikomą apsaugą.

Nors THT neįtvirtina karo belaisvio statuso asmenims, sulaikytiems NGK metu, tačiau pateikia priemones, kurios atitinka šio statuso funkcinį veikimą, tiesiogiai jo neįtvirtinant. Karo belaisvio statuso įtvirtinimas problemas sukeltų valstybių nacionalinės teisės atžvilgiu. Kadangi ginkluotos jėgos naudojimas prieš valstybę yra reglamentuojamas visų valstybių nacionalinėje teisėje, kombatanto statuso suteikimas disidentams sustabdytų nacionalinės teisės veikimą, teisės normų, reglamentuojančių valstybės išdavystę atžvilgiu ir įpareigotų valstybes keisti nacionalines teisės normas.[151] Todėl minėtų priemonių kontekste (amnestija, arba atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir III ŽK apsaugos garantijų taikymas) sulaikytieji įgauna panašias garantijas, kurios yra užtikrinamos karo belaisviams ir tai nereiškia, kad disidentai įgyja karo belaisvio statusą, kuriuo naudojasi TGK dalyviai, t.y. jie neįgyja teisėtos konflikto šalies statuso. Vis dėlto reikia atsižvelgti į tai, kad amnestijos suteikimas ir susitarimas dėl III ŽK apsaugos garantijų taikymo NGK metu nėra privalomas, tik rekomenduotinas, todėl išskirtinai priklauso tik nuo valstybės, konflikto šalies turimos pozicijos. Reikia atkreipti dėmesį, kad valstybė nėra ribojama dėl baudžiamųjų priemonių taikymo, tačiau kai konfliktas tampa užsitęsęs ir jo intensyvumas gali būti prilyginamas II PP taikymui, turėtų būti atsižvelgta į garantijų, prilyginamų karo belaisvio statusui taikymą.

[148] Sivakumaran, S., supra note 55, p. 516. Service Order, 24 November 1957, ICRC Archives B AG 225 008-009.
[149] Sivakumaran, S., supra note 55, p. 516. Superior Army Command, 10th Military Region, Memorandum of 19 March 1958, ICRC Archives, file 225 p. 8-9.
[150] Ibid. Letter of November 1959.
[151] Crawford p., supra note 114, p. 75, 154.

III. APSAUGA, TAIKOMA NETARPTAUTINIO GINKLUOTO KONFLIKTO METU SULAIKYTIEMS ASMENIMS

3 ŽK str. numato pagrindinį humaniško elgesio įpareigojimą NGK šalims, kuriuo vadovaujantis, konflikto šalys privalo su visais asmenimis, įskaitant ir ginkluotųjų pajėgų narius, tapusiais *hors de combat* dėl sulaikymo, visada elgtis humaniškai. II PP detalizuoja 3 str. humaniško elgesio reikalavimą, papildant jį išsamesnėmis taisyklėmis, kurios turi būti taikomos sulaikymo atveju (4 ir 5 str.), bet savo gausa jos vis tiek neprilygsta III ŽK numatytosioms. Tačiau bendrajame 3 str. įtvirtinti THT principai yra normų, išsamiau detalizuojančių karo belaisvių ir internuotų civilių apsaugą, pamatas. TRKK užsakymu 2005 m. parengta paprotinė THT studija įnešė esminį indėlį, nustatant asmenims taikomą apsaugą NGK metu. Šioje studijoje 148 iš 161 suformuluotų taisyklių yra taikomos ginkluoto konflikto metu, nepriklausomai nuo konflikto tipo. Taigi valstybių praktika peržengė savo pačių priimtą NGK reglamentavimą, nes dauguma jų sutinka, kad esminės paprotinės taisyklės, skirtos reguliuoti elgesį ginkluoto konflikto metu yra skirtos tiek tarptautiniam tiek netarptautiniam ginkluotam konfliktui.[152]

Taikomos apsaugos garantijos gali būti išskiriamos į apsaugą, kuri priklauso nuo sulaikymą taikančios konflikto šalies galimybių laikytis numatytų įsipareigojimų bei minimalią apsaugą, kurią privalo užtikrinti sulaikančioji šalis. Privalomos minimalios apsaugos suteikimo reikalavimas kyla iš pareigos su visais asmenimis, tapusiais *hors de combat* dėl sulaikymo, elgtis humaniškai. Todėl asmens gyvybės, sveikatos, orumo apsauga turi būti tenkinama bent minimaliu standartu. Materialinės sulaikymo sąlygos, kaip, kad maisto, geriamojo vandens, sveikatos apsauga taip pat turi būti užtikrinama bent minimaliai, tačiau minimalus standartas priklausys nuo gyventojų gyvenimo lygio toje teritorijoje. Apsauga priklausanti nuo sulaikymą vykdančios konflikto šalies galimybių – moterų apgyvendinimas atskirai nuo vyrų, bendravimo su išoriniu pasauliu užtikrinimas (korespondencijos ar laiškų siuntimas ir galimybė juos gauti).[153]

Šiame skyriuje bus siekiama išsiaiškinti, kokios apsaugos garantijos yra taikomos NGK metu sulaikytiems asmenims ir kokia apimtimi THT nustato asmenims teikiamas garantijas. Siekiant išsiaiškinti teikiamos apsaugos mastą atitinkamų apsaugos garantijų kontekste, remiamasi į karo belaisviams taikomos apsaugos garantijas. Todėl šiuo klausimu dėmesys skiriamas III ŽK dėl karo belaisvių apsaugos, ŽK papildomiems protokolams, bendrajam ŽK 3 str. ir paprotinei THT.

[152]Henckaerts, J.M, supra note 70, Foreword by dr. Jakob Kellenberger *President of the International Committee of the Red Cross.* Xvi.
[153] Sivakumaran, S., Supra note 55, p. 293.

3.1. Humaniškas elgesys

Humaniško elgesio reikalavimas yra vienas iš svarbiausių THT principų, kuris įtvirtintas visose ŽK ir jos protokoluose. Humaniškas elgesys yra pamatinis principas sąlygojantis sulaikytų asmenų apsaugą. Bendrasis ŽK 3 str. atspindi elementarias humaniško elgesio taisykles, kurios taikomos TGK ir NGK metu.[154] Bet pačiose konvencijose nėra pateikiamas tokio elgesio apibrėžimas, kadangi tai yra kintantis standartas, kuris gali skirtis priklausomai nuo valstybėje vyraujančių socialinių ir ekonominių aplinkybių. Todėl humaniškas elgesys yra tai, kas užtikrintų bent minimalią asmenų psichinės ir fizinės sveikatos priežiūrą ir gerovę.[155] Pagarba asmeniui turi būti suprantama plačiąja prasme: ji apima visas individo teises, tai yra teises ir savybes, kurios yra neatsiejamos nuo žmogaus egzistavimo, jo psichinės ir fizinės būklės.[156]

Tikslus humaniško elgesio apibrėžimas keltų pavojų efektyviai asmenų apsaugai, nes visada atsirastų netinkamo elgesio variantų, kurie pažeistų humaniško elgesio įpareigojimą. *TBTJ Aleksovski* byloje pažymima, kad 3 str. tikslas yra palaikyti ir apsaugoti asmens orumą. Numatomas humaniškas elgesys be diskriminacijos dėl „rasės, odos spalvos, religijos ar tikėjimo, lyties, gimimo ar turto, ar dėk kitų susijusių kriterijų".[157] Todėl 3 str. vietoj humaniško elgesio apibrėžimo išvardina veikas, kurios visais atvejais bus nesuderinamos su humaniško elgesio reikalavimu ir visais atvejais yra absoliučiai draudžiamos:

1) kėsintis į gyvybę ar asmenį, žudyti, luošinti, žiauriai elgtis ir kankinti;
2) imti įkaitus;
3) žeisti žmogaus orumą, ypač niekinamu ir žeminančiu elgesiu;
4) be teisingo teismo sprendimo nuteisti ir vykdyti bausmes.

II PP 4 str. papildo 3 str. apsaugą ir įtvirtina asmens teisę į pagarbą savo asmeniui, orumui, įsitikinimams ir religijai. Taip pat numato, jog draudžiamais veiksmais yra laikomi:

- kėsinimasis į gyvybė, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę, ypač nužudymas, taip pat žiaurus elgesys – kankinimas, luošinimas ar bet kokios kūno bausmės;
- kolektyvinės bausmės;
- įkaitų ėmimas
- pasityčiojimas iš žmogaus orumo, ypač įžeidžiantis ir žeminamas elgesys, iššaginimas, priverstinė prostitucija ir bet koks nepadorus kėsinimasis

[154] International Court of Justice. Nicaragua v. United States of America. I.C.J. Judgment 1986. Para. 218.
[155] Elder, D. A. The Historical Background of Common Article 3 of The Geneva Convention of 1949. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 1979, 11(1): 37 – 69. P. 60.
[156] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1370, para. 4521.
[157] ICTY Prosecutor v. Aleksovski. Judgement. Case No. IT-95-14/1-T. Para. 49.

- vergovė

Svarbu pažymėti, jog nors II PP nėra taikomas visų NGK atveju, tačiau TBTR *Akayesu* byloje pasisakė, jog kai kurios normos, kaip pavyzdžiui 4 str. numatytos fundamentalios garantijos, kurios patvirtina ir papildo bendrąjį 3 str. taip pat gali būti laikomos paprotinės teisės dalimi.[158]

III ŽK 13 str. įtvirtina humanišką elgesį su karo belaisviais ir nurodo draudimą – žudyti, kelti pavojų sveikatai, luošinti, draudžiama su asmenimis atlikti mediciniinius ar mokslinius eksperimentus, juos bauginti, prieš juos smurtauti, taip pat būtina karo belaisvius saugoti nuo minios smalsumo. 14 str. įtvirtina pareigą gerbti asmens garbę ir orumą. Kankinimas siejamas su bausmių skyrimu numatytas 87 str.

Bendrąją prasme 3 str. draudžia nehumanišką elgesį, kuris yra laikomas sunkiu ŽK pažeidimu. Nehumaniško elgesio materialusis elementas laikomas atitinkantis nusikaltimą, kai veikimu ar neveikimu yra sukeliama didelių fizinių ar psichinių/psichologinių kančių arba asmuo yra sužeidžiamas, arba pažeidžiamas žmogaus orumas. O tam, kad atitinkama veika būtų laikoma karo nusikaltimu valinis nusikalstamos veikos elementas turi atitikti kaltininko veikimą tyčia.[159] Humaniško elgesio pažeidimu bus laikomi veiksmai, pažeidžiantys asmens psichinę ar fizinę būklę, sveikatą ar asmens orumą.[160] TBTJ *Delalic* byloje pateikiama išvada, kad nehumaniškas elgesys yra sąmoninga veika, apimanti visus sunkius ŽK pažeidimus (“*grave breaches”)*, kurie prieštarauja humaniškumo principui.[161]

Humaniško elgesio įpareigojimo aktualumas ypatingai pasireiškia asmenų sulaikymo atveju, nes tuomet jų likimas atsiduria priešingos konflikto pusės valioje. Sulaikytiems asmenims kyla dviguba rizika dėl netinkamo elgesio sulaikymo metu. Visų pirma, dėl netinkamų sulaikymo sąlygų, antra, dėl sulaikytųjų priežiūrą užtikrinančių pareigūnų elgesio.[162] Todėl laisvės suvaržymo priemonės neturi pažeisti pagarbos asmeniui. Privaloma gerbti individo teises ir savybes, kurios yra neatsiejamos nuo asmens egzistavimo, ypatingai pabrėžiant fizinę, dvasinę ir intelektinę neliečiamybę.[163] Humaniškas elgesys turi būti taikomas individualiai[164] ir ginkluoto konflikto šalių pareiga elgtis su sulaikytaisiais humaniškai laikoma ne tik visų ŽK bei jų protokolų, bet ir paprotinės teisės norma.[165]

[158] ICTR Prosecutor v. Akayesu,supra note 51, para. 608-610.
[159] ICTY Prosecutor v. Aleksovski, supra note 157, para. 51; Prosecutor v. Delalic, supra note 79, para. 543.
[160] ICTY Prosecutor v. Kordic. Judgment, Case No. IT-95-14/2-T. Para. 269.
[161] ICTY Prosecutor v. Delalic, supra note 79, para. 543.
[162] Droege, C. “In truth the leitmotiv”: the prohibition of torture and other forms of ill-treatment in international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2007, 89(867): 515 – 541. P.535.
[163] The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary IV, supra note 97, p. 201.
[164]Pictet J.S. (ed) et al., ICRC. The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary I Geneva Convention for Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, International Committee of the Red Cross: 1952. P. 53.
[165] Henckaerts, J.M, supra note 70, Rule 87, p. 306-308.

3.1.1. Kankinimų ir žiauraus elgesio draudimas

Kankinimų, nukreiptų prieš sulaikytuosius, draudimas yra numatomas tiek TGK, tiek NGK metu, o šio draudimo nepaisymas, priklausomai nuo aplinkybių, gali būti laikomas Ženevos konvencijų pažeidimu, nusikaltimu žmogiškumui ar genocidui.[166]

TŽTT numato kankinimų draudimą specialioje Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. [167]

NGK metu kankinimų draudimas numatomas ŽK bendrajame 3 str. ir II PP 4 str. 2 d. a) p. I PP 75 str. draudžia visų rūšių kankinimus, nepaisant to ar jie būtų fiziniai ar psichologiniai[168]. Pagal paprotinę teisę kankinimai yra draudžiami nepriklausomai nuo ginkluoto konflikto tipo.[169] Kankinimų draudimas yra paprotinės tarptautinės teisės norma įgavusi *ius cogens* normos statusą ir yra absoliučiai draudžiamas tiek taikos tiek ginkluoto konflikto metu.

Bendrai tarptautinėje teisėje įtvirtintas kankinimų apibrėžimas gali būti randamas Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą 1 str., kuris apibrėžia, kad kankinimas – „tai bet koks veiksmas, kuriuo asmeniui tyčia sukeliamas stiprus fizinis ar psichinis skausmas arba kančia, siekiant išgauti iš jo ar trečiojo asmens informaciją arba prisipažinimą, nubausti jį už kokį nors veiksmą, kurį jis arba trečiasis asmuo įvykdė ar yra įtariamas jį įvykdęs, arba įbauginti ar priversti jį arba trečiąjį asmenį ką nors padaryti, arba dėl bet kurios kokiu nors diskriminavimu grindžiamos priežasties, kai tokį skausmą ar kančią sukelia viešosios valdžios pareigūnas ar kitas oficialias pareigas einantis asmuo arba kai jis sukeliamas jam kurstant arba sutinkant ar jo tyliu pritarimu".[170]

Kadangi THT nenumato kankinimų apibrėžimo, nustatant kankinimų nusikaltimą, Tarptautiniai buvusios Jugoslavijos bei Ruandos tribunolai remiasi Konvencijos prieš kankinimus įtvirtintu minėtu kankinimų apibrėžimu. TBTJ *Delalic* byloje teismas pripažino Konvenciją prieš kankinimus atspindinčią paprotinę tarptautinę teisę[171]. Tačiau siekiant, kad draudimas būtų taikomas nevalstybinei konflikto pusei NGK metu, THT kontekste Konvencijos kankinimų apibrėžime minimas "valdžios pareigūnas" turi apimti ir nevalstybinės konflikto šalies pareigūną.[172] *Furundzija,* byloje teismas pripažino, kad Konvencija taikoma tiek taikos, tiek ginkluoto konflikto metu, tačiau išskirdamas kankinimo elementus pažymėjo, kad turi būti

[166] ICTY Prosecutor v. Furunžija. Judgment, Case No. IT-95-17/1-T. Para 141. ; III ŽK 13 str., bendrasis ŽK 3 str. 1 d. a) p.; III ŽK 130 str.; Romos statutas 8 str. 2d. TGK - a) ii) p.; NGK – c) i) p.
[167] 1987 m. birželio 26 d. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 80-3141.
[168] I PP 75 str. 2 d. a) p. ii) pp.
[169] Customary International Humanitarian Law Vol I, supra note 70, Rule 90, p. 315.
[170] Konvencija pries kankinimą, op.cit. 1 str.
[171] ICTY Prosecutor v. Delalic, supra note 79, para. 459.
[172] Ibid, para. 473.

ryšys su ginkluotu konfliktu. Taip pat buvo nuspręsta, jog prie numatytų kankinimo tikslų, atsižvelgiant į THT dvasią turi būti pridedamas "aukos pažeminimas".[173]

Tačiau *Kunarac* byloje tribunolas nurodė, kad Konvencijoje pateikiamas kankinimo apibrėžimas negali būti laikomas kankinimų apibrėžimu pagal paprotinę teisę, kurios privaloma laikytis bet kokių aplinkybių kontekste. Būtent konvencijoje pateikiamas apibrėžimas skirtas jį taikyti valstybiniu lygmeniu, todėl yra susijęs su valstybių įsipareigojimais. Pats apibrėžimas skirtas taikyti tik minėtos konvencijos kontekste, todėl juo naudotis galima tik kaip pagalbine, interpretacine priemone.[174] Teisėjų kolegija pateikė išvadą, kad kankinimų apibrėžimas pagal THT neapima tų pačių elementų, kaip, kad paprastai kankinimų apibrėžimas pagal TŽTT. Visų pirma, tam, kad kankinimai būtų pripažinti nusikaltimu, nebūtinai tokiuose veiksmuose turi dalyvauti valstybės pareigūnas ar kuri kita atsakinga institucija. Todėl išskiriami elementai sudarantys kankinimų nusikaltimą pagal paprotinę tarptautinę humanitarinę teisę:

1) veikimu ar neveikimu sukeliamas stiprus fizinis ar psichologinis skausmas ar kančios asmeniui;

2) tyčinis veikimas ar neveikimas;

3) tokiu elgesiu siekiama išgauti informaciją, prisipažinimą, ar nubausti, įbauginti ar daryti spaudimą nukentėjusiajam ar trečiajam asmeniui, arba siekiant bet kokiu pagrindu jį diskriminuoti.[175]

Būtina pabrėžti, kad skirtingai nuo kito THT įtvirtinamo draudžiamo elgesio, tik kankinimų draudimas reikalauja, kad vykdoma veika turi turėti specifinį tikslą, nukreiptą aukos atžvilgiu. Taip pat kankinimai nuo kito draudžiamo elgesio skiriasi skausmo ir kančios sukeliamu laipsniu, kuris nustatomas atskirai kiekvienu atveju. Vertinant netinkamo elgesio sunkumą, reikia atsižvelgti į objektyvias žalos sukeltas pasekmes ir subjektyvius kriterijus - fizinis ar psichinis poveikis aukai, nukentėjusiojo amžius, lytis ar sveikatos būklė.[176]

Žiauraus elgesio draudimas įtvirtinamas tiek NGK (ŽK 3 str. ir II PP 4 str.), tiek TGK (III ŽK 87 str. susijęs su karo belaisviams skiriamomis bausmėmis). Tačiau tarptautinėje humanitarinėje teisėje jis taip pat nėra apibrėžiamas. TBTJ *Delalic* byloje pažymėjo, jog žiauriu elgesiu bus laikomas „sąmoningas tyčinis veikimas ar neveikimas, sukeliantis rimtas psichines ar fizines kančias ar sužeidimus ar pažeidžiantis asmens orumą. <...> Atitinkamai į žiauraus elgesio sampratą įeina ir kankinimų nusikaltimas pagal bendrąjį ŽK 3 str. Elgesys, neturintis kankinimui

[173] ICTY Prosecutor v. Furundžija, supra note 166, para. 162.
[174] ICTY Prosecutor v. Kunarac. Judgement, Case No. IT-96-23-T and IT-96-23/1-T. Para. 482.
[175] Ibid., para 496-497. ; ICRC What is the definition of torture and ill treatment? [interaktyvus] 2005-02-15 [žiūrėta 2015-05-08] <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/69mjxc.htm>
[176] ICTY Prosecution v. Kočka. Judgment, IT-98-30/1-T. Para. 143.

būdingo tikslo yra laikomas žiauriu elgesiu".[177] Žiaurus elgesys atitinka ir nežmoniško elgesio draudimą, kuris yra laikomas sunkiu ŽK pažeidimu.[178]

3.1.2. Asmens gyvybės apsauga

ŽK 3 str. tarp draudžiamų veikų, prilyginamų nehumaniškam elgesiui, įvardina kėsinimąsi į asmens gyvybę ir asmenį, ypač jo žudymą.[179] II PP 4 str. 2 d. a) punktas išplečia 3 str. draudžiamu elgesiu įvardinamas kėsinimąsi į „gyvybę, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę, ypač nužudymas". Straipsnio komentare teigiama, kad žmogžudystė apima ne tik asmens nužudymo atvejus, bet taip pat ir tyčinį neveikimą, kuris galėjo sukelti aukos mirtį.[180]

III ŽK 13 str. antrasis sakinys išskirtinai numato sunkų konvencijos pažeidimą – „laikančiai belaisvius valstybei draudžiami bet kokie neteisėti veiksmai arba aplaidumas, sukeliantys <…> karo belaisvio mirtį arba didelį pavojų sveikatai". Nors humaniškas elgesys apima asmens sveikatą ir gyvybę, tačiau konvencijos rengėjai 13 str. atskirai išskyrė šias veikas kaip sunkius konvencijos pažeidimus. 130 str. įvardina tyčinį nužudymą kaip sunkų ŽK pažeidimą. Tačiau iš esmės šie abu draudimai reiškia asmens nužudymą kaip atitinkamo veiksmo rezultatą, nepriklausomai nuo kaltės formos, t.y. tyčia ar neatsargumas.[181] Toks nusikaltimas paprastai reglamentuojamas kiekvienos valstybės nacionalinėje teisėje ir gali būti randamas kariniuose vadovuose.[182]

3 str. pagrindinis tikslas yra taikyti pagrindines humaniško elgesio taisykles NGK metu. Taigi, jeigu TGK draudžiama žudyti saugomus asmenis, toks draudimas turėtų būti taikomas ir veiksmų, nukreiptų prieš asmenis nebedalyvaujančius ginkluotuose veiksmuose atžvilgiu. Remiantis apsaugos lygybe, terminai apibrėžiantys tokias veikas III ŽK ir 3 str. gali būti laikomi turinčiais vienodą reikšmę.[183] Kaip TBTJ *Kordic* byloje pažymėjo - nužudymo ir tyčinio nužudymo nusikaltimų elementai yra panašūs, vienintelis skirtumas tarp numatytų draudimų yra tai, kad NGK tokia veika negali būti nukreipta ne prieš konvencijos "saugomą asmenį", bet prieš asmenį kuris nedalyvauja arba nebedalyvauja ginkluotuose veiksmuose.[184]

I PP 75 str. 2 d. i) punktas taip pat draudžia sulaikytų asmenų žudymą. Nužudymas yra nusikaltimas ne tik pagal sutartinę THT, bet ir pagal paprotinę teisę, kur numatomas draudimas

[177] ICTY Prosecutor v. Delalic, supra note 79, para. 552.
[178] Ibid.
[179] ŽK 3 str. 1 d. a) punktas.
[180] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1373, para. 4532.
[181] ICTY Prosecutor v. Delalic, op. cit., para. 437.
[182] Levie, H. S., supra note 8, p. 353.
[183] ICTY Prosecutor v. Delalic, op. cit., para. 423 – 431.
[184] ICTY Prosecutor v. Kordic, supra note 160, para. 233. ; Prosecutor v. Blaškic. Judgment, Case No. IT-95-14-A. Para. 181 - nužudymas pagal tribunolo statuto 3 str. yra tokia pati veika kaip ir 2 str. numatytas tyčinis nužudymas.

taikomas tiek TGK, tiek NGK metu.[185] TBT statute ŽK saugomų sulaikytų asmenų žudymas yra laikomas karo nusikaltimu.[186]

Taigi, sulaikytiems asmenims NGK kaip ir TGK metu turi būti garantuojama gyvybės apsauga, o šios pažeidimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Kėsinimasis į gyvybę, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę (kuris numatytas II PP 4 str. 2d. a) p.) kaip teigiama komentare „apima visas fizinio ar psichologinio kankinimo formas".[187] Anot E. Crawford, toks draudimas atspindi III ŽK įtvirtintus draudimus: 17 str. (draudžia prievarta išgauti informaciją), 87 ir 108 str. (numato taisykles, susijusias su drausminių ir teismo paskirtų bausmių vykdymu) taip pat 14 str. (užtikrina pagarbą asmens garbei ir orumui).[188]

3.1.3. Draudimas luošinti ir atlikti mokslinius ir medicininius tyrimus

Sprendimas nustatyti tokio elgesio draudimą kilo po skaudžios II Pasaulinio karo patirties, kai įvairiomis priemonėmis buvo atliekami žiaurūs eksperimentai su sulaikytaisiais ir karo belaisviais.[189] Asmens luošinimas ir įvairių tyrimų atlikimas iš esmės yra skirtingos veikos – veiksmai nukreipti į asmens kūno vientisumą, pvz. kūno dalių amputacija, organų ar odos pašalinimas, turi būti priskiriami asmens luošinimui, kai tuo tarpu nuodingų medžiagų ar atitinkamų vaistų praktikavimas, su tikslu ištirti ar išsiaiškinti jų veikimą ir pan., gali būti priskiriamas prie medicininių mokslinių tyrimų.

III ŽK 13 str. numato draudimą fiziškai luošinti ar atlikti su karo belaisviais medicininius ar mokslinius tyrimus, kurie nėra skirti šių asmenų gydymui ar jų sveikatos labui. Bendrasis 3 str. nenurodo tokio draudimo NGK saugomų asmenų atžvilgiu. Tačiau draudimas su sulaikytaisiais atlikti biologinius eksperimentus patenka į šio straipsnio 1 dalies a) punkto apimtį, kuriame numatoma apsauga nuo kankinimų, luošinimo ir žiauraus elgesio.[190]

I PP 11 str. taip pat draudžia su sulaikytaisiais atlikti bet kokias medicinines procedūras, jeigu to nereikalauja jų sveikatos būklė. Kaip sunkūs protokolo pažeidimai išskiriami fizinis asmens luošinimas, medicininių ir mokslinių eksperimentų atlikimas bei audinių ar organų paėmimas transplantacijai be asmens savanoriško sutikimo. II PP 5 straipsnio 2 dalies e) punktas

[185] Henckaerts, J.M, supra note 70, Rule 89, p. 311.
[186] Romos statutas, supra note 25, NGK - 8str. (2)(c)(i); TGK – 8str.(2)(a)(i).
[187] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1373, para. 4532.
[188] Crawford, E., supra note 114, p. 83.
[189] Military Tribunal at Nurnberg 1946, "the Medical case". P. 3-12 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/NT_Indictments.pdf> Su karo belaisviais ir kitais sulaikytais civiliais Vokietijos Reicho koncentracinėse stovyklose buvo atliekami žiaurūs eksperimentai ir tyrimai. Pvz.: pakantumas šalčiui, verčiama būti lediniame vandenyje arba išrengti asmenys buvo palikti lauke kai temperatūra žemiau nulio; apkrėtimas maliarijos virusu siekiant atrasti gydymą nuo šios ligos; laikymas dujų kamerose; kūno dalių transplantacijos mokymosi tikslais; sterilizacija; nuodų poveikio tyrimas; ir t.t.
[190] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 3. P. 39.

draudžia atlikti medicininės procedūras, kurios nėra būtinos asmens sveikatai. Ši nuostata sąveikauja su 4 str., draudžiančiu kėsinimąsi į asmens gyvybę, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę, žiauriu elgesiu įvardinant asmens kankinimą, jo luošinimą ar kitas kūno bausmes. Medicininės procedūros sulaikytiems asmenims gali būti atliekamos tik esant būtinybei dėl asmens sveikatos. Pabrėžiamas nediskriminavimo aspektas – atliekamos tik tos procedūros, kurios dėl panašių sveikatos sutrikimų būtų taikomos ir laisvėje esantiems asmenims. Išimtis galėtų būti taikoma I PP numatytam kraujo davimui perpylimo būdu arba leidimui paimti odos persodinimui, tačiau tai turi būti vykdoma tik esant savanoriškam sulaikyto asmens sutikimui ir skirta tik gydymo tikslais pagal nustatytas medicinines normas. Nors I PP 11 str. normos taikytinos tik TGK metu, tačiau ši išimtis analogiškai galioja ir NGK metu.[191]

Taigi, nors tokio elgesio draudimas nėra tiesiogiai įvardinamas 3 str., bet jo komentare numatoma, kad draudimas luošinti asmenis, su jais atlikti mokslinius eksperimentus ar kitas medicinines procedūras, nesusijusias su sveikatos būklės pagerinimu, patenka į 1 dalies a) punkto reguliavimo apimtį ir toks elgesys gali būti prilyginamas nehumaniškam elgesiui. Taip pat toks draudimas yra paprotinės THT norma, kuri taikoma neatsižvelgiant į vykstančio ginkluoto konflikto pobūdį, o šio draudimo nepaisymas, sukeliantis asmeniui rimtą pavojų sveikatai ar mirtį yra laikomas karo nusikaltimu.[192]

3.1.4. Pagarba asmens orumui ir apsauga nuo įžeidinėjimų, smurto, bauginimų ir minios smalsumo

Pagal III ŽK 13 str. TGK šalys turi pareigą apsaugoti internuotus karo belaisvius nuo minios smalsumo, įžeidinėjimų, smurto ar bauginimų. Ši nuostata įtvirtina sulaikančiajai valstybei pozityviąją pareigą, kylančią iš humaniško elgesio įpareigojimo – imtis priemonių sulaikytųjų apsaugos užtikrinimui. Tačiau šiuo atveju, valstybei pareiga apsaugoti yra susijusi su asmens moralinių vertybių apsauga, su asmens garbės apsauga. [193] Ši apsauga apima ne tik draudžiamą karo belaisvių "paradą" gatvėse, tačiau taip pat jų fotografijų darymą ar kitokį jų atvaizdo viešinimą.

Šiuo metu Ukrainoje vykstantis NGK iškelia klausimą, ar sulaikyti asmenys NGK metu taip pat turi būti apsaugomi nuo minios smalsumo. *Pavyzdžiui,* „Reuters" naujienų agentūros pranešime pateikiama informacija, kad 2014 m. rugpjūčio 23 d. Ukrainos Nepriklausomybės iškilmių dieną, disidentai į Donecko gatves smalsuolių miniai išvedė nelaisvėje laikomus Ukrainos ginkluotųjų pajėgų narius, iš kurių buvo tyčiojamasi ir į juos buvo svaidomi daiktai.

[191] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1392-1393, para. 4594.
[192] Romos statutas, supra note 25, TGK – 8str. (2)(b)(x); NGK – 8str. (2)(e)(xi).
[193] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 13. P. 141.

Demonstruojami sulaikytieji buvo fotografuojami, o jų nuotraukos publikuojamos viešojoje erdvėje.[194]

NGK nėra numatoma tokios apsaugos formuluotė, tačiau ŽK 3 straipsnio 1 dalies c) punktas draudžia įžeisti žmogaus orumą, ypač niekinamu ir žeminančiu elgesiu, kuris savo prasme gali būti prilyginamas valstybės pareigai ginti ir apsaugoti sulaikytojo garbę.

II PP taip pat nenumato sulaikytųjų apsaugos nuo minios smalsumo. TBTJ *Furunžija* bylos sprendime teisėjų kolegija teigė, kad pagarba žmogaus orumui yra vienas pagrindinių THT principų, kurio tikslas yra asmens orumo apsauga nuo bet kokių neteisėtų veiksmų, nukreiptų prieš asmens kūno vientisumą, asmens garbės, savigarbos pažeminimą ar psichinę gerovę. [195] Taigi asmens orumo pažeidimas gali būti suprantamas kaip bet koks elgesys, nukreiptas prieš asmenį, siekiant pažeminti ar paversti jį pajuokos objektu, ar kitu elgesiu sumenkinant asmens orumą. Neapsaugant sulaikytųjų nuo minios smalsumo ar įžeidinėjimų, be abejonės asmenys patirs viešą pažeminimą kaip jų orumo ir garbės pažeidimą.

Iš tiesų asmens orumo apsauga anksčiau buvo siejama su apsauga nuo minios smalsumo.[196] Atsižvelgiant į II Pasaulinio karo teisminę praktiką, JAV karinė komisija K. Maelzer pripažino įvykdžius karo nusikaltimą už tai, kad buvo vykdomas karo belaisvių paradas Romos gatvėse, kur į karo belaisvius buvo svaidomi akmenys ir lazdos, jie buvo fotografuojami ir filmuojami. Komisija nusprendė, kad už tai atsakingas Maelzer pažeidė 1929 m. ŽK dėl karo belaisvių apsaugos 2 str. 2 d., kurioje buvo numatyta, jog su karo belaisviais " turi būti elgiamasi humaniškai ir jie turi būti apsaugoti, ypač nuo smurto, nuo įžeidinėjimų ir minios smalsumo".[197] Tarptautinio baudžiamojo teismo komentare dėl karo nusikaltimų teigiama, jog elgesys, pažeidžiantis asmens orumą TGK metu, bus traktuojamas kaip asmens orumo pažeidimas ir NGK metu.[198] Todėl nors 3 str. ir tiesiogiai nenumato sulaikytų asmenų apsaugos nuo minios smalsumo, tokia apsauga patenka į 3 str. numatytą pareigą konflikto šalims gerbti asmens orumą, įtvirtintą 1 dalies c) punkte.

TBTJ *Mrkšic* byloje teigė, kad ŽK 3 str. atspindi tą pačią III ŽK suteikiamos apsaugos dvasią – pareigą apsaugoti ginkluotųjų pajėgų narius, kurie nebedalyvauja ginkluotame konflikte dėl sulaikymo.[199] Todėl netarptautinio ginkluoto konflikto metu nelaisvėje laikomi asmenys turi būti saugomi nuo įžeidinėjimų ir minios smalsumo.

---

[194] Reuters. Separatists put Ukrainian captives on show in rebel stronhold. [interaktyvus] 2014-04-24 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.reuters.com/article/2014/08/24/us-ukraine-crisis-prisoners-idUSKBN0GO0BZ20140824>
[195] ICTY Prosecutor v. Furundžija, supra note 166, para. 183.
[196] Sivakumaran, S., supra note 55, p. 263.
[197] The United Nations War Crimes Commission. *Law Reports of Trials of War Criminals.* [interaktyvus] 1949, London, Vol. XI. *Trial of Lieutenant General Kurt Maelzer.* p. 53 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/Law-Reports_Vol-11.pdf>
[198] Dormann, K., et al, supra note 94, p. 405.
[199] ICTY Prosecutor v. Mrkšic, Appeals Chamber, Case No. IT-95-13/1-A. Para. 70.

Sulaikytųjų apsauga nuo minios smalsumo taip pat numatoma ir Jungtinių Tautų patvirtintose Minimalių elgesio su nuteistaisiais taisyklių 45 straipsnio 1 punkte, kuriame teigiama, jog jeigu asmenys yra perkeliami iš sulaikymo institucijos, jie „kaip tik įmanoma turi būti apsaugoti nuo visuomenės ir turi būti priimtos atitinkamos priemonės siekiant apsaugoti juos nuo įžeidimo, smalsumo ir viešumo bet kokia forma (“*in any form”)*.”[200]

3.1.5. Moterų apsauga

Moterys, kaip ginkluotųjų pajėgų narės, reguliariai dalyvauti ginkluotoje kovoje pradėjo nuo I Pasaulinio karo. Iki tol, jų vaidmuo “karo” lauke buvo susijęs su maisto ruoša, sužeistų karių priežiūra ir pan. Šiuolaikinės valstybių ginkluotosios pajėgos net neįsivaizduojamos be karių moterų. TGK metu moteris kombatantė, atsidūrusi nelaisvėje, įgauna karo belaisvės statusą ir III ŽK bei I PP suteikiamą apsaugą. Moterims sulaikymo atveju numatoma speciali apsauga, atsižvelgiant į ypatingus moterų poreikius dėl lyties (14 str.). 25, 97 str. numato, kad moterys turi būti apgyvendinamos atskirai nuo vyrų, o nesant galimybės apgyvendinti skirtingose stovyklose, karo belaisves turi apgyvendinti atskirose patalpose nuo vyrų. I PP 76 str. numato pirmenybę bylų nagrinėjime nėščioms moterims ir turinčioms mažamečių vaikų, taip pat draudimą vykdyti mirties bausmę jų atžvilgiu. Padarius nusikaltimą, skiriama bausmė ir elgesys turi būti toks, kaip ir su sulaikančiosios valstybės ginkluotųjų pajėgų nare, padariusia analogišką nusikaltimą. Taip pat numatoma, kad skiriamos bausmės griežtumas ir bausmės vykdymo sąlygos turi būti ne griežtesnės nei taikomos sulaikančiosios valstybės ginkluotų pajėgų vyrams (88 str.). 108 str. reglamentuojantis bausmių vykdymą, pateikia reikalavimą, kad atliekančios bausmę moterys turi būti kalinamos atskirose patalpose ir jų priežiūra turi būti patikėta moterims.

3 str. neišskiria asmenų kategorijų ir numato bendrą apsaugą visiems nebedalyvaujantiems konflikte asmenims. Tačiau I PP 75 str., kuris suteikia fundamentalias apsaugos garantijas sulaikytiems, nepriklausomai nuo konflikto tipo, 5 dalyje įtvirtina analogišką apsaugą, numatytą III ŽK 25, 97 ir 108 straipsniuose. Taigi, NGK metu tiesiogiai dalyvaujančios ginkluotame konflikte moterys, kurių laisvė yra apribota turi būti laikomos patalpose atskirai nuo vyrų, o jų priežiūrą turi užtikrinti taip pat tos pačios lyties atstovės.[201]

Reikalavimas moteris apgyvendinti kitose patalpose nei vyrai yra apsaugos užtikrinimo priemonė nuo seksualinio smurto. Ši speciali apsauga yra esminė priemonė, siekiant užtikrinti II PP 4 straipsnyje numatomą teisę į pagarbą savo asmeniui ir orumui. 4 straipsnio 2 dalies e punktas draudžia iššaginimą, priverstinę prostituciją bei bet kokį kitą nepadorų kėsinimąsi į

[200] Standart Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (adopted 30 August 1955, approved 31 July 1957). UN Doc E/5988 (1977). Article 45(1).
[201] toks laikymo ir priežiūros reikalavimas nurodomas ir II PP 5 str. 2d. a) p.

asmenį. I PP 76 str. 1 d. numato identiškas II PP išvardintas minėtas draudžiamas veikas. Nors apsauga nuo seksualinio smurto yra adresuojama visiems sulaikytiems asmenims, nepriklausomai nuo jų lyties, tačiau dažniausiai nuo šio nusikaltimo kenčia nelaisvėje laikomos moterys.

Būtina pažymėti, kad ŽK seksualinio smurto nepriskiria prie sunkių konvencijų pažeidimų. Seksualinis smurtas nėra įvardinamas ir bendrajame 3 str. Tačiau, remiantis tarptautinių tribunolų praktika, galima teigti, jog seksualinis smurtas gali būti laikomas sunkiu konvencijų pažeidimu, nes toks elgesys gali būti prilyginamas kankinimų draudimui arba asmens orumo pažeidimui.

Nors TBTR *Akayesu* byloje nagrinėdamas iššaginimą, kaip nusikaltimą žmoniškumui, nepripažino tokio elgesio bendrojo 3 str. ir II PP pažeidimu, tačiau svarbu pažymėti, jog teismas išskyrė, kad seksualinė prievarta/ iššaginimas prilygsta kankinimų draudimui. „Kaip ir kankinimas, seksualinė prievarta naudojama siekiant asmenį įbauginti, pažeminti, diskriminuoti, nubausti, kontroliuoti ar sunaikinti. Kaip ir kankinimas, seksualinė prievarta yra asmens orumo pažeidimas."[202] Teismo teigimu – „seksualinis smurtas, kuris apima ir iššaginimą, yra bet koks seksualinio pobūdžio veiksmas, prievarta nukreiptas prieš asmenį".[203]

TBTJ *Delalic* byloje iššaginimas buvo prilyginamas kankinimams. Teismo teigimu iššaginimas yra asmens orumo ir fizinio vientisumo pažeidimas ir toks elgesys sukelia didelį tiek psichologinį, tiek fizinį skausmą ir kančias.[204] Teismas pripažino *Hazim Delic* kaltu dėl ŽK 3 str. pažeidimų ir karo nusikaltimų už sulaikytų moterų iššaginimą, teigiant, kad jis buvo įvykdytas atsižvelgiant į tai, kad aukos buvo moterys ir todėl, kad kankinimas kaip konvencijų pažeidimas ir karo nusikaltimas buvo įvykdytas, remiantis diskriminaciniu pagrindu.

Anto Furundžija TBTJ pripažino pažeidusį paprotinę teisę už iššaginimą, kurį prilygino asmens orumo ir seksualinio vientisumo pažeidimui. Dėl to, kad iššaginimas ir seksualinė prievarta buvo vykdoma viešai ir iš to juokiamasi, todėl auka patyrė ne tik fizinį ar psichologinį skausmą, bet ir viešą pažeminimą.[205]

Taigi galima daryti išvadą, kad nors 3 str. neįtraukia seksualinio smurto į draudžiamo elgesio sąrašą, tačiau toks elgesys sulaikymo aplinkybėmis prilygs kankinimui, kai toks elgesys turės kankinimui būdingą tikslą. Seksualinė prievarta taip gali būti prilyginama asmens orumo pažeidimui.

Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Statutas tokį elgesį išskiria atskirai kaip karo nusikaltimą, pažeidžiantį ŽK 3 str. - iššaginimą, seksualinę vergovę, vertimą užsiimti

[202] ICTR Prosecutor v. Akayesu, supra note 51, para. 597.
[203] Ibid., 598.
[204] ICTY Prosecutor v. Delalic, supra note 79, para. 495.
[205] ICTY Prosecutor v. Furundžija, supra note 166, para. 272.

prostitucija, priverstinį apvaisinimą, priverstinę sterilizaciją ir kitus seksualinio pobūdžio aktus.[206]

3.1.6. Represalijų draudimas

Skirtingai nei III ŽK 13 str., draudžiantis represalijų taikymą karo belaisviams, nei bendrojo 3 str., nei II PP tekste nėra randama nuostata, draudžianti represalijas. Tačiau 3 str. komentaras pabrėžia, jog 3 str. nurodytas draudžiamas elgesys yra absoliučiai draudžiamas. Todėl bet kokios represalijos, kurios apims draudžiamą elgesį taip pat yra draudžiamos. Iš to seka išvada, kad bet kokios atsakomosios priemonės yra nesuderinamos su humaniško elgesio reikalavimu. [207] II PP komentare taip pat nurodoma, kad 4 str. įtvirtinti draudimai yra taikomi visada ir visur, ir tai eliminuoja represalijas, nukreiptas prieš saugomus asmenis.[208] 4 str. taip pat įtvirtina kolektyvinių bausmių besąlygišką draudimą ir jis yra prilyginamas represalijų draudimui.[209]

ICTY *Martic* byloje patvirtino, jog represalijos prieš civilius yra draudžiamos NGK metu pagal II PP 4 str. 2d. b) p. bei paprotinę teisę.[210]

3.2. Materialinės sulaikymo sąlygos

III ŽK išsamiai reglamentuoja karo belaisviams suteikiamas materialines sulaikymo garantijas dėl sulaikymo patalpų, teikiamo maisto, aprangos, higienos ir medicininių sąlygų, suteikiama galimybė laisvai atlikti religines apeigas, užsiimti fizine ir intelektine veikla, siųsti ir gauti laiškus, gauti siuntas.

Bendrasis 3 str. neišskiria materialinių garantijų, kurios turėtų būti taikomos sulaikytiesiems. II PP įpareigoja atsakingą už sulaikymą vadovybę sulaikymo vietas įrengti toliau nuo faktinių karo veiksmų teritorijos (4str. 2 d. c) p.); sulaikytus asmenis aprūpinti maistu ir geriamuoju vandeniu, jiems garantuoti atitinkamas sveikatos ir higienos sąlygas, apsaugoti nuo atšiauraus klimato, aprūpinant atitinkamais drabužiais ir avalyne bei apsaugoti nuo ginkluoto konflikto pavojų (5str. 1 d. e) p.). Pastaroji apsauga turi nediskriminacinį elementą, t.y. sulaikytiesiems apsauga turi būti užtikrinama lygiai taip, kaip ir vietos gyventojams. Įtvirtinama teisė praktikuoti savo religiją, gauti paramą, siųsti ir gauti laiškus. Svarbu pažymėti, kad

[206] Romos statutas, supra note 25, 8 str. (e) (vi).
[207] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 3. P. 40.
[208] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1372, para. 4530.
[209] Ibid., p. 1374 para. 4536.
[210] ICTY Prosecutor v. Martic. Decision, Case No. IT-95-11 R61. P. 7 para. 16-17.

skirtingai nei šio protokolo 4 straipsnis, numatantis draudimą imtis atitinkamų veiksmų, 5 str. numato sulaikančiajai vadovybei pareigą imtis tam tikrų priemonių, kad būtų užtikrintos numatytos sąlygos.[211] II PP 5 str. nustato minimalius sulaikymo sąlygų ir elgesio su sulaikytaisiais standartus, kurių konflikto šalys visuomet privalo laikytis.[212]

NGK metu valstybei taikomos minimalaus elgesio su sulaikytaisiais taisyklės taip pat numato garantijas, kurios turi būti suteikiamos asmenims. Čia nustatomos apgyvendinimo, higienos sąlygos, medicininė apsauga, numatoma, kad asmenims turi būti suteikiamas atitinkamas maistinių medžiagų kiekis, skirtas palaikyti normalią asmenų fizinę sveikatą, taip pat teisė sportuoti gryname ore.[213]

Netinkamos sulaikymo sąlygos ne tik pažeidžia žmogaus orumą, bet sukelia žeminantį, žiaurų ar nežmonišką elgesį, ar net gi kankinimus sulaikytųjų atžvilgiu. Sulaikymo sąlygos nepriklauso nuo sulaikymo tikslo (pvz. siekis nubausti ar apklausti), todėl neturi tiesiogiai sukelti kankinimų asmeniui. Bet taip gali nutikti, kai atitinkamos sulaikymo sąlygos prilygs kankinimui, kai jos sukels sulaikytajam kančias ir bus taikomos siekiant konkrečių tikslų. Kita vertus, net jeigu sulaikančiosios konflikto šalies vadovybė neturi konkretaus tikslo pažeminti laikomą nelaisvėje asmenį, netinkamos sulaikymo sąlygos gali pažeisti sulaikytojo orumą. Turi būti atsižvelgiama ne tik į pačias sulaikymo sąlygas – dėmesys turi būti skiriamas kaip yra elgiamasi su sulaikytuoju ir į patį sulaikymo teisėtumą.[214]

3.2.1. Sulaikytų asmenų apgyvendinimas ir jiems garantuojamos sąlygos

Pagrindinė taisyklė, susijusi su sulaikytųjų apgyvendinimu, kuri kyla iš pagrindinio humaniško elgesio reikalavimo ir taikoma tiek tarptautinio, tiek netarptautinio ginkluoto konflikto metu suponuoja tai, kad internavimo ar sulaikymo vietos neturi būti arti ginkluotų veiksmų zonos ir asmenims turi būti suteikiamos garantijos, užtikrinančios jų sveikatą ir higieną.[215]

Asmenys turi būti apsaugoti nuo ginkluoto konflikto pavojų,[216] todėl jų laikymo vietos neturi būti arti karo veiksmų zonos[217]. Atsižvelgiant į tai, kad NGK metu gali būti neįmanoma užtikrinti jų internavimo ar sulaikymo vietų už karo veiksmų zonos ar jų evakuoti, sulaikymą vykdančiai vadovybei draudžiama sąmoningai sukelti pavojų sulaikytiems asmenims, t.y. iškilus

[211] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1385, para. 4565.
[212] Droege, C., supra note 162, p. 535.
[213] Standart Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, supra note 200, Article 9-22.
[214] Droege, C., op. cit., p. 536.
[215] Henckaerts, J.M, supra note 70, Rule 121. P. 435. ; III ŽK 22 str. ir 23 str. pirmi paragrafai; II PP 5 str. (1) (b) ir (2) (c).
[216] II PP 5 str. 1 d. b) p.
[217] II PP 5 str. 2d. c) p.

realiam pavojui dėl vykstančių karinių veiksmų, asmenims turi būti suteikiamas prieglobstis, kuris sumažintų kilusio pavojaus riziką.[218]

ŽK 3 str. nei II PP neįtvirtina kur sulaikomi asmenys turi būti laikomi. Nors II PP komentaras ir užsimena, kad pastogė sulaikytajam asmeniui turi būti suteikiama – " <...> apsauga nuo atšiauraus klimato reiškia drabužius nuo šalčio, bet saulė ir bet kokios nesaikingos (*intemperate)* sąlygos (tokios kaip potvyniai, smėlio audros, ir t.t.) taip pat gali sukelti pavojų žmogaus gyvybei, jeigu nėra suteikiama pastogė"[219]. Taigi skirtingai nei III ŽK 22 str., kuriame numatoma, kad asmenys turi būti apgyvendinami tik patalpose, karo belaisvių stovyklose, NGK metu nėra įvardinama kur sulaikytieji turi būti apgyvendinami, nors remiantis II PP komentaru galima daryti prielaidą, kad sulaikytųjų laikymo vietos turi būti patalpose. Būtina pažymėti, jog skirtingai nei III ŽK 23 str., kuriame įtvirtinama, jog „laikanti belaisvius valstybė, tarpininkaujant valstybėms globėjoms, praneša kitoms suinteresuotoms valstybėms visą naudingą informaciją apie geografinę karo belaisvių stovyklos padėtį", nei sutartiniame NGK reguliavime, nei paprotinėje teisėje nėra nenumatoma, kad asmenų laikymo vietos turi būti oficialiai paskelbiamos, kas gali lemti nehumanišką elgesį su sulaikytaisiais, kadangi kyla grėsmė asmenų saugumui ir gyvybei. Minėta II PP nuostata taip pat įtvirtina pareigą sulaikymą vykdančiai vadovybei aprūpinti asmenis drabužiais, tai bent minimaliu lygmeniu atitinka III ŽK 27 str.

II PP 5 str. 1 d. b) punkte numatoma, kad sulaikytieji asmenys, kaip ir civiliai gyventojai aprūpinami maistu ir geriamuoju vandeniu, jiems garantuojamos sąlygos sveikatai ir higienai palaikyti. Nors 3 str. tiesiogiai nenumato materialinių garantijų, tačiau jų nesuteikimas gali būti prilyginamas nehumaniškam ir žiauriam elgesiui.

Pavyzdžiui, TBTJ *Limaj* byloje pripažino, kad tinkamų, bent minimalių sąlygų neužtikrinimas sulaikytiems atitinka žiaurų elgesį. TBTJ *Limaj* byloje kaltintojas teigė, kad belaisvių stovykloje sulaikytieji buvo laikomi sąlygose, kurios buvo žiaurios ir nežmoniškos, reguliariai vykdant fizinį ir psichologinį puolimą sulaikytųjų atžvilgiu, taip pat juos mušant ir kankinant. Taip pat kaltinamieji buvo kaltinami nežmoniškų sąlygų stovykloje vykdymu ir jų toleravimu, tarp kurių nurodytos maisto ir medicininės priežiūros sulaikytiesiems nepakankamas užtikrinimas. [220] Teismas nustatė, kad materialinės sulaikymo sąlygos *Lapusnik* belaisvių stovyklos kai kuriose sulaikytųjų laikymo patalpose buvo pasibaisėtinos: nebuvo teikiama reguliariai, kiekvieną dieną, maisto ir vandens, taip pat nebuvo jokių sanitarinių sąlygų, patalpos nevėdinamos ir perpildytos, sulaikytiesiems nebuvo užtikrinamos miegamosios vietos, o patys sulaikytieji buvo surakinti grandinėmis prie sienų arba prie kitų sulaikytųjų, jiems nebuvo

[218] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P 1387, para. 4576.
[219] Ibid., Article 5(1) (b), p. 1387 para. 4574.
[220] ICTY Prosecutor v. Limaj. Judgement, Case No. IT-03-66-T. Para. 283.

suteikiama reikalinga medicininė pagalba. Teismas pripažino, kad tokios sąlygos sukėlė čia laikomiems asmenims psichines ir fizines kančias ir sukėlė rimtą sulaikytųjų orumo pažeidimą, o atsižvelgiant į ilgą laiko tarpą, per kurį tokios sąlygos buvo palaikomos, teismas nustatė, kad toks elgesys buvo vykdomas sąmoningai ir buvo prilygintas žiauriam elgesiui.[221]

Kitoje TBTJ nagrinėtoje byloje taip pat buvo iškeltas klausimas dėl materialinių sulaikymo sąlygų – konkrečiai dėl medicininės priežiūros belaisvių stovykloje nebuvimo. Tačiau priešingai nei *Limaj* byloje, *Aleksovski* byloje teismas priėmė sprendimą, kad kaltinamasis nėra laikomas kaltu dėl netinkamo elgesio su sulaikytaisiais, kadangi ėmėsi visų įmanomų priemonių, siekiant užtikrinti, kad sulaikytiesiems būtų suteikiama reikiama medicininė pagalba ar atitinkamas reikalingas gydymas artimiausiame sveikatos priežiūros centre.[222] Nors nelaisvės vietoje nebuvo atitinkamų sąlygų, tačiau sulaikytieji, kuriems buvo reikalinga medicininė pagalba būdavo vežami į sveikatos priežiūros įstaigas arba patys medikai buvo kviečiami suteikti sulaikytiesiems reikalingą pagalbą.[223] Byloje buvo iškeltas klausimas dėl nepakankamo maisto kiekio, teikiamo sulaikytiesiems. Teismas pažymėjo, kad šiuo atveju taip pat nebuvo materialinių sulaikymo sąlygų pažeidimo todėl, kad maisto stoka dėl ginkluoto konflikto aplinkybių sąlygojo maisto trūkumą ne tik sulaikytiesiems, tačiau taip pat ir juos prižiūrintiems asmenims. Vadinasi, sulaikytųjų priežiūrą užtikrinantys pareigūnai neturėjo tikslo sulaikytuosius marinti badu ar tokiu pagrindu diferencijuoti sulaikytuosius ir stovyklos darbuotojus.[224] Teismas priėmė skirtingą sprendimą nei *Limaj* byloje, kur medicininės sąlygos pačioje belaisvių stovykloje buvo, tačiau atitinkama priežiūra nebuvo suteikiama, taip pat buvo galimybė užtikrinti nelaisvėje esantiems asmenims tinkamus maisto kiekius, tačiau tai nebuvo padaryta.

II PP 5 str. minėtas nediskriminacinis apsaugos elementas pasižymi tuo, kad atitinkamos sąlygos turi būti užtikrinamos vienodai tiek sulaikytiesiems, tiek asmenims, kurių laisvė nėra suvaržyta. Tačiau jeigu, pvz. atsižvelgiant į ginkluoto konflikto aplinkybes dėl maisto stokos kenčia ne tik sulaikytieji, bet ir laisvėje esantys asmenys, tai nebus laikoma šios nuostatos pažeidimu pagal THT. Tokiu atveju, sulaikytiems asmenims šios apsaugos suteikimo standartą lems civilių gyventojų gyvenimo standartas.[225] Atsižvelgiant į TBTJ priimtą sprendimą *Aleksovski* byloje, sulaikytiems asmenims turi būti užtikrinamas toks maisto kiekis, kaip ir juos prižiūrintiems asmenims. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į teismo pasisakymą *Hadzihasanovic* byloje, kur buvo teigiama, jog jeigu sulaikymą vykdanti vadovybė negali užtikrinti 5 str. numatytų minimalių materialinių sulaikymo sąlygų, toks sulaikymas negali būti tęsiamas ir

[221] ICTY Prosecutor v. Limaj, supra note 220, para. 288-289.
[222] ICTY Prosecutor v. Aleksovski, supra note 157, para. 182.
[223] Ibid., para. 174-181.
[224] Ibid., para. 173.
[225] Sivakumaran, S., supra note 55, p. 293.

sulaikyti asmenys turi būti paleidžiami, išskyrus tuos sulaikytuosius, kuriems numatyta pareikšti baudžiamuosius kaltinimus.[226]

Tokiu atveju, kai sulaikymą vykdanti konflikto šalis negali užtikrinti pagrindinių sulaikytųjų poreikių, sulaikytieji turi teisę į kolektyvinę ar individualią pagalbą. Todėl sulaikymą vykdanti vadovybė turi leisti humanitarinę pagalbą vykdančiom organizacijoms teikti reikalingą pagalbą.[227] Pagal II PP sulaikytiesiems leidžiama gauti asmeninę ir kolektyvinę paramą.[228] Sulaikytieji gali gauti visokeriopą paramą, tačiau tai neatleidžia sulaikymą vykdančios vadovybės nuo pareigos, aprūpinti sulaikytuosius maistu, geriamuoju vandeniu ir t.t.[229]

THT neįtvirtina ir nenumato kokiu būdu turi būti užtikrinamos atitinkamos apsaugos priemonės NGK metu. Pagrindinis reikalavimas, kad su asmenimis, kurių laisvė suvaržyta būtų elgiamasi humaniškai. Vadinasi būdą ir priemones konflikto šalis gali pasirinkti pagal savo galimybes. Materialinių sąlygų užtikrinimas priklauso nuo sulaikančiosios pusės turimų išteklių, ekonominės padėties, klimato sąlygų ir kitų veiksnių. Tačiau sulaikytiesiems turi būti suteikiamos bent minimalios sąlygos, kad būtų užtikrinama jų gyvybės, sveikatos apsauga.

3.2.2. Asmenų darbas

III ŽK 49 str. numato, kad sulaikančioji „valstybė gali panaudoti fiziškai sveikų karo belaisvių darbą".[230] Ši nuostata III ŽK numatyta dėl humanitarinių aplinkybių, bet ne dėl siekio sulaikančiajai valstybei patenkinti ekonominius interesus. Straipsnio komentare teigiama, kad karo belaisvių darbo pagrindinis tikslas yra užtikrinti/palaikyti jų sveikatą ir moralę. Todėl sulaikančioji valstybė reikalavimą dirbti gali pareikšti tik tiems karo belaisviams, kurie yra fiziškai tinkami atlikti atitinkamus darbus, atsižvelgiant į jų amžių, lytį bei rangą.[231] Priklausomai nuo paskiriamo darbo, jis gali būti vykdomas tiek stovyklos teritorijoje, tiek už jos ribų. Svarbiausias karo belaisvių darbo aspektas yra tai, kad jis negali būti karinio pobūdžio ar susijęs su konflikto šalies kariniais tikslais.[232] Darbo sąlygos turi būti ne blogesnės nei tos,

[226] ICTY Prosecutor v. Hadzihasanovic. Judgement, Case No. IT-01-47-T. Para 36 ; Tokį požiūrį teismas pateikia ir ICTY Delalic byloje para. 557.
[227] Henckaerts, J.M ;, supra note 70, Rule 118, p. 431.
[228] II PP 5 str. 1 d. c) punktas; Individuali ir kolektyvinė parama suprantama taip pat kaip ir III ŽK 72 str.
[229] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1388, para. 4577.
[230] III ŽK 49 str.
[231] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 49, para. 1, p. 260-261.
[232] Ibid., Article 50, para 1, p. 267 - 268, "karinio pobūdžio" – visa kas nėra civilinio pobūdžio, t.y. tai kas yra reglamentuojama karinės institucijos; " karinis tikslas" – turi būti aiškinamas plačiąja prasme ir kiekvienu atveju turi būti nustatomas galutinis atitinkamos veikos tikslas (pvz. Karinį interesą gali tenkinti kelių tiesimo darbai, nors ir atliekami privačios įmonės, jeigu jų tiesimo tikslas yra aiškiai karinis- suteikti galimybę judėti kariniam transportui).

kuriomis panašų darbą dirba tos valstybės piliečiai,[233] taip pat turi būti suteikiamos tokios apsaugos priemonės kaip ir valstybės piliečiams.[234]

NGK metu II PP 5 straipsnio 1 dalies e) punkto nuostata skiriama sulaikytųjų darbui, kur nurodoma, jog jeigu sulaikytieji ar internuotieji yra verčiami dirbti, jiems turi būti sudaromos panašios[235] darbo sąlygos ir suteikiama apsauga kaip ir toje vietoje gyvenantiems civiliams.[236]

Sulaikytieji nebūtinai turi dirbti, tačiau straipsnis skirtas apsaugoti tuos asmenis, kurie yra priverčiami dirbti jų laisvės apribojimo metu. Asmenų darbas neturi būti jų bausmė, t.y. yra draudžiama versti juos dirbti sveikatai kenkiantį, žeminantį ar pavojingą darbą, turint omenyje sąlygas, kuriomis dirba vietos gyventojai.[237] Todėl toks darbas neturi pažeisti 4 str. įtvirtinamų fundamentalių garantijų. Priešingu atveju, tokia veikla gali būti traktuojama kaip vergovė. Darbo sąlygos ir garantijos nebūtinai turi tiksliai atitikti tas, kurios suteikiamos vietos gyventojams. Tai reiškia, kad dirbantiems sulaikytiesiems nebūtinai turi būti suteikiamas darbo užmokestis už visą padarytą darbą. Tokiu atveju, jiems atitinkamai turi būti kompensuojama.[238]

3.2.3. Teisė išpažinti religiją

Pagal III ŽK 34 str. karo belaisviams suteikiama teisė laisvai atlikti savo tikėjimo religines apeigas. Tai teisė, išplaukianti iš nediskriminavimo principo, užtikrinančio vienodą elgesį, nedarant skirtumo dėl rasės, tautybės, religijos ir t.t.

ŽK 3 str. nenumato religijos išpažinimo teisės, tačiau II PP 5 straipsnio 1 dalies d) punktas suteikia leidimą „praktikuoti savo religiją, ir jei to yra prašoma ir tinkama, gauti dvasinę paramą iš asmenų, atliekančių religines apeigas, pavyzdžiui, kapelionų". Taigi sulaikytiems asmenims suteikiamos dvi teisės – praktikuoti religiją ir priimti dvasinę paramą. Atkreipiamas dėmesys, kad dvasinė parama yra neatskiriamas religijos praktikavimo elementas. Tačiau ne visada dėl ginkluoto konflikto aplinkybių bus galimybė tokią paramą gauti ir ja pasinaudoti. Todėl komentare nurodoma, jog galimybė pasinaudoti dvasininkų paslaugomis turi būti vertinama objektyvių aplinkybių kontekste. Tačiau čia nepaliekama teisės savavališkai riboti galimybę gauti dvasinę pagalbą.[239] Šios teisės seka iš 4 str. 1d. įtvirtintų fundamentalių garantijų

[233] III ŽK 51 str.
[234] III ŽK 52 str.
[235] Lietuviškas oficialus II PP 5 str. 1 d. e) p. tekstas pateikia, kad sulaikytiesiems turi būti suteikiamos "analogiškos" darbo sąlygos ir apsauga kaip ir vietos civiliams gyventojams, tačiau angliškame protokolo variante nurodoma, kad suteikiamos "panašios" sąlygos ir apsauga. Todėl naudosime originaliame tekste pateikiamą sąvoką.
[236] II PP 5str. 1 d. e) p.
[237] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. Para. 4579.
[238] ICTY Prosecutor v. Krnojelac. Judgement, Case Nr. IT-97-25-T. Para 360. (pvz. Sulaikančioji vadovybė neturėjo lėšų užmokėti už sulaikytųjų darbą, todėl jiems buvo suteikiama daugiau maisto, bei skiriamas tabakas).
[239] Commentary on the Additional Protocols, supra note 29, Protocol II. P. 1389, para. 4578.

– teisės į pagarbą savo asmeniui, orumui, savo įsitikinimams ir religijai.[240] JT Generalinis Sekretorius ataskaitoje dėl specialaus teismo Siera Leonėje įsteigimo pripažino, kad II PP 4 str. pažeidimai NGK metu yra laikomi paprotinės teisės dalimi.[241] Todėl, jeigu leidimas praktikuoti religiją, kaip numato II PP komentaras kyla iš 4 str., vadinasi tokia teisė sulaikytiems asmenims turi būti užtikrinama nepriklausomai nuo to, ar NGK pasiekė II PP taikymo ribą.

Teisė išpažinti religiją yra laikoma paprotinės teisės norma ir ši teisė sulaikytiesiems turi būti užtikrinama tiek tarptautinio, tiek netarptautinio ginkluoto konflikto metu.[242]

3.2.4. Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus Komiteto veikla

Pagal III ŽK 9 str. TRKK ar kita nešališka humanitarinė organizacija gali vykdyti savo veiklą konflikto šalies teritorijoje, siekiant apsaugoti karo belaisvius ir suteikti jiems reikalingą pagalbą. Straipsnis griežtai įtvirtina, kad tik humanitarinė organizacija (kurios veikla negali daryti karinės ar politinės įtakos, o turi būti orientuota į pagalbą žmogui) ir nešališka organizacija gali teikti pagalbą. Nors numatoma, kad ne tik TRKK gali vykdyti tokią veiklą, tačiau komitetas, kaip neutrali ir nepriklausoma organizacija, kaip Raudonojo Kryžiaus įkūrėja ir visų ŽK rengėja, efektyviausiai gali padėti apsaugoti pagrindinius visų ŽK principus.[243] Taigi humanitarinės organizacijos, atitinkančios du pagrindinius kriterijus veikla gali būti susijusi su:

1. Atstovavimu, intervencija, pasiūlymais ir praktinėmis priemonėmis, kurios galėtų pagerinti konvencijos suteikiamą apsaugą;
2. Medicininio personalo ar įrangos tiekimu;
3. Teikiamos materialinės paramos paskirstymu (pvz. maisto produktų, drabužių ar medikamentų), bei kita galima pagalba, siekiant užtikrinti pagrindinį humaniško elgesio reikalavimą.[244]

ŽK 3 str. įtvirtina galimybę TRKK, arba kitai humanitarinei organizacijai pasiūlyti konflikto šalims savo paslaugas. Komentare teigiama, kad ši nuostata turi didelę moralinę ir praktinę reikšmę. Humanitarinė organizacija turi teisę pasiūlyti savo paslaugas. Žinoma, konflikto šalis gali ir atsisakyti priimti organizaciją, jeigu yra išsiverčiama ir be atitinkamos

[240] Ibid.
[241] United Nations Security Council Report of the Secretary-General on the establishment of a Special Court for Sierra Leone. [interaktyvus] 4 October 2000. S/2000/915 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.refworld.org/docid/3ae6afbf4.html>.P . 4 para. 14.
[242]Henckaerts, J.M., supra note 70, Rule 127. P. 449-451.
[243] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 9. P. 107.
[244] Ibid., p. 108.

organizacijos pagalbos.[245] II PP taip pat nurodoma, jog Raudonojo Kryžiaus organizacija gali pasiūlyti savo paslaugas, siekiant suteikti pagalbą konflikto aukoms.[246]

TGK metu konflikto šalys privalo užtikrinti, kad TRKK galėtų lankyti karo belaisvius, siekiant įvertinti teikiamas sulaikymo sąlygas ir padėti susisiekti karo belaisviams su artimaisiais. Skirtingai nei NGK metu, kur komiteto vaidmuo priklauso nuo konflikto šalių sprendimo – suteikti leidimą lankyti sulaikytuosius ar ne, kadangi sutartinė teisė neišskiria privalomo reikalavimo šalims priimti TRKK. Nors praktikoje dažnai yra atsižvelgiama į TRKK dalyvavimą sulaikytųjų apsaugos klausimu ir konflikto šalys suteikia TRKK galimybę lankyti sulaikytuosius, tačiau jiems tokia pareiga nėra suformuluojama THT rėmuose. TRKK vizitai sulaikymo vietose gali pagerinti sulaikytųjų padėtį, pavyzdžiui TRKK gali suteikti reikalingų sanitarinių priemonių, geriamojo vandens, maisto atsargų, taip pat padidinti galimybę, kad sulaikytajam bus užtikrinamos teisminės garantijos. Kitas svarbus aspektas yra tai, kad TRKK dalyvavimas gali padėti nustatyti nepateisinamą elgesį su sulaikytaisiais ir paskatinti tokio elgesio nutraukimą.[247]

Apibendrinant visa tai kas išdėstyta, galima būtų teigti, jog THT pagrindinis tikslas yra apsaugoti asmenis ir užtikrinti, kad su jais būtų elgiamasi humaniškai, nepriklausomai nuo ginkluoto konflikto tipo. Atsižvelgiant į NGK metu taikomą apsaugą, galima daryti išvadą, kad pagrindinės karo belaisviams suteikiamos garantijos atsispindi NGK sutartinėje ir paprotinėje teisėje. Tačiau III ŽK numatytos apsaugos garantijos yra išsamesnės ir pats suteikiamos apsaugos standartas yra aukštesnis. Toks skirtumas kyla iš NGK dalyvaujančių šalių prigimties. Paprastai disidentai neturi reikalingų resursų (finansinių, organizacinių, administracinių), todėl nesugebėtų užtikrinti sulaikytų asmenų apsaugos pagal III ŽK.

Nepaisant to, kad daugelis apsaugos taisyklių yra numatomos, įžvelgiamas kai kurių apsaugos garantijų trūkumas. Pavyzdžiui, nėra išskiriamos specialios grupės, kurios yra pažeidžiamiausios sulaikymo atžvilgiu, t.y. vaikai, sergantys žmonės. NGK teisė nenumato sulaikytų asmenų registracijos, kas yra labai svarbu, siekiant užkirsti kelią asmenų dingimui bei neteisėto sulaikymo praktikavimui. Nėra įpareigojimo oficialiai pranešti apie sulaikymo vykdymo vietą, kas gali sąlygoti nehumanišką elgesį. Taip pat nenumatomos garantijos, sąlygojančios susisiekimą su šeimos nariais, siekiant pranešti apie vykdomą sulaikymą ir jo vietą. TRKK tik gavęs konflikto šalies leidimą gali teikti pagalbą sulaikytiems asmenims. Nors

[245] The Geneva Conventions Commentary III, supra note 22, Article 3. P.41-42.
[246] II PP 18 str.
[247] Hyeran, J.; Thomson, C.P. Legitimacy and Compliance with International Law: Access to Detainees in Civil Conflicts, 1991-2006. *British Journal of Political Science.* 2014, 44(2): 323 – 355. P. 325.

pripažįstama, kad paprastai konflikto šalys suteikia leidimą TRKK vykdyti savo veiklą, tačiau tokia teisė teisiškai nėra įtvirtinama ir konflikto šalis gali kategoriškai nepriimti TRKK atstovų.

Todėl būtina atsižvelgti į šiuos aspektus, siekiant sustiprinti sulaikytų asmenų apsaugą NGK metu. Kadangi naujos Konvencijos dėl NGK aukų apsaugos priėmimas yra mažai tikėtinas, manytina, kad efektyviausias apsaugos įtvirtinimo variantas yra valstybių susitarimas nekonvenciniu, "soft law" pagrindu, kuriame turi būti numatyta sulaikymo vietų oficialios vietos buvimo informacijos paskelbimas konflikto šaliai tiesiogiai arba per TRKK, taip pat nuostata, kad visi sulaikytieji būtų registruojami bei užtikrinama galimybė susisiekti su šeimos nariais. Tam, kad būtų taikomos atitinkamos taisyklės NGK disidentų atžvilgiu, valstybė turėtų siekti bendro susitarimo su disidentais ir numatyti apsaugos garantijų taikymą, įtraukiant minėtus aspektus.

IŠVADOS

1. NGK metu egzistuoja du sulaikymo režimai: baudžiamasis sulaikymas ir internavimas. THT įpareigoja valstybes bausti asmenis už THT pažeidimus ir nustato teismines garantijas, kurių turi būti laikomasi baudžiamojo proceso metu. Internavimas yra individuali poveikio priemonė, todėl ji turi būti vykdoma atsižvelgiant į kiekvieno asmens keliamą grėsmę sulaikančiosios konflikto šalies saugumui. Internavimas nėra baudžiamojo poveikio priemonė, todėl negali būti taikoma kaip alternatyva baudžiamajam sulaikymui, o sulaikytieji turi būti laikomi atskirai nuo nuteistųjų. THT nenumato kada asmenys turi būti paleidžiami, todėl jų paleidimas vykdomas pasibaigus sulaikymą lėmusioms priežastims.
2. THT ginkluoto konflikto šalims suteikia leidimą internuoti NGK metu, kuris kyla iš sutartinės ir paprotinės teisės. Tačiau nėra įtvirtinamos tokio sulaikymo procedūrinės garantijos. Todėl teisėtai internavimas gali būti vykdomas, remiantis nacionalinės teisės ir jai taikomų tarptautinių bei regioninių TŽTT sutarčių pagrindu. Kitu atveju, sulaikymo vykdymas bus neteisėtas ir gali būti prilyginamas savavališkam laisvės suvaržymui. Valstybės nacionalinėje teisėje įstatymu arba kitu specialiuoju aktu turi nustatyti internavimo pagrindą, sąlygas, bei procedūras.
3. THT ginkluoto konflikto metu yra taikoma abipusiškumo principu. Todėl jeigu yra numatomas leidimas valstybei vykdyti internavimą, disidentams taip pat nėra draudžiama sulaikyti valstybės ginkluotųjų pajėgų narius. Sulaikymo vykdymas nepažeis THT jeigu sulaikytiesiems bus užtikrinamos minimalios apsaugos garantijos. Tačiau šios priemonės taikymas prilygs neteisėtam asmenų laisvės apribojimui, jeigu sulaikytiesiems nebus suteikiamos procedūrinės garantijos. Todėl disidentai teisėtai gali internuoti asmenis, jeigu valstybė nacionalinėje teisėje įtvirtina disidentams internavimo vykdymo leidimą.
4. Internavimo garantijų nebuvimas THT rėmuose yra didelė jos reguliavimo spraga. Todėl išspręsti šią problemą galima priimant nekonvencinį, "*soft law"* susitarimą dėl internavimo NGK metu. Tarptautinis susitarimas ne tik suvienodintų internavimo taikymo standartus, tačiau disidentai galėtų vykdyti sulaikymą ginkluoto konflikto metu pagal THT. Tokiu atveju, jie galėtų užtikrinti pagrindinį THT tikslą – humaniško elgesio užtikrinimą ginkluoto konflikto metu.
5. NGK metu asmenys nėra skirstomi į specialias kategorijas. Todėl nei disidentai, nei valstybės ginkluotųjų pajėgų nariai nėra laikomi kombatantais. Tai reiškia, kad sulaikymo atveju jiems nėra taikomas karo belaisvio statusas ir visos jam suteikiamos garantijos. NGK metu kovotojams nėra garantuojama kombatanto privilegija, kuri reiškia jog kombatantai nėra baudžiami už dalyvavimą ginkluotame konflikte bei nėra taikomos III ŽK apsaugos garantijos. Disidentai pagal valstybių nacionalinę teisę yra laikomi nusikaltėliais ir gali būti baudžiami už dalyvavimą

ginkluotame konflikte bei už visas nusikalstamas veikas pagal nacionalinę teisę ginkluotų susirėmimų metu, taip pat ir už THT pažeidimus.

6. Nors THT tiesiogiai neįtvirtina NGK dalyviams karo belaisvio statuso, tačiau pateikia priemones, kurių pagalba gali būti pasiekiamas analogiškas šio statuso poveikis. Remiantis ŽK 3 str. konflikto šalys gali susitarti dėl III ŽK apsaugos nuostatų taikymo bei, pasinaudojant II PP 6 str. 5 d. ir paprotinės teisės nuostata taikyti amnestiją disidentams, sulaikytiems dėl ginkluoto konflikto priežasčių jau pasibaigus ginkluotam konfliktui arba taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės ginkluoto konflikto metu. Šiuo atveju amnestija atitinka kombatanto privilegijos poveikį, t.y. NGK dalyvis nėra baudžiamas už dalyvavimą ginkluotame konflikte. Amnestijos taikymas disidentams, kurie karinių operacijų metu laikėsi ginkluoto konflikto sutartinės ir paprotinės teisės, išsiskyrė iš civilių ir nepadarė sunkių Ženevos konvencijų ir tarptautinės teisės pažeidimų, gali paskatinti taikos įtvirtinimą valstybėje, sumažinti disidentų vykdomus žiaurumus bei paskatintų disidentus laikytis THT teisės normų.
7. Pagrindinis panašumas tarp skirtingų ginkluoto konflikto tipų atsiskleidžia asmenims taikomos apsaugos pagrindu. Daugelis III ŽK karo belaisviams taikomų apsaugos normų atsispindi NGK reguliuojančioje teisėje (ŽK 3 str., II PP 4 ir 5 str. bei paprotinėje teisėje). Tačiau III ŽK išsamiau detalizuoja suteikiamą apsaugą ir suteikia aukštesnį apsaugos standartą karo belaisviams, kai tuo tarpu NGK metu konflikto šalys įpareigojamos užtikrinti asmenų apsaugą bent minimalia apimtimi.

   Atsižvelgiant į apsaugos taikymo mastą NGK metu, pastebėtinas apsaugos garantijų trūkumas:

   1) NGK metu nėra numatoma, kad sulaikymą vykdanti konflikto šalis turi paskelbti oficialią sulaikytųjų laikymo vietą.
   2) Nėra nuostatos, kuri įpareigotų vesti sulaikytų asmenų registraciją.
   3) NGK šalys neįpareigojamos leisti TRKK teikti pagalbą sulaikytiesiems.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Convention relative to the Treatment of Prisoners of War. [interaktyvus] Geneva, 27 July 1929 [žiūrėta 2015-05-08] <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/305?OpenDocument>
2. 1949 m. rugpjūčio 12d. Ženevos Konvencija dėl elgesio su karo belaisviais. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 63-1907.
3. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konliktų aukų apsaugos (I Protokolas), 1977. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 63-1909.
4. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konliktų aukų apsaugos (II Protokolas), 1977. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 63-1910.
5. Standart Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (adopted 30 August 1955, approved 31 July 1957). UN Doc E/5988 (1977).
6. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.13-480.
7. 1987 m. birželio 26 d. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą. Valstybės žinios. 2006, Nr. 80-3141.
8. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios.* 2000, Nr. 89-2741.
9. Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Statutas. *Valstybės žinios.* 2003

Tarptautinių teismų sprendimai

10. The International Court of Justice. *Nicaragua v. United States of America*. Judgment 1986.
11. The International Court of Justice. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. I.C.J. Advisory Opinion of 8 July 1998.
12. The International Court of Justice. *Legal Consequences of the Construction of Wall in the Occupied Palestinian Territory* I.C.J. Advisory opinion of 9 July 2004 Reports.
13. ICTY Prosecutor v. Aleksovski. Judgement, Case No. IT-95-14/1-T.
14. ICTR Prosecutor v. Akayesu. Trial Judgment. Case No. ICTR-96-4-T.
15. ICTY Prosecutor v. Blaškic. Judgment, Case No. IT-95-14-A.
16. ICTY Prosecutor v. Delalic. Judgment. Case No IT-96-21-T.
17. ICTY Prosecutor v. Furunžija. Judgment, Case No. IT-95-17/1-T.

18. ICTY Prosecutor v. Hadzihasanovic Judgement, Case No. IT-01-47-T.
19. ICTY Prosecutor v. Haradinaj. Judgment, Case No. IT-04-84-T.
20. ICTY Prosecutor v. Kordic. Judgment, Case No. IT-95-14/2-T.
21. ICTY Prosecutor v. Kunarac. Judgement, Case No. IT-96-23-T; IT-96-23/1-T.
22. ICTY Prosecution v. Kvočka. Judgment, IT-98-30/1-T.
23. ICTY Prosecutor v. Krnojelac. Judgement, Case Nr. IT-97-25-T.
24. ICTY Prosecutor v. Limaj. Judgement, Case No. IT-03-66-T.
25. ICTY Prosecutor v. Martic. Decision, Case No. IT-95-11 R61.
26. ICTY Prosecutor v. Mrkšic, Appeals Chamber, Case No. IT-95-13/1-A.
27. ICTY Prosecutor v. Tadic, Decision on the Defence Motion for Interluctory Appeal on Jurisdiction. Decision 1995.
28. ICTY Prosecutor v. Tadic, Trial Chamber Judgment, 1997, No. IT-94-1-T.

Bendroji literatūra.

29. Čiočys, P.A. *Tarptautinė Humanitarinė teisė*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio karo akademija, 2002.
30. Dinstein, Y. *War, Aggression and Self-Defence*. 4th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
31. Fleck, D. *The Handbook of International Humanitarian Law* . Second Edition. New York: Oxford University Press, 2008
32. Levie, H. S. *Prisoners of War in International Armed Conflict.* Naval War Colledge International Law Studies.Vol. 59. Newport, Rhode Island: Naval War College Press, 1907.
33. Green, L.C. *The Contemporary law of armed conflict*. 3rd edition. New York: Mancherster University Press, 2008.
34. Kūris, P.; Požarskas, M. *Tarptautinės teisės apybraižos.* Vilnius: Mintis, 1985.
35. Moir, L. *The Law of Internal Armed Conflict*. New York: Cambridge University Press, 2002.
36. Rogers, A.P.V. *Law on the battlefield*. Second edition. Manchester: Manchester University Press, 2004.

Specialioji literatūra

37. Apuuli, K. P. Amnesty and International Law: The case of the Lord's Resistance Army insurgents in Northern Uganda. [interaktyvus] *African Journal on Conflict Resolution.* 2005,

5(2): 33 – 61. [žiūrėta 2015-05-08]
<http://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/39391/30316>

38. Bassiouni, M. C. The New Wars and the Crisis of Compliance with the Law of Armed Conflict by Non-State Actors. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 2008, 98(3): 712 - 806.
39. Blank, L.R. Defining the Battlefields in Contemporary Conflict and Counterterrorism: Understanding the Parameters of the Zone of Combat. *Georgia Journal of International and Comparative Law*. 2010, 39(1): 1 – 30.
40. Cassese, A. The Status of Rebels Under the 1977 Geneva Protocol on Non-International Armed Conflicts. *International and Comparative Law Quaterly*. 1981, 30(2): 416 – 439.
41. Cassese, A. *International Law*. Second edition. New York: Oxford University Press, 2005
42. Crawford, E. *The Treatment of Combatants and Insurgents under the Law of Armed Conflict*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
43. Corn, G. S. Thinking the Unthinkable: Has the Time Come to Offer Combatant Immunity to Non-State Actors? *Stanford Law and Policy Review*. 2011, 253: 253 – 294.
44. Droege, C. "In truth the leitmotiv": the prohibition of torture and other forms of ill-treatment in international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2007, 89(867): 515 – 541
45. Debuff, E. Report on Expert meeting on procedural safeguards for security detention in non-international armed conflict, Chatham House and International Committee of the Red Cross, London, 22-23 September 2009. *International Review of the Red Cross Reports and Documents*. 2009, 91(876): 859 – 881
46. Dorman, K; *at. al. Elements of War Crimes under Rome Statute of the International Criminal Court. Sources and Commentary*. ICRC. Cambridge University Press, 2003.
47. Dormann, K. Detention in Non-International Armed Conflicts. *Non-International Armed conflict in the Twenty-first Century*. [interaktyvus] *Vol.* 88. US Naval War College, 2012, p. 347 – 366. P. 353. [žiūrėta 2015-05-08]
<http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/356612716.pdf>
48. Elder, D. A. The Historical Background of Common Article 3 of The Geneva Convention of 1949. *Case Western Reserve Journal of International Law*. 1979, 11(1): 37 – 69.
49. Goodman, R. The Detention of Civilians in Armed Conflict. *American Journal of International Law*. 2009, 48: 48-74
50. Henckaerts, J.M ; Doswald-Beck, L. *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*. ICRC. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

51. Henckaerts, J.M ; Doswald-Beck, L. *Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice.* ICRC, Cambridge University Press, 2005.

52. Henckaerts, J.M. Binding Armed Opposition Groups through Humanitarian Treaty Law and Customary Law. *Proceedings of the BrugesCollo1uium, Relevance of International Humanitarian Law to Non-State Actors, 25th-26th Ictober 2002.* Collegium No. 27, 2003, p. 123-138.

53. Hyeran, J.; Thomson, C.P. Legitimacy and Compliance with International Law: Access to Detainees in Civil Conflicts, 1991-2006. *British Journal of Political Science.* 2014, 44(2): 323 – 355. P. 325

54. Jenks, C ; Jensen, E. T. Indefinite Detention Under The Laws of War. *Stanford Law and Policy Review.* 2011, 22: 101 – 156.

55. Klefffner, J. K. From 'Belligerents' to 'Fighters' and Civilians Directly Participating in Hostilities – on the Principle of Distinction in Non-international Armed Conflicts One Hundred Years After The Second Hague Peace Conference. *Netherlands International Law Review.* 2007, 54(2): 315 – 336

56. Kleffner, J.K. The Applicability of International Humanitarian Law to Organized Armed Groups. *International Review of the Red Cross.* 2011, 93: 443 – 461.

57. Morris, S.R. The Laws of War: Rules by Warriors for Warriors. *Army Law*. [interaktyvus] 1997, 4(4). [žiūrėta 2015-05-12] <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/law/rules_by_warriors.pdf>

58. Murphy, S. D. Envolving Geneva Convention Paradigms in the 'War on Terrorism': Applying the Core Rules to the Release of Persons Deemed 'Unpriviledged Combatants. *George Washington University Law Review.* [interaktyvus] 2007, 75(1105):1 – 53. [žiūrėta 2015-05-08] <http://scholarship.law.gwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1901&context=faculty_publications>

59. Melzer, N. Interpretive Guidance on the Notions of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law. [interaktyvus] ICRC, 2009 [žiūrėta 2015-05-07] <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0990.htm>

60. O'Connell, M. E. Combatants and the Combat Zone. *University Richmond Law Review.* [interaktyvus] 2009, 43(3) [žiūrėta 2015-05-08] <http://lawreview.richmond.edu/combatants-and-the-combat-zone/>

61. O'Connell, M. E. The Choice of Law Against Terrorism. *National Security Law and Policy*. [interaktyvus] 2010, 4(343): 343 - 368 [žiūrėta 2015-05-12] <http://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/749>

62. Okimoto, K. The Protection of Detainees in International Humanitarian Law. *The Geneva Conventions Under Assault*. London: Pluto Press, 2010, p. 99 – 135.

63. Pejic, J. Unlawful/Enemy Combatants: ”Interpretations and Consequences”. *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultiness: Essays in Honour of Yoram Dinstein.* Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 335 – 355.

64. Pejic, J. Conflict Classification and the Law Applicable to Detention and the Use of Force. *International Law and the Classification of Conflicts.* Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 81 – 116.

65. Pejic, J. The protective scope of Common Article 3: more than meets the eye. *International Review of the Red Cross.* 2011, 93(881): 189 – 225.

66. Pejic, J. Terrorist Acts and Groups: A Role For International Law? *The British Year Book of International Law*. 2004, (1): 71 – 100.

67. Pejic, J. Procedural principles and safeguards for internment/ administrative detention in armed conflict and other situations of violence. *International Review of the Red Cross.* 2005, 87(858): 375 – 391.

68. Petrov, A. O. Non-state Actors and Law of Armed Conflict Revisited: Enforcing International Law through Domestic Engagement. *Journal of Conflict and Security Law.* 2014, 19(2): 279 – 316.

69. Reiter, A G. Examining the Use of Amnesties and Pardons as a Response to Internal Armed Conflict. *Israel Law Review*. 2014, 47(1): 133 – 147.

70. Ruys, T. The Syrian Civil War and the Achiles‘ Heel of the Law of Law of Non-International Armed Conflict. *Stanford Journal of International Law.*2014, 50(247): 247 – 280.

71. Sassòli, M. Taking Armed Groups Seriously:Ways to Improve their Compliance with International Humanitarian Law. *International Humanitarian Legal Studies*. 2010, 1: 5 – 51.

72. Sassòli, M. The Separation between the Legality of the Use of Force and Humanitarian Rules to Be Respected in Warfare: Crucial or Outdated? *International Law and Armed Conflict: Exploring the Faultiness: Essays in Honour of Yoram Dinstein.* Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 241- 264.

73. Schmitt, M.N. Charting the Legal Geography of Non-International Armed Conflict. *International Law Studies. 2014, 90:* 1 – 19.

74. Solf, W A. The Status of Combatants in Non-International Armed Conflicts Under Domestic Law and Transnational Practice. *The American University Law Review.* [interaktyvus] 1983, 33(35): 53 – 65. [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.aulawreview.org/pdfs/33/33-1/solf.pdf>

75. Sivakumaran, S. *The Law of Non-International Armed Conflict.* New York: Oxford University Press, 2012.
76. Žiliskas, J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose. *Jurisprudencija.* 2008, 2(104): 91 – 101.

Raportai ir komentarai

77. Human Rights Committee, General Comment 29, States of Emergency (article 4). U.N. Doc. CCCPR/C/21/Rev.1/Add.11, [interaktyvus] 2001. [žiūrėta 2015-05-08] <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrc29.html>
78. UN Security Council Report of the Secretary-General on the protection of civilians in armed conflict. S/2009/227, [interaktyvus] 29 May 2009 [žiūrėta 2015-05-12] <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POC%20S2009277.pdf>
79. 31st. Intenational Conference of the Red Cross and Red Crescent ICRC Report, *IHL and the challenges of contemporary armed conflicts*. [interaktyvus] Geneva 2011 [žiūrėta 2015-05-08]<https://www.icrc.org/eng/assets/files/red-cross-crescent-movement/31st-international-conference/31-int-conference-ihl-challenges-report-11-5-1-2-en.pdf>
80. International Law Association. Final Report on the Meaning of Armed Conflict in International Law. [interaktyvus] Hague Conference 2010. [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source>
81. *Internment in Armed Conflict: Basic Rules and Challenges.* International Committee of the Red Cross Opinion Paper. [interaktyvus] November 2014. P. 2 [žiūrėta 2015-04-19] <https://www.icrc.org/en/document/internment-armed-conflict-basic-rules-and-challenges>
82. Pictet J.S. (ed) et al., *The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary III Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War.* Geneva, International Committee of The Red Cross: 1960.
83. Pictet J.S. (ed) et al., *The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary IV Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*. Geneva, International Committee of the Red Cross: 1958.
84. Pictet J.S. (ed) et al., *The Geneva Conventions of 12 August 1949 Commentary I Geneva Convention for Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field.* Geneva, International Committee of the Red Cross: 1952.

85. Report of the Sectretary-General's Panel of Experts on Accountability in Sri Lanka. [interaktyvus] 31 March 2011 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/sri-lanka/>

86. Sassòli, M., Bouvier, A., Quintin A. *How Does Law Protect in War?*. Vol. I, Third Edition. ICRC, [interaktyvus] 2011. [žiūrėta 2015-04-20] <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0739.htm>

87. Sandoz, I. (ed) at al., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of August 1949.* Dordrecht: ICRC/ Martinus Nijfoff Publishers, 1987.

Papildomi šaltiniai

88. Bevans, C. I. *Treaties and other international agreements of the United States of America 1776-1949*. Vol. 8. Washington: U. S. Government Printing Office, 1971. [interaktyvus] July 9-September 1785 Amity and commerce treaty between United States and Germany (Prussia). p.78-87. [žiūrėta 2015-05-08] <https://archive.org/details/treatiesotherint08unit>

89. Canadian Draft Protocol to the Geneva Conventions of 1949 Relative to Conflicts Not International Character. CE/Plen. 2 bis. ANNEXES to the Report of Commision II concerning the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts.

90. Griffin, S. B. Translation. Sun Tzu Art of War. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-05-08] <http://web.stanford.edu/class/polisci211z/1.1/Sun%20Tzu.pdf>

91. Jean-Jacques Rousseau. *The Social Contract*. Ed. Bennett, J.[interaktyvus] 2010 [žiūrėta 2015-05-12] <http://www.earlymoderntexts.com/pdfs/rousseau1762.pdf>

92. Military Tribunal at Nurnberg 1946, "the Medical case". P. 3-12 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/NT_Indictments.pdf>

93. Nkrumah, K. Handbook of Revolutionary Warfare. [interaktyvus] New York 1969. [žiūrėta 2015-05-08] <https://libyadiary.files.wordpress.com/2012/09/handbook-of-revolutionary-warfare-a-guide-to-the-armed-phase-of-the-african-revolution.pdf>

94. Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War. [interaktyvus] Brussels, 27 August 1874. [žiūrėta 2015-05-08] <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=42F78058BABF9C51C12563CD002D6659&action=openDocument>

95. United Nations Security Council Report of the Secretary-General on the establishment of a Special Court for Sierra Leone. [interaktyvus] 4 October 2000. S/2000/915 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.refworld.org/docid/3ae6afbf4.html>

96. UK Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict*. New York: Oxford University Press, 2004.

97. Reuters. Separatists put Ukrainian captives on show in rebel stronhold. [interaktyvus] 2014-04-24 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.reuters.com/article/2014/08/24/us-ukraine-crisis-prisoners-idUSKBN0GO0BZ20140824>

98. ICRC What is the definition of torture and ill treatment? [interaktyvus] 2005-02-15 [žiūrėta 2015-05-08] https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/69mjxc.htm

99. The Treaty of Münster. [interaktyvus] 148 [žiūrėta 2015-05-12] <http://www1.umassd.edu/euro/resources/dutchrep/14.pdf>

100. The United Nations War Crimes Commission. *Law Reports of Trials of War Criminals.* [interaktyvus] 1949, London, Vol. XI. *Trial of Lieutenant General Kurt Maelzer*. p. 53 [žiūrėta 2015-05-08] <http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/Law-Reports_Vol-11.pdf>

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas sulaikymo reglamentavimas NGK metu, sulaikytų asmenų statusas ir jiems teikiamos apsaugos garantijos pagal THT. Analizuojant teisinę literatūrą daroma išvada, jog pagrindinis skirtumas tarp skirtingų ginkluotų konfliktų yra sulaikytiems asmenims suteikiamas statusas. Tačiau analogišką karo belaisviams taikomą apsaugą galima pasiekti remiantis THT normų pagalba. THT pateikiamos apsaugos garantijos NGK metu yra labai panašios į teikiamas karo belaisviams, tačiau pastebėtina, jog jos yra neišsamios. Atlikus taikomų teisės normų analizę atsiskleidžia sulaikytiesiems NGK metu taikomos apsaugos trūkumai.

Reikšminiai žodžiai: netarptautinis ginkluotas konfliktas, sulaikymas ginkluoto konflikto metu, disidentai, sulaikytų asmenų apsauga.

ANNOTATION

Master’s thesis analyzes regulation on detention in non-international armed conflict, detainee status and applicable protection guarantees to them under international humanitarian law. The analysis of the legal literature concludes, that the main difference between the different types of armed conflicts are the granted status of detained persons. However, similar to the protection afforded to prisoners of war can be achieved in accordance with international humanitarian law norms. International humanitarian law provides protection guarantees to detainees in non-international armed conflict is very similar to that given to prisoners of war, but noted that the protection granted to detainees is incomplete. Following the rules applicable in non-international armed conflict, the analysis revealed weaknesses of protection applicable to detainees under international humanitarian law.

Keywords: non-international armed conflict, detention in non-international armed conflict, rebels, detainee protection.

SANTRAUKA

THT sutartinė teisė yra ribota teisės normų atžvilgiu NGK metu. Skirtingai nei TGK metu, kuriame numatomos plačios apsaugos garantijos, kylančios iš asmenims taikomo statuso, NGK metu taikomos apsaugos garantijos formuluojamos bendraisiais principais, kurių turinys nėra detalizuojamas.

Kadangi THT tiesiogiai nereglamentuoja asmenų sulaikymo NGK metu, o konflikto šalys ginkluoto konfliktų praktikoje vykdo sulaikymą dėl ginkluoto konflikto priežasčių, todėl pirmojoje magistro baigiamojo darbo dalyje greta ginkluotų konflikto sampratos ir konflikto šalims taikomos teisės analizuojamas sulaikymo reglamentavimas NGK metu bei konflikto šalių vykdomo sulaikymo teisėtumas. Daroma išvada, jog konflikto šalių sulaikymo teisėtumas remiasi konflikto šalies nacionalinės teisės nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, pastebėtinas THT trūkumas sulaikymo reglamentavimo klausimu, kadangi ne visos konflikto šalys gebės teisėtai vykdyti sulaikymą. Dėl šios priežasties kyla grėsmė THT tikslo užtikrinimui.

Antrame baigiamojo darbo skyriuje tiriamas asmenims, sulaikytiems NGK metu taikomas statusas. Daroma išvada, kad NGK metu THT nesuteikia specialaus statuso sulaikytiems asmenims. Tačiau valstybė gali pasinaudoti THT įtvirtintomis priemonėmis, kurių pagalba galima suteikti panašią apsaugą, kuri suteikiama karo belaisviams TGK metu. Antrojoje šio skyriaus dalyje yra aptariamas asmenų nuo baudžiamosios atsakomybės atleidimo panašumas kombatanto privilegijai. Daroma išvada, jog atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali ne tik padėti pasiekti taikos užtikrinimą, bet ir paskatinti disidentus laikytis THT, įskaitant ir teisės normų, reglamentuojančių sulaikytų asmenų apsaugos taikymą. Trečiojoje šio skyriaus dalyje aptariama galimybė taikyti III ŽK dėl karo belaisvių apsaugos nuostatas NGK metu sulaikytiems asmenims.

Trečiajame darbo skyriuje analizuojamos NGK metu sulaikytiems asmenims taikomos apsaugos garantijos. Siekiant nustatyti suteikiamos apsaugos mastą ir jos trūkumus, NGK metu įtvirtintos apsaugos garantijos lyginamos su III ŽK dėl karo belaisvių apsaugos nuostatomis. Atlikus teisės normų analizę daroma išvada, kad dauguma III ŽK nuostatų atsispindi NGK reguliavime, tačiau jos yra ne tokios išsamios ir sulaikytiems asmenims suteikiamos apsaugos standartas yra minimalaus pobūdžio. Taip pat pastebėtini suteikiamos apsaugos trūkumai asmenims, sulaikytiems NGK metu.

SUMMARY

Contractual international humanitarian law is limited of rules in respect of non-international armed conflict. Unlike during in international armed conflict, which provides extensive safeguards guarantees applicable to persons resulting from applicable status to them, in non-international armed conflict protection guarantees formulated general principles, the content of which is not elaborated.

Since international humanitarian law does not directly regulate detention in time of non-international armed conflict and conflict parties in practice of armed conflicts detain persons for reasons of the armed conflict, so in the first part of master's thesis next to the concept of armed conflict and applicable law, analyzing regulation on detention in time of non-international armed conflict and right of warring parties to detain. The conclusion is that the legality to detain is based on country's, which is party of armed conflict, national law. In this regard it noted the lack of regulation on detention, because not all parties will be able legally carry out detention. For this reason, there is a risk to reach the purpose of international humanitarian law.

The second part of this thesis analyzed applicable status to detainees in non-international armed conflict. In conclusion, international humanitarian law during non-international armed conflict does not give special status of detained persons. However the state can take advantage of instruments enshrined in international humanitarian law, which can be used to provide similar protection accorded to prisoners of war during international armed conflict. The second part of this chapter is discussed exemption of individuals from criminal liability similarity to combatant privilege. It concludes that the exemption from criminal liability can not only help to achieve peace enforcement, but also to encourage dissidents to respect international humanitarian law rules application governing the protection of detained persons. The third part of this chapter discusses the possibility for applying III Geneva Convention provisions to persons detained during non-international armed conflict.

The third part of this thesis analyzes detainees protection guarantees under international humanitarian law during non-international armed conflict. In order to determine the extent of the protection and its shortcomings, the protection guarantees contained in non-international armed conflict is compared with III Geneva Convention provisions applicable to prisoners of war. Law analysis concludes that most of the provisions of III Geneva Convention are reflected in non-international armed conflict regulation, but they are less detailed and protection granted to detainees is minimal in nature. It is also noted shortcomings in the granted protection to detainees.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN–10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 – –

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė_____,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____
_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____

(parašas) *(vardas, pavardė)*